



KÜRD

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.

Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 12 (524) 25-31 mart, Adar, sal. il 2023

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet

Qiyməti:

Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Rojnama heftename civakî û sîyasî

Həjaye: 40 qəpik

**31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR
31-Ê ADARÊ ROJA KOMKÛJÎYA GELÊN AZERBAYCANÊYE**



Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib



Səh. 10-11

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb



Səh. 18

Serok Barzanî: Mihemed Xalid Boselî qehremanekî gelê Kurdistanê bû



Səh. 18

Necîrvan Barzanî salvegera damezrandına partiyen Komunist ên Iraq û Kurdistanê pîroz kîr



Səh. 20

Serokwezîr Mesrûr Barzanî nameyek ji Wezîra Derve ya Almanyayê wergirt



Səh. 8-9

Ermənilərin "dənizdən dənizə" Ermənistən xülyasını gözündə qoyan İsmayıllı ağa simko



Səh. 13

KÜRD XALQININ QƏHRƏMAN OĞLU QAÇAQ NƏBİ

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva "Qarabağ" və "Qalatasaray" komandaları arasında keçirilən xeyriyyə oyununa baxıblar

Səh. 2

Daşkəsəndə "31 Mart - azərbaycanlıların soyqırımına siyasi qiymət verilməsində ümummilli lider Heydər Əliyevin tarixi rolü" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib

Səh. 3

XX əsrde erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Səh. 5-6

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

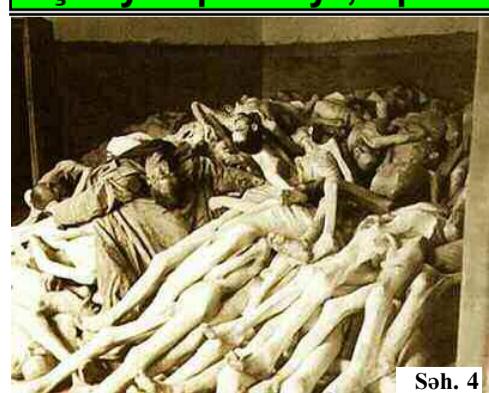
Səh. 7

Faciələrimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xislətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur

Səh. 12

Zəngəzurun Hacisamlı camaati

Səh. 15



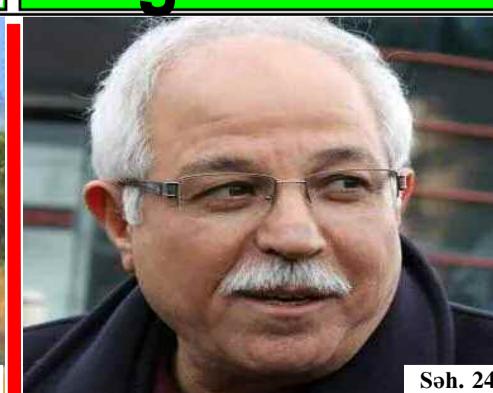
Səh. 4

SOYQIRIM – tarixinin qanlı səhifəsi



Səh. 14

Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan



Səh. 24

İdama Qadi Mihemed / Pirtuka Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî



Səh. 29

Конфликт между Турцией и РПК повлиял на уровень безработицы в Дохуке

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva "Qarabağ" və "Qalatasaray" komandaları arasında keçirilən xeyriyyə oyununa baxıblar

Martın 26-da Bakı Olimpiya Stadionunda Ağdamın "Qarabağ" və İstanbulun "Qalatasaray" komandaları arasında xeyriyyə oyunu keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva stadionda oyuna baxıblar.

FIFA referisi Əliyar Ağayevin idarə etdiyi oyunda "Qalatasaray" komandası erkən qolla hesabı açıb. Matçın 4-cü dəqiqəsində İstanbul təmsilcisinin heyətində Bafetimbi Qomis fərqlənib. Görüşün 19-cu dəqiqəsində "Qarabağ"ın oyunçusu Redon Cica hesabı bərabərləşdirib. "Qalatasaray" matçın 87-ci dəqiqəsində Mauro İkardinin 11 metrlik cərimə zərbəsindən vurduğu qol sayəsində yenidən hesabda irəli çıxıb. Bu, oyunda sonuncu qol olub. Beləliklə, "Qarabağ" – "Qalatasaray" xeyriyyə matçı İstanbul təm-

silçisinin qələbəsi ilə başa çatıb - 1:2.

"Qalatasaray" futbol klubunun prezidenti Dursun Özbək Prezident İlham Əliyevə üzərində komandanın oyunçularının imzası olan formanı və digər xatirə hədiyyələrini təqdim etdi.

Bu oyun qardaş Türkiyədə baş vermiş "Ösrin felakəti"nin - güclü zəlzələnin fəsadlarının aradan qaldırılmasına yardım məqsədilə təşkil olunub. Görüşdən əldə olunacaq bütün gəlirlər zəlzələdən əziyyət çəkənlərə yardım üçün Türkiyəyə göndəriləcək. Oyun üçün satışa çıxarılmış 62 mindən çox biletin hamısının qısa müddətə satılması bu qarşılaşmaya göstərilən böyük maraqla yanaşı, Azərbaycan xalqının çətin gündə qardaş Türkiyə ilə sarsılmaz həmrəylik nümayiş etdirməsinin də əyani təsdiqidir.



Prezident İlham Əliyev Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib



Iqtisadiyyat Nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin paytaxt Bakıda yeni inzibati binası istifadəyə verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yeni binanın açılışında iştirak edib.

Qeyd edək ki, son illərdə paytaxtda modern üslubda tikilən hündürmərtəbəli binalar sırasına daha biri əlavə olunub. Ulu Önder Heydər Əliyevin adını daşıyan prospektdə ucaldılan yeni bina da müasir memarlığı ilə diqqəti cəlb edir.

Iqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov bina barədə dövlətimizin başçısına məlumat verdi.

Bildirildi ki, bina modern və postmodern üslubda layihələndirilib və mürəkkəb konstruktiv quruluşa malikdir. Hündürlüyü 125 metr olan bina 33 mərtəbədən ibarətdir. Yükdəşıyan konstruksiyaları 9 ballıq zəlzələyə davamlı olan binanın hər mərtəbəsi digər mərtəbəyə nisbətdə 2,65 dərəcə dönür və

nəticədə fasad müstəvisi 90 dərəcəlik burulma effekti yaradır.

Binanın daha bir diqqətəkən cəhəti isə yuxarıdan baxanda kürsü mərtəbəsinin Azərbaycanın xəritəsi formasında inşa edilməsi ve şərq tərəfdən "Xəzər dənizi" dekorativ hovuzu ilə əhatə olunmasıdır. İşçi mərtəbələri 254 otaqdan ibarət olan binada 537 əməkdaşın fəaliyyəti üçün hər cür şərait yaradılıb.

Binada müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi üçün hər cür şəraitə malik və müasir multimedia vasitələri ilə təchiz olunmuş konfrans və iclas zalları, həmçinin müxtəlif təyinatlı iclas otaqları, yeməkhanalar var. Binadaxili mikroiqlimin təmin olunması, səmərəli enerji sərfiyatının tənzimlənməsi, işıqlandırma, yanğınsöndürmə və təhlükəsizlik sistemlərinin idarə edilməsi, fövqəladə hallar zamanı mühəndis-texniki sistemlərin tənzimlənməsi üçün idarəetmə Mərkəzi qurulub.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən məqsədyönlü islahatlar çerçivəsində əmlak məsələləri sahəsində də bir sıra irəliləyişlər nail olunub. Belə ki, dövlət əmlakının idarə edilməsi, özəlləşdirilməsi, daşınmaz əmlakın qeydiyyatı və kadastro, torpaq idarəciliyi və digər sahələrdə mühüm işlər görülüb. Vətəndaşlara və sahibkarlara göstərilən dövlət xidmetlərində şəffaflığın artırılmasına, elektron xidmətlərin genişləndirilməsinə, vətəndaş məmənunluğunun yüksəldilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bunun nəticəsidir ki, 2022-ci ildə vətəndaşlardan, sahibkarlardan, bələdiyyələrdən, dövlət qurumlarından Xidmətə 1 miliona yaxın elektron müraciət daxil olub.

Xüsusi vurgulayaq ki, "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Büyük Qayıda dair I Dövlət Proqramı"nda əks etdirilən tədbirlər, o cümlədən həmin ərazilərdə yerquruluşu, tor-

paqların elektron kadastr uçotu, torpaq tədqiqatları, torpaqların idarə edilməsi və işşal neticəsində dəymmiş ziyanın müəyyənəşdirilməsi ilə bağlı işlər davam etdirilir. Məsələn, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə ötən il 390 min hektar sahədə yerquruluşu, 283 min hektarda çöl torpaq tədqiqatı, 309 min hektarda geobotaniki tədqiqat işləri görülüb. Həmçinin azad edilən ərazilərdə inkişaf 14,1 min daşınmaz əmlakın ilkin inventarlaşdırılması işləri tamamlanıb. Bu sahədə uğurlardan biri də işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki daşınmaz əmlak və infrastruktur obyektləri barədə toplanmış məlumatların etibarlı surətdə qorunmasının və səmərəli istifadəsinin təmin edilməsi məqsədilə Qarabağ Rəqəmsal Geo-İnformasiya Sisteminin yaradılmasıdır. Bu günədək rəqəmsallaşdırılması mümkün olan 164 minə yaxın tikili və qurğudan təqribən 145 mini təsbit olunub və həmin sisteme daxil edilib.



Daşkəsəndə "31 Mart - azərbaycanlıların soyqırımına siyasi qiymət verilməsində ümummilli lider Heydər Əliyevin tarixi rolü" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib

Martın 31-də Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyətində ictimaiyyət nümayəndələrinin də iştirakı ilə keçirilən dəyirmi masada tədbir iştirakçıları əvvəlcə Ulu Öndər Heydər Əliyevin, soyqırım qurbanlarının və torpaqlarımızın azadlığı uğrunda can-

Ermənilər evlərə od vurub, insanları diri-dirə yandırmışlar.

Tarixin sehifələri vərəqləndikcə yeni-yeni faktlar, erməni vəhşiliyinin tükürkərdən səhnələri üzə çıxır. Ermənilərin silahlı hücumu nəticəsində 1918-ci ilin ilk beş ayı



lərindən keçən şəhidlərimizin əziz xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad ediblər. Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyəti başçısının müavini Vüqar Məmmədov məruzə ilə çıxış edərək deyib:

- 200 ilə yaxın müddətdir, erməni daşnaklarının Azərbaycan xalqına, Türk dünyasına qarşı soyqırımı siyaseti davam edir. Erməni millətçiləri tarixin müxtəlif mərhələlərində mifik "Dənizdən-dənizə böyük Ermənistən" ideyasını gerçəkləşdirmək məqsədilə soydaşlarımıza qarşı dəfələrlə etnik təmizləmə siyaseti həyata keçirmiş, əzəli torpaqlarımızı qəsb etməyi özlərinin məqsədlərinə çevirmişlər.

Bu soyqırımı hadisələrinin ən dəhşətli lərindən biri daşnak-bolşevik silahlı dəstələri tərəfindən 1918-ci ilin mart-aprel aylarında qəddarlıqla törədilmiş kütəvli qırğınlardır. 1918-ci ilde Bakı, Şamaxı, Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda və Azərbaycanın başqa bölgələrində minlərlə dinc azərbaycanlı əhalini yalnız milli mənsubiyətinə görə məhv etmiş, milli memarlıq incilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və digər abidələri dağlımışlar. Mart qırğınları zamanı təkcə üç gün ərzində yüzlərə şəhər və kendimiz, o cümlədən Qarabağ ərazisində azərbaycanlıların yaşadıqları 150-dən çox, Zəngəzurda 115, İrəvan quberniyasında isə 211 kənd xarabalığa çevrilmişdir.

Erzində Quba qəzasında isə 16 mindən çox insan xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmiş, 167 kənd dağdırılmışdır. 2007-ci ildə Quba şəhərində kütəvli məzarlıqlar aşkar edilmişdir. Erməni hərbi birləşmələri Amazaspın rəhbərliyi ilə Qubada türk-müsləman əhalisi ilə yanaşı, yəhudilərə qarşı da qırğınlar törəmişlər. Aparılan tədqiqatlar nəticəsində 1918-1919-cu illərdə Qubada ermənilər tərəfindən 3 min nəfər yəhuditin qətlə yetirildiyi məlum olub.

Ermənilərin azərbaycanlılar qarşı soyqırımı siyaseti müasir dövrümüzə də davam etdirmişdir. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində daha bir dəhşətli soyqırımı törədilmişdir. Xocalı soyqırımı nəticəsində 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qari olmaqla, 613 Xocalı sakını qətlə yetirilmiş, 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq her iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirmişdir. Düşmən güləsindən 76-sı uşaq olmaqla, 487 nəfər yaralanmışdır. 1275 nəfər əsir götürülmüşdür. Əsir götürülenlərdən 150 nəfərinin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu gündək məlum deyil.

Bu dəhşətli soyqırımla aktina yalnız Azərbaycan öz müstəqilliyini yenidən bərpə etdiyikdən sonra Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən siyasi hüquqi qiymət verilmişdir. Ulu

Öndərin 1998-ci il Martin 26-da imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fermanla 31 Mart hər il Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi dövlət səviyyəsində qeyd edilir. Bununla yanaşı, Heydər Əliyevin "1948-1953-cü illerdə azərbaycanlıların Ermenistan SSR ərazisində tarixi-etnik torpaqlarından kütəvli surətdə deportasiyası haqqında" 1997-ci il 18 dekabr tarixli Fermanı da Ermənistan SSR ərazisindən azərbaycanlıların deportasiyasının hərtərəfli tədqiq edilməsi, bu cinayət hüquqi-siyasi qiymət verilməsi və onun beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu fermanlar təkəc tariximizin qanlı sehifələrinin öyrənilməsi və yaddaşlarda həkk olunması deyil, eləcə də erməni şovinizmi və terrorizmin ifşa olunması baxımından da əhəmiyyətlidir.

Azərbaycanlılara qarşı törədilən bu bəşeri cinayət barədə həqiqətlərin ölkə və dünya ictimaiyyətinə daha dolğun çatdırılması Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi varisi Prezidentimiz cənab İlham Əliyev hər zaman diqqət mərkəzindədir. Belə ki, bu məqsədilə Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev 2018-ci ilde 1918-ci il 31 Mart soyqırımanın 100 illiyi ərefəsində Sərəncam imzalamışdır. Bu məqsədilə xüsusi Tədbirlər Planı hazırlanaraq həyata keçirilmişdir.

Ermənilərin tarix boyu xalqımızma qarşı törətdikləri bütün cinayətlərin cavabı 2020-ci ilin sentyabrında başlayan və 44 gün davam edən Vətən müharibəsində verildi. 200 ildən çoxdur ermənilərin törətdikləri vəhşiliklərin, şəhidlərimizin qisasını Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusu döyüş meydانında aldı. Ermənistanın 30 il davam edən işğalına son qoyuldu, ölkəmizin ərazi bütünlüyü bərpa edildi.

Digər çıxış edənlər də bildiriblər ki, bütövlükde XX əsr ərzində 2 milyon-a yaxın azərbaycanlı ermənilərin deportasiya və soyqırımı siyasetinin ağır nəticələrini öz üzərində hiss etmişdir. Ən müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə edən erməni şovinistləri dünya ictimai fikrini çəsdir, Azərbaycanın və bütün Qafqazın tarixini saxtalaşdırır, azərbaycanlılara qarşı keskin mənəvi təcavüz kampaniyası aparır, dünya ictimaiyyətinin nəzərində "əzabkeş, mezmum erməni xalqı" obrazı yaradılır.

Sonda soyqırımanın tarixi ilə bağlı video çarx nümayiş olunub.

dan işgəncələrə məruz qaldı.

Xocalı haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması, bu faciənin xalqımıza qarşı soyqırımı akti kimi tanınması üçün Azərbaycan dövləti bütün zəruri addımları atır. Bu sahədə məqsədönlü fealiyyət Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycanda siyasi hakimiyətə qayidianın sonrası başlanıb. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verilib, fevralın 26-sı Xocalı Soyqırımı Günü elan edilib. 2008-ci ilde Heydər Əliyev Fon-dunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası bu isticqamədə təbliğat işində xüsusi mərhələ təşkil edir. Faciə ilə əlaqədar dəhşətli faktlar bu kampaniya çərçivəsində geniş beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılır, planetin bütün guşelerində milyonları insan erməni milletlərinin əsl simasına bələd olur, Xocalı faciəsinə soyqırımı kimi taniyan dövlətlərin, beynəlxalq təşkilatların sayı getdikcə artır. Təkcə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, ABS-in iyim是从 2008-ci ilin 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca xüsusi qəddarlıqla öldürdü, 487 nəfər, o cümlədən 76 uşaq ağır yaralandı, 1275 nəfər girov götürüldü və insanı alçal-

1918-ci ilin mart-aprel ayında Azə-

Gəncədə "31 Mart - Azərbaycanlıların soyqırımı" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib

Gəncə Şəhər İcra Hakimiyətinin, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin dəstəyi və AMEA-nın Gəncə Böləməsinin təşkilatçılığı ilə "31 Mart - Azərbaycanlıların soyqırımı" mövzusunda dəyirmi masa keçirilib. Tədbirdə AMEA Gəncə Böləməsinin sədri,



akademik Fuad Əliyev, Gəncə Şəhər İcra Hakimiyətinin başçısının müavini Adil Tağıyev, Milli Aviasiya Akademiyasının hüquq kafedrasının müdürü, hüquq elmləri doktoru, professor İbrahim Quliyev, elm xadimləri və ziyanlılar iştirak ediblər.

Əvvəlcə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndirilib. Daha sonra Ulu Öndər Heydər Əliyevin və şəhidlərin xatirəsi bir dəqiqlik sükutla yad edilib.

Fuad Əliyev çıxışında 31 Mart - Azərbaycanlıların soyqırımı gününün tariximizin ən qanlı sehifələrindən olduğunu və bu hadisənin 1918-ci ildə millətimizin yenice formallaşmağa başlamış müstəqillik ideyasını boğmaq, Azərbaycanlıları qətlə yetirməkə onların əzəli torpaqlarına sahib çıxməq, bu coğrafiyada etnik tərkibi öz siyasi planlarına uyğun şəkildə dəyişdirmək məqsədilə bolşevik-dəshənək alyansı tərəfindən qabaqcadañan düşünlülmüş terror aktı olduğunu diqqətə çatdırıb. Fuad Əliyev xalqımızın qan yaddaşının ən ağır və ibrətli anlarında olan 31 Mart tarixinin əsl siyasi statusunun Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən formalasdırıldığını vurğulayaraq, Ümummilli Liderin ölkəmizin başçısı kimi 1998-ci il Martin 26-da imzaladığı Fermanı ilə həmin tarixin Azərbaycanlıların soyqırımı günü kimi qeyd olunduğunu bildirib.

Adil Tağıyev öz çıxışında Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən mart ayının 31-nin Azərbaycanlıların soyqırımı günü kimi rəsmiləşdirilməsinin millətimizin tarixin dərslərindən lazımi ibrat götürürək, düşmənlərimizin niyyətlərini hər an dəf etməyə hazır olması zərurətindən irəli gəldiyini qeyd edib. Adil Tağıyev həmçinin qeyd edib ki, dövlətçiliyimizin qorunması və ona qarşı məkli planların qarşısının alınması üçün Heydər Əliyevin formalasdırıldığı strateji xəttin davamının ən yüksək təzahürü Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyev rəhbərliyi altında rəşadətli Azərbaycan Ordusunun qəhrəmanlığı və xalqımızın həmrəyliyi ilə 44 günlük Vətən müharibəsində möhtəşəm Zəfer qazanaraq, düşmənə sarsıcı zərbə vurulması olmuşdur. Professor İbrahim Quliyev tarixi qələbəmizin nəticələrinin və inkişafımızın təminatı, ölkəmizin dəha da çıçəklənməsi üçün hər bir vətəndaşımızın öz üzərinə düşən vəzifələri dərk etməsinin zəruri olduğunu vurğulayıb.

Dəyirmi masada "Soyqırımlar tarixi arxiv sənədlərində", "31 Mart soyqırımı xarici jurnalistlərin gözü ilə", "Mart soyqırımı mətbuat sehifelerində", "XX əsrde törədilmiş soyqırımların tarixi şərtləri" və "Arxiv və kitabxanalarda qorunan, soyqırımlara aid mənbələr" mövzularında məruzələrlə çıxış ediblər. Məruzələr ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb.



baycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətine çatdırılması, Azərbaycan xalqının gələcək nəsillərinin milli yaddaşının qorunması və soyqırımı qurbanlarının xatirəsinin əbədişdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 30 dekabr 2009-cu il tarixli Sərəncamı ilə Quba şəhərində 3,5 hektar ərazidə "Soyqırımı memorial kompleksi" yaradılmış və ölkə başçısı 18 sentyabr 2013-cü ildə kompleksinin açılışında iştirak etmişdir. Cənab Prezident İlham Əliyev erməni faşizminin ifşasına və həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasına xidmət edən təşəbbüsleri bunuluna yekunkulasma.

"Dəyirmi masada" rayon icra hakimiyəti başçısı aparatının ictimaiyyəsi və humanitar məsələlər mödürü Zəbib Paşayev, Mamırlı kənd tam orta məktəbinin tarix müəllimi Səbühi Kerimov, Şixarx 2 sayılı tam orta məktəbinin müəllimi Gülnar Vahabzadə, rayon mərkəzi xəstəxanasının həkimi Anar Salahzadə və Heydər Əliyev Mərkəzinin emekdaşı Nəcmiyyə Zeynalzadə də çıxış ediblər. Çıxışçılar 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü qan yaddaşımıza yazıldılarını, Azərbaycan xalqının "böyük Ermənistən" xülyası ilə ermənilərin zaman-zaman xalqımıza qarşı törətdikləri vəhşilikləri unutmayacaqını bildiriblər.

31 MART - AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜ DÜZÜR

SOYQIRIM - tarixin qanlı sahifəsi

Azərbaycanlılara qarşı iki əsr davam edən soyqırım düşünülmüş şəkildə geniş-miqyaslı qanlı aksiya nəticəsində yüzlərlə yaşayış məntəqəsini yerlə-yeksan edib, min-lərlə azərbaycanlı böyük qəddarlıqla qətlə yetirmişlər. Ermənilərin Azərbaycana qarşı

lərindən başlayaraq bütün Bakı quberniyasında yaşayan azərbaycanlıların çıxarılması məqsədlərini güdəm cinayətkar planın, reallaşdırılmasına başlayır. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında isə qanlı hadisələr zirvə nöqtəsinə çatıb. O aylarda ermənilər tərəfindən

nistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazi-lərini böyütməkdə davam ediblər. 1943-cü ildə Tehranda keçirilən konfransda ermənilər İranda yaşayan ermənilərin Sovetlər Birliyinə köçürülməsinə icazə verilməsi xahişi ilə SSRİ xarici işlər naziri Molotova müraciət edirlər. Bu məsələdə Stalinin razılıq verəmisi faktiki olaraq azərbaycanlıların 1948-53-cü illərdə kütləvi şəkildə Ermənistandan deportasiya olunmasının əsasını qoyur.

1988-ci ildən başlayaraq yenidənqurma, aşkarlıq prosesi antiazərbaycan əhval-ruhiyyəsinin və ərazi iddialarının yeni dalğasını yaratdı. 1945-ci ildə sınaqdan çıxarılmış guya Ermənistanda Qarabağın iqtisadi cəhətdən bir-birinə bağlı olması barədə əsəssiz iddialarla erməni millətçiləri azərbaycanlıları Ermənistandan qovmağa, Qarabağı isə Azərbaycandan ayırmaya başladılar. 1988-ci ildən başlayaraq kütləvi hədə qorxular, fiziki güc, ölüm, kəndlərin talan edilməsi yandırılması həyata keçirilir. Qukarkda baş verən qanlı hadisələr nəticəsində 70 nəfər öldürülür, onların 21-i qadın 6-sı uşaq olur. Vardenis rayonunda isə 40 nəfər öldürülür. Ermənistandan digər rayonlarından - Yerevan, Masis, Kalinino, Kadjaran, Qafan, Kirovakan, Qoris, Sisian, Amasiya və Alaverdi'dən 250 min azərbaycanlı öz ev-eşiyindən qovulur. 1905-1920-ci



tərədilən cinayətlər azərbaycan xalqının yaddaşında silinməz iz qoyub. Təkcə milli mənsubiyyətinə görə minlərlə dinc azərbaycanlı məhv edilib. Ermənilər evləri yandırır, insaniarı diri-dirə oda atırlar. Onlar tərəfindən milli memarlıq abidələri məktəblər, xəstəxanalar, məscidlər və digər tikililər dağıdırılır Azərbaycanlıların soyqırımı xüsusi qəddarlıqla Bakı, Şamaxı Quba, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Lənkəran və Azərbaycanın digər ərazilərində həyata keçirilir. Bu torpaqlarda kütləvi qaydada dinc əhali qırılmış, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir.

1918-ci ilin mart-aprelində Bakı, Şamaxı, Quba, Muğan və Lənkəranda ermənilər 30 mindən çox azərbaycanlı qotla yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşdur.

Təkcə Bakıda 10 minə yaxın azərbaycanlı

xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, Şamaxıda 58 kənd dağıdırılmış 7 min nəfər (1653 qadın, 965 uşaq) məhv edilmişdir. Quba ərazisində 122, Qarabağın dağlıq hissəsində 150, Zəngəzurda 115, İrəvan quberniyasında 211, Qars əyalətində 92 kənd yerlə yeksan olunmuş; əhali üzərində yaş və cinsə məhəl qoymadan qətləm həyata keçirilmişdir. İrəvan azərbaycanlılarının çoxsayılı müraciətlərinin birində ("Aşxadavor" ("Əməkçi") qəzeti, 2 noyabr 1919-cu il) göstərilirdi ki, azərbaycanlıların bu tarixi şəhərində və onun ətrafında qısa zaman ərzində 88 kənd dağıdırılmış, 1920 ev yandırılmış, 131 min 970 nəfər isə öldürülmişdir.

1916-ci ilin məlumatları göstərir ki,

1831-ci ildə müqayisədə həmin il İrəvan

quberniyasının 5 əyalətində əhalinin sayı 40 dəfə artaraq 14 min 300-dən 570 min nəfərədək yüksəlmışdır. Ancaq həmin zaman

kəsiyində azərbaycanlıların sayı cəmi 4,6 faiz artaraq 246 min 600 nəfər təşkil edib.

Yaxud başqa bir nümunə, əgər 1886-1897-ci

illərdə əhalinin mütləq artımı 40 min nəfər

olubsa, 1905-1916-ci illərdə bu rəqəm cəmi

17 min nəfər olub. Halbuki hələ 1905-ci ildə

1886-ci illə müqayisədə əhalinin sayı 61 min

nəfər çox olub. Bu rəqəmlər car Rusiyasının

idarəciliyi dövründə erməni millətçilərinin

şovinist siyasetini həyata keçirməsindən,

"Türksüz Ermənistən" planının reallaşdırılması istiqamətində azərbaycanlıların qovul-

masından xəbər verir.

1918-1920-ci illər Birinci dünya

mühəribəsindən sonra Rusiyada yaranmış

vəziyyətdən istifadə edən ermənilər 1917-ci

ildə baş vermiş fevral və oktyabr inqil-

abalarından sonra öz istəklərinə bolşevizm

bayraqı altında nail olmağa cəhd edirlər.

Bakı Soveti əksinqilabi elementlərlə

mübarizə şəhəri altında 1918-ci ilin əvvəl-

qədər adam doğma yurdundan didərgin düşdü. Tarixən Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım siyaseti həyata keçirən erməni millətçiləri öz vəhşi simalarını bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirərək Xocalını yerlə-yeksan etdilər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən ölüm doğan o gecədə hələ də dəqiq olmayan məlumatlara görə, 613 nəfər xocalı şəhid oldu. Onlardan ancaq 335 nəfərinin meyidini dəfn etmək mümkün olub. 1275 nəfər dinc sakın girov götürüllər, onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil.

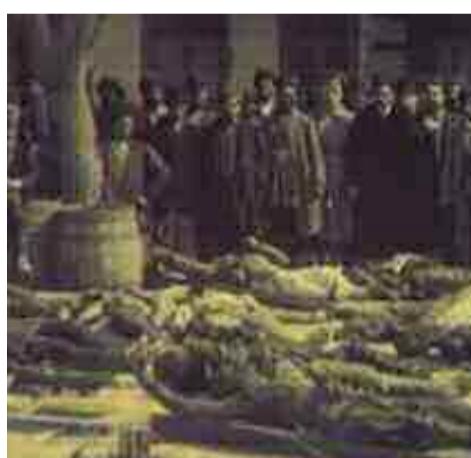
Bu faktlardan göründüyü kimi, ermənilər öz şovinist məqsədlərinə çatmaq üçün beynəlxalq hüquq normalarına məhəl qoymadan bütün mümkün vasita və metodlardan istifadə ediblər. Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıların daimi yaşadıqları Ermənistən SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbt ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılar qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasetinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermek cəhd göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qararlarının mənqliqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermek borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir. 31 Mart faciəsi tarixə qanlı bir ləkədir. Bu qanlı ləkə, bu faciə düşmənin üzündəki maskaların düşdürüyü və canilərin bütün çilpaqlığı ilə ortaya töküldüyü gündə baş verib. Bu qanlı faciənin gözə çarpan obyektiv mənzərəsi sadəcə kökündən yixiləmə istəyən böyük bir imrəratorluğun çökəməsindən ibarətdir.

Hər şeydən əvvəl, hamımızın birinci vəzəfəsi millətimizin üzərindən bu qanlı ləkəni silmək, onları tarix öündə təsvir etmək və bu qanlı ləkəni bir daha təkrar etməmək, onların murdar və maskalı üzərlərinə çırpmacıdır. Milli intibah müsləman Türk düşmənlərinin məzari və ölümü olacaqdır.

26 mart 1998-ci ildə "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası prezidenti H.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" kimi qeyd olunması üçün xüsusi fərmanı olmuşdur. 28 mart 2006-ci ildə Azərbaycan Respublikası



avqustun 8-də (18 fevral 1929-cu ildə Ermənistən tərkibinə verilib) sonuncu azərbaycan kəndi Nüvədidən əhalinin çıxarılmasından sonra Ermənistən faktiki olaraq monomillətçi dövlətə çevrildi. "Türksüz Ermənistən" kimi daşnak ideyasi realaşdı. 1988-ci ildən sonra Ermənistənə Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsi nəticəsində 7 rayon talan olundu, 1 milyona

prezidenti İ.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciəti olmuşdur. Bir daha soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüzün və ehtiramla yad edir, Allahdan onlara rəhmət, yaxınlarına səbr diləyir, xalqımıza səadət, ümummilli vəzifələrimizin həlli yolda ugurlar arzulayıraq.

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

XX əsr də erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən once həmin regionda kürdlərin məskunlaşma areali və demografik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərefindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərefindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrində əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumatə görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kurd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalindan sonra Alagöz (Ələyəz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdır. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Carçarçı, Çobangerəkməz kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdir. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisində gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdir. Sonralar Ermənistən rəsmi dairələri tərefində adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadıqları kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyəz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-ci ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfəri azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-ci illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üşyanlarının yatırımasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi sünü surətdə yüksəlmüşdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistən ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-ci illərdə erməni silahlı destələri kütləvi qırğınlara törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin eksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-ci illərdə Türkiyə ərazisin-dən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir

qismi İrəvan quberniyasının ərazisində cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvim" nə görə, 1916-ci ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistən daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi

kəndlərində yaşayış azərbaycanlı və müsəlman kurd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdır. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxistana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistəndən 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kurd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumiyyətli siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistənda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistən SSR-



Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların "təmizləmə" siyaseti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kurd Ermənistəndən qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistənində keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhalisi qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistənda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-ci ildə keçirilən ikinci Ümumiyyətli siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistənində 880.464 nəfər əhalisi yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistənda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistənda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdır. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A. Mikoyan, N. Yejov və L. Beriya Ermənistana gəlmişdir. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistənda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boyalarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirler. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağbabə, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiədzin, Hoktemberyan, Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərara laşdırılmışdır. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhalisi bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistəndən deportasiya edilmişdir. Ona görə də 1939-cu ildən 1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistənda yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdır. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumiyyətli siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistənda yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumiyyətli siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistənda yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumiyyətli siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistənda yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistənda müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar. Ermənistənda ayrıca müsəlman kurd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyəz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktemberyan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyində istifadə edən Ermənistən Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini anneksiya etməyə cəhd göstərmək yanaşı, Ermənistən SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişine əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dek olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayış 22 rayonda 170 sırf və ermənilərlə qarışq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 minden çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kurd, min nəfər rusilli əhalisi Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistən Ələyəz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdçə verilişlər redaksiyasında və Ələyəz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistən müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistəni tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kurd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstən Milli Kongresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrə 50-ci illərin sonu, 60-ci illərin əvvəllerində Ermənistənda millətçilik əhval-ruhiyəsi ən yüksək həddə çatmışdır. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistən KP MK-nin birinci katibi olduğu dövrə özünü bürüzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistənda antikurd siyaseti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərefində xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasetini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistən rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşışdırma yaratmaq siyaseti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistən KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaşaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdir. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizində çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistən rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sixşdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənlikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən intina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistən hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

(Ardı səh. 6-də)

XX əsr də erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

(Əvvəli səh. 5-də)

Ermənistan hökumeti yezdi kürdlərinin eli ilə Amasya rayonunda yaşayan azərbaycanlıları deportasiya etmək istəmişdi. Belə ki, Amasya rayonu ərazisində Ələyəz rayonunun kurd kəndləri üçün yaylaq yerlərinin ayrılmalarını istəmişdilər. Bu məqsədə yezdi kurd kəndlərinin təmsilcilərinin iştirakı ilə Amasya rayonunun dağ kəndlərinə baxış keçirilmişdi. Əslində, Ələyəz rayonunun özü yaylaq rayonu olub, dəniz səviyyəsinə görə Amasya rayonu ilə eyni səviyyədə idi. Digər tərəfdən, onuz da otaq sahəsinin qıtlığından əziyyət çəkən Amasya rayonunun ərazisində Axuryan və Anı rayonlarının erməni kəndləri üçün çox-çox əvvəl yaylaq yerləri ayrılmışdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Amasya rayonunda yaşayan azərbaycanlı əhalinin böyük eksriyyəti mal-qarasını uzun sürən qış aylarından salamat çıxarmaq üçün qonşu erməni rayonlarının kəndlərindən ot almaq məcburiyyətində qalırdılar. Yezdi kürdləri Ermənistan hökumətinin əsl niyyətini başa düşüb, bu təklifdən imtina etmiş və əhalisinin sixliğinə görə Amasya rayonundan qat-qat seyrək olan və geniş otaq sahələrinə malik qonşu Qukasyan rayonundan yaylaq yerlərinin ayrılmalarını istəmişdilər. Lakin Ermənistan rəhbərliyi buna razı olmamış və bu məsələ beləcə gündəlikdən çıxarılmışdı.

İşxan Ankosi yazar ki, hələ 1987-ci ildən Ermənistan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin, Ali Sovetin və güc strukturlarının bilavasitə örtüyü altında "Antikurd komitəsi" fəaliyyət göstərirdi. Bu qrupa İrevanda yezdi kürdlərinin daha çox yaşadığı Myasnikyan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Muradyan rəhbərlik edirdi. 1990-ci ildə ermənilərin antikurd kampaniyası apogey həddinə çatmış, kürdlər əleyhinə vərəqələr yayılmış, onların evləri yandırılmışdı. Bundan sonra İşxan Ankosinin iştirakı ilə 9 nəfərdən ibarət kürdlərin nümayəndələrini uzun təkidlərdən sonra Ermənistan KP MK-nın birinci katibi Vladimir Movsesyan qəbul etmişdi. Nümayəndə heyəti bir daha əmin olmuşdu ki, müəyyən antikurd qüvvələri mövcuddur və onların qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Ele həmin görüşdən ayrılan nümayəndə heyətini ermənilər Mərkəzi Komitənin qarşısındaca döymüşdülər. İşxan Ankosi yazar: "Hər şey aydın idi: əgər sağ qalmaq istəyirsənə, çamadanını götür, haydi vağzala doğru".

O, daha sonra qeyd edir ki, 1988-ci ildə Spitakda baş verən zəlzələdən iki gün sonra Araqats (Ələyəz) rayon partiya komitəsinin üçüncü katibi Valeri Tonoyan Camışlı kəndində yaşayan yezdi kürdlərinə demişdi ki, dekabrın 11-də erməni millətçiləri kürdlərə qarşı qırğınlara törədəcəkdilər. Təkcə Ələyəz rayonunda 11 yezdi kurd kəndi darmadağın ediləcəkdi. Bunun üçün yezdi və müsəlman kürdlərin yaşadıqları evlər və cinayətin konkret icraçıları əvvəlcədən müəyyən edilmiş, benzindəsiyan maşınlar hazırlıvəziyyətə getirilmişdi. Sadəcə olaraq, dekabrın 7-də baş verən zəlzələ nəticəsində ermənilərin növbəti

cinayətlərinin qarşısı alınmışdı.

1991-ci ildə kurd ziyanlarından ibarət bir qrup müsəlman və yezdi kürdü arasında Ermənistan rəhbərliyinin apardığı təfriqəcilik siyasetinə qarşı etirazlarını bildirmək üçün prezident Levon Ter-Petrosyanın qəbulunda olmuşdu. Kurd ziyanı Çerkəze Raş demişdi: "Məgər siz bir şərqsünə kimi bilmirsiniz ki, yezdilər digər kürdlərdən yalnız dini inanclarına görə fərqlənir və kurd xalqının bir parçasıdır? Sizin siyasetiniz kürdlərin müxtəlif konfessiyaları arasında nifaq yaratmağa yönəlib". Levon Ter-Petrosyan cavab vermişdi: "Biz erməni xalqının maraqlarından çıxış edirik".

Kürdlərə qarşı törədilən qətl və



qırğınlarda cəzasız qalması erməni millətçilərini yeni-yeni qırğınlara həvəsləndirirdi. 2006-cı il avqustun 17-də Kotayk vilayətinin Zovuni kəndində yaşayan yezdi kürdlərlə ermənilər arasında kütləvi dava baş vermişdi. Həmin vaxt 42 yaşında yezdi kurd Kərəm Avdalyan qətlə yetirilmişdi. Hadisə yerinə gələn Ermənistan Yezdiləri İttifaqının sədri Aziz Tamoyanın başına odlu silahı dayayaraq demişdilər ki, kürdlər rədd olub öz ölkələrinə getsinlər. Bu cinayəti Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları ört-basdır etmişdilər. 2006-ci il dekabrın 7-də K.Avdalyanın anası, arvadı və iki oğlu Ermənistan Prezidentinin iqamətgahı qarşısında özlərini yandırmışdılardı.

2009-cu il iyun ayının 3-də Abovyan rayonunda Məcid Hasoyan adında yezdi kürdün 6 nəfərlik ailə üzvünün hamısını erməni qonşuları qətlə yetirmişdilər. Hansı ki, həmin ailənin qətlə yetirilən ən kiçik üzvü Tengizin 13 yaşı var idi və ona daha çox işgəncə vermiş, venalarını doğramışdılardı. Üstüste Hasonan ailəsinin üzvlərinə 80 biçaq zərbəsi vurmuşdular. Bundan sonra erməni qonşuları yezdilərin saxladıqları pulları və qızılıları oğurlamışdılardı.

Ararat (Vedi) rayonunun Qaralar kəndində 1988-ci ilədək azərbaycanlılarla yanaşı, ermənilər, müsəlman və yezdi kürdləri birgə yaşayırdılar. Azərbaycanlılarla müsəlman kürdlər 1988-ci ildə Qaralardan deportasiya edilmişdilər. 1994-cü ilin iyul ayında ermənilər Qaralar kəndində yaşayan yezdi kürdlərə qarşı qırğınlara törətmışdılər. Bununla bağlı Azərbaycan Kurd Mədəniyyət Mərkəzi

dünya xalqlarına müraciət edərək qeyd edirdi ki, "qaniçən erməni hərbçiləri Vedi (Ararat) rayonunun yezdi kürdlər yaşayın Qaralar kəndində 50-dən çox dinc sakini qətlə yetirmişlər". Azərbaycan Kurd Mədəniyyət Mərkəzi ermənilərin təcavüzünə son qoymaq və yezdi kürdlərini məhv olmaqdan xilas etmək üçün dünya xalqlarını səslərini ucaltmağa çağırılmışdı.

Ermənistanda daşnakların hakimiyəti dövründə aparılan etnik təmizləmə siyaseti nəhayət, müsəir Ermənistan hakimiyəti tərəfindən başa çatdırıldı. Erməni ümummilli hərəkatının 1994-cü ildə İrevanda keçirilən mitinqlərindən birində Levon Ter-Petrosyan demişdi: "O şeyi ki biz 2-

heyata keçirilən diskriminasiya siyasəti Avropa Şurasının İraqçılık və irqi dözməzlüyə qarşı mübarizə komissiyasının hesabatlarında da öz əksini tapmışdır. Komissiyanın 13 fevral 2011-ci ildə dərc edilən hesabatında qeyd edilir ki, etnik azlıqlar olan yezdilərin torpağa mülkiyyət sənədi almaq, suvarma və otaqlar problemləri mövcuddur. Habelə, yerli hakimiyət, polis və ordu tərəfindən yezdi icmalarının hüquqlarının pozulması faktları aşkar edilmişdir.

Müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiyası zamanı yezdi kürdlər, çox təessüf ki, erməni millətçi dairələrinin yanında yer almışdılardı.

3 il ərzində etdik, digərləri bunu 600-700 il ərzində edə bilməyiblər. Biz Ermənistənə digər xalqlardan təmizlədik".

Erməni eksperti Karine Ter-Saakyanın verdiyi məlumatə görə, 2002-ci ildə Ermənistan parlamenti yezdilərin kurd olmaması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Ermənistən hökumətindən dəstək alan həftəlik "Yezdixana" qəzeti kürdlərə qarşı yazılar dərc edir. İrevan radiosunda bir saatlıq kürdcə verilişlərdə yezdilərin kurd olmadığı təhliliği aparılır. 1992-2012-ci illərdə Ermənistanda yaşayan yezdilərin 30 faizi ölkəni tərk etmək məcburiyyətində qalmışdır. Məsələn, əgər 1990-ci illərin əvvəllərində Ələyəzin Hakko kəndində 100-dən çox yezdi ailəsi yaşayırdısa, 2012-ci ildə burada 16 yezdi ailəsi qalmışdı. Bir çox yezdilər iqtisadi vəziyyətin ağırlığına tab gətirməyərək ərzaq və digər yardımalar almaq üçün xristianlığı qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar. Məsələn, Ələyəz rayonunun Amre-Taza (keçmiş Karvansara, hazırda Saduns kəndi - N.M.) kəndində yaşayan yezdilərin təqrribən 35 faizi xristian protestanta çevrilmək məcburiyyətində qalmışdır.

Rəsmi Ermənistən dairələrinin azərbaycanlılara və müsəlman kürdlərə qarşı apardıqları etnik təmizləmə siyaseti hazırda yezdi kürdlərə qarşı davam etdirilir. Bir zamanlar kürdlərin ermənilərlə birlikdə türklərə qarşı vuruşduqlarını yazan erməni tarixçiləri və siyasetçiləri bu gün kürdlərin ermənilərin soyqırımında iştirakçı olmaları barədə iddialarla çıxış edirlər.

Etnik azlıqlara qarşı Ermənistanda

Lakin çox keçmedi ki, yezdi kürdləri de eyni aqibəti yaşadılar. Bu gün diskriminasiyaya və kütləvi qırğınlara məruz qoyulan yezdi kürdlər Rusiyaya, Ukraynaya, Belorusa, Qərbi Avropa ölkələrinə, ABŞ-a, hətta Avstraliyaya üz tuturlar. Erməni vandalları kürdlərin qəbiristanlıqlarını buldozerlərlə yerlə yekşan edirlər.

2011-ci ildə keçirilən siyahıyalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.018.854 nəfər əhalinin 35.308 nəfərini yezdilər, 11.911 nəfərini ruslar, 2.162 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. 1979-cu ildə keçirilən siyahıyalmanın nəticələri ilə müqayisədə kürdlər artmaq əvəzində 13.352 nəfər azalmışdır. Əslində, kurd ailələrində çoxuşaqlılığın normal həyat tərzi olması nəzərə alınsa, 1979-cu ildən keçen 32 il ərzində, yəni 2011-ci ildə Ermənistanda yaşayan kürdlərin sayı azı iki dəfə artmışdır.

Ermənistən şəhərlərində yaşayan yezdi kürdləri əsasən şəhərin kommunal xidmət və yaşıllaşdırma sahələrində çalışırlar. Ermənilərin özlərinə rəva görmədikləri işlərdə çalışdırılan yezdilər diskriminasiyaya məruz qalırlar. Əgər 1989-cu ildə İrevanda 7086 yezdi kürdün yaşadığı qeydə alınmışsa, 2011-ci ildə onların sayı 3268 nəfər idi. Şəhərlərdə yaşayan yezdilər öz evlərini dəyərdəyməzsinə satıb Rusyanın şəhərlərinə köçmək məcburiyyətində qalırlar. Təkcə bu faktlar kürdlərin Ermənistənə dərəcədə diskriminasiyaya, deportasiyaya və terrorə məruz qalmalarının əyani göstəricisidir.

Nazim MUSTAFA,
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının
şöbə müdürü, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Xocalı soyqırımının bünövrəsi erməni daşnaklar tərəfindən 1897-ci ildə Xanasorda 40000 kürd və türk xalqlarının qətli ilə başlayaraq, Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Naxçıvanda, Bakı və ətraf rayonlarda və sonda 26 fevral Xocalı soyqırımına qədər gəlib çatmışdır

Kurd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Hərdən biz ata-babalarımızın nəsi-hətlərini unudururq, özü də tez unudururq. Babam Kürd Musa, ömrünün sonuna-yəni 115 yaşına qədər Qərbi Azərbaycanın Vedibasar əyalətində yaşamışdır. O, hər zaman ermənilərin mühənnət olduğunu danışardı və bize tövsiyəsi də o olardı ki, ermənilərə etibar etməyin. Çünkü, onlar fürsət düşən kimi, öz pis

məsələsində çox da əhəmiyyətli olmayan bir problemi (demoqrafik ağırlığına görə) öne çıxarıır çünkü, "tarix boyunca ermənilərlə kürdlər anlaşmamışlar və 1915-ci ildə erməniləri osmanlılarla birlikdə kürdlər də soyqırma məruz qoyublar".

İlk olaraq, yalnız kompleks bir problem olan erməni - kurd əlaqələri və problem-

komitəsi köhnə başçısı , Ermənistən Kommunist Partiyası köhnə I katibi - AM).

"Hörmətli Stepan Bogosyan!... Məqalədən ortaya çıxan budur ki , Xanasor hərəkəti erməni millətinin yaddaşında qorunduğu kimi reallaşmamış . Bununla nə demək istəyirsiniz? "Ey ermənilər, əgər indiyə qədər erməni fədailərinin (Hayduk) silahlarını qadın və uşaqlara doğrultmadıqlarını və gülələmədiklərini zənn edirsizsə yanılırsız. Gülələdim ! Həm də necə gülələdimmi demək istəyirsiniz ? Bunumu göstərmek istəyirsiniz? Xalqın gözündə fədailərin ezziz xatirəsini alçaltmaqmı istəyirsiniz? "- Bu məktub" Հայլարդներ ("erməni aryanlar ", № 63 , 64, Oktyabr , 2005) qəzetində və daha sonra" ՀԱՅԱՐԴՆԵՐՈՒՄ (" Zovarmari – Ermənilərin səsi ") saytında nəşr olundu.

Vazgen Kazaryanın söz açlığı Xanasor hərəkəti haqqında ermənilərin "nari-land.com "saytından oxuyuruq: (Xatırladım ki, bu hərakati ermənilər müqəddəs hərakat hesab edirlər N.Ə.)

" Xanasor hərəkəti 25-27 iyul 1897 " başlığı altında belə yazılıb: " Xanasor hərəkəti erməni döyüşçülərindən ibarət olmuşdur. Bu hərakatın məqsədi Mazrik Kürd Tayfaları İttifaqını məhv etmək idi. Bu hərakat Daşnak Partiyası tərəfindən yaradılmışdır. Onların məqsədi bu tayfanın döyüş gücünü məhv etmək və intiqam almaq idi və onlar kürdlərən intiqam aldılar. (Neyin intiqamını görəsən? N.Ə) 25 iyul 1897-ci ildə səhərə yaxın vaxtda 250 (başqa qaynaqlara görə, 150-300 arası) döyüşçülər bir basqınla Mazrik Kürd Aşiretinə hücum etdilər və zəfər qazandılar

. Məqalədə isə yalnız 25 inansın öldürülüyü yazılib. (başqa qaynaqlara görə -20). Bu ortaya çıxan sayı tərəflərin döyüşdə verdikləri itkin sayı deyil . Ayrıca məqalədə izah edildiyinə görə iki erməni keşş də silahlı qruplarla birlikdə bu hərəkətə qatılmışdır. Xanasora edilən hücumun 1915-ci il hadisələrindən 18 il əvvəl icra edildiyine diqqət yetirək. 1915-ci il gəlindiyində kürdlərin yeni bir Xanasor qisası qurulmuşduğının yetişdini də anlamaq lazımdır. Ermənilərə qarşı nifrat səbəbi olan, erməni fədailərinin hərəkətlərinin xatirələrində gücünü almış bu kürdlərin bir hissəsinin ermənilərə qarşı cəzalandırma əməliyyatlarında iştirak etmiş ola biləcəkləri qəbul edilə bilər. Xanasor hərəkəti erməni hərbçilər tərəfindən edilən tek qanlı hücum deyil Ermənilərin onlarla belə hücumları olmuşdur, lakin Osmanlı hokuməti əhəmiyyət verməmişdir.

Sərhət bölgəsində bir Yezidi Kürd də zamanında mənə buna bənzər bir hadisə söyləmişdir. 1915-ci il hadisələrindən sonra qacqın olaraq 1918-ci ildə yaxın qohumlarıyla birlikdə Ermənistandakı Kürd kəndimiz Pampada məskunlaşmışdır. Onun dediyinə görə, kürd kəndi Sorkuli (yüzlerle eve sahib böyük bir kənd) eyni şəkildə bir gecədə yox edilmiş əhalisi qətlə yetirilmişdir. Gecə vaxtı kəndə hücum edən ermənilər kəndin bütün sakinlərini qətlə yetirmişlər və kəndə od vurub yandırmışlar.

O zaman qətlə yetirilmiş kürdlərin fotosəkillərini çəkəcək və ya hadisələri detallarıyla yazacaq olan kəslər yox idi. Bu



əməllərini həyata keçirəcəklər.

Mən ona qədər erməni-müsəlman davası görmüşəm. "İtlə yoldaş olanın zopası əlində olmalıdır", deyə bizi nəsi-hət verərdi. Son günlərdə erməni soyqırımında əhəmiyyətli rol aldığı iddia edilən kürdlər və bu rol səbəbiylə kürdlər tərəfindən ermənilərdən istənilən üzrlər danışılmaqdadır. Görəsən, Xocalı, Xanasor, Sorkuli və bu kimi yüzlərlə şəhər və kəndlərdə aparılan soyqırımlar üçün erməni daşnakları ne vaxt üzr istəyərək soyqırım iddialarından el çəkəcəklər. 1915-ci ildə yaşanan acı hadisələrə üzləşmək nə qədər lazımdırsa , kürdlərin də bütünlükə olaraq bu qırğında iştirak almadiqlarını söyləmək və müdafiə etmək də bir o qədər əhəmiyyət ifade etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar araşdırmaçı -yazar və dilçilik mütexəssisi Mamətə Əziz Cəvonun keçdiyimiz aylarda rusca nəşr olunmuş məqaləsində bəzi məqamları dərc etməyimizi məqsədəyən hesab etdik.

Doğruları görmək lazımdır ... - Eziz Cəvo

Modest Kolerovun "Yeni parlama nöqtələri: Kurdistan, Qarabağ və Rusiya" başlıqlı məqaləsi içinde yaşadığımız dövrdəki dünya siyasetinin bir sıra aktual mövzularına öz prizmasından baxır. Məqalənin yazarının təqdim etdiyi, eyni müddət içerisinde yaşanan bu problemlərin strateji və geosiyası istiqamətlərinin analizlərini özünəməxsus şəkildə təhlil edir.

M. Kolerov deyir ki: "... Ermənistən geosiyası zəifliyi və kürdlərin dövlətin səh-nəsinə çıxmaları , obyektiv olaraq bir dəfə daha erməni siyasetində , zəmanet sistemləri arasında - əsgəri olaraq Kollektiv Təhlükəsizlik Razılaşması Təşkilatında , siyasi olaraq da ABŞ və NATO da - sağlam seçki edə bilmə problemini deyil, amma Daşlıq Qarabağın idarəsi

ləri haqqında deyil , eyni zamanda Osmanlı İmperatorluğunda yaşamış digər millətlərin əlaqələri və problemləri haqqında da belə ayaqüstü bir şey söyləmək gərəksizdir. Bu mövzular xüsusi diqqət tələb edir. İkincisi M. Kolerovun ən sonunda dövlətləşmə yoluna girmiş Kürdlərin guya erməniləri soyqırma məruz qymaları fikri tamamı ilə yanlış və absurdur.

Başda deyilməsi lazımdır; yunanlıların , kürdlərin , assuriler və Osmanlı İmperatorluğunda yaşayan türk olmayan digər millətlərin soyqırımlarından olduğu kimi erməni soyqırımının da bu dövlətin siyasetinin bir nəticəsi olduğunu söyləmək. Soyqırım , bir dövlətin öz vətəndaşlarından bir seqmentə və ya başqa ölkədəki insanlara qarşı tətbiq məhv siyasetidir. Soyqırım termini , nəticələri nə qədər trajik olursa-olsun , dövlət statusunda olmayan millətlər və dini icmalar arasında baş verən qarşıdurmalar üçün istifadə edilə bilməz və onlar üçün etibarlı ola bilməz . Ve Osmanlı İmperatorluğunda , kürdlər və ermənilər arasındakı qarşıdurmaların nəticəsi də tragik olmuşdur. Bunu inkar etmək mümkün deyil. Amma soyqırım tamamilə fərqli bir hadisədir . Məqsədi bir milləti və ya dini bir birlili tamamilə məhv etmək istəyi olan bir dövlət siyasetidir.

Xainlər və günahkarlar öz xalqlarından deyildirlər! Kürdlər bu günə qədər davam etdirilən soyqırım siyasetinə qurban edilmişdir və xainlərin işlədikləri cinayətlər səbəbiylə bütün xalqın cinayət məsuliyyətinə cəlb heç bir dayağının ola bilməyəcəyi kimi ermənilərində bu iddialarının əsası və dayağı yoxdur.

Bir də tarixi həqiqətlərə müraciət edək. Ən başda, Vazgen Kazaryanın məşhur erməni alimi Stepan Boqosyan'a yazdığı məktuba baxaq. (S. Boqosyan - alim, Sovet Ermənistən Radio-TV nəşrləri



... Basqın 27 iyulda sona çatdı ".

Bu məqalədə döyüşçülərin əsas olaraq tayfanın kişilərini öldürdüklərini qadın və uşaqlara isə toxunmadıkları yazılır. Amma silahlıların döyüş taktikalarını azca da olsa bilən anlayır ki, anı bir hücumda , hələ ortaçı aydınlanmadan səhərə yaxın, insanın çoxu yuxudaykən bu hücum edilibse , kişilərin harada , yaşılı qadın və uşaqların harada olduqlarını bilməyin mümkün ola bilməyəcəyini anlar. Bu üç günlük müharibənin sonunda Mazrik Kürd Aşireti bütünlükə qətlə yetirilmiş , 40.000 qədər insan öldürülmüşdür (bax: <http://www.aztagdail.com/archives/22143> 40 000 insan öldü)

siyaset bu gün də icra edilməkdə və yenə kimsədən bir səs çıxmır. Kürd xalqı etmədiyi şəyər üzündə günahkar gösterilmə siyasetinin , haqiqizliyinə və əxlaqızların əxlaqsızlığının qurbanı olmuşdur. Kürdlər , Osmanlı Dövlət mexanizmində silah vəzifəsi görmüş bu xainləri günahkar elan etmiş olmalarına baxmayaraq, ermənilər qanlı "Xanasor qətliamının" ildönümünü "zəfər günü " kimi, bir bayram kimi qeyd edir və bu hücumu həsr edilən mahnı və marşları oxuyurlar. Erməni siyasi liderləri bu qanlı və faciəli hadisəni təri-fləmə və ucaltma fikirlərindən bu günə qədər əl çəkməyiiblər..

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZUNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürdüyü İsmayıl Ağa Simkonun ölümündən 87 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərakata başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırımasından sonra İran Kürdüstənində, əşirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.



Kəlbağı, Cuanruyi kimi əşirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırıqları üşyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırmışdı.

Muzafferruddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklərə üz-üzə qaldı. Ölkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər əşirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstənində Səlmas (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafinin ən böyük kurd əşirəti olan Şikakilər hökumətə tabe olmurdu. Sımko, bütün Şikakı əşirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Sımko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzafferruddin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şikakı əşirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şikak əşirət rəisi Məhmət ağa məharibə ilə qalib gələcəyinə inanmadı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyleyərək rəsmi bir dəvətlə Məhmət ağanın

oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Quvana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk onçə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə

Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şəumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdır. Onların planlarına görə, bu günü işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafi ərazilər onlar tərəfindən soyqırımla aparılıraq işğal olunmalıdır.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü burası gəlininin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqlar qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdir.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyin xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılması qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruq kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kurd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərindən hiddətləndirdi. Bunun sonunu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstənindəki hökmənlığına son verib öz idarəciliyinə keçirmək qərarına gəlir.

Ismayıl ağa Sımko başqa siyasetçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındaki münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fealiyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafi İranda, Şikak əşirətlərinin hakimiyəti altında olan əraziyi Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmirdi. Sımko bu anlaşılmamazlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındaki mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökmənlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəm Məlik Sımko ilə məharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsilə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlanıb. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadişəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu götirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmən içində baxmaq isteyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərildiyini və açıldıqda partlayışdan öldüyüni eşitmışdım. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılar kən bir aydınlıq göründü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdim. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

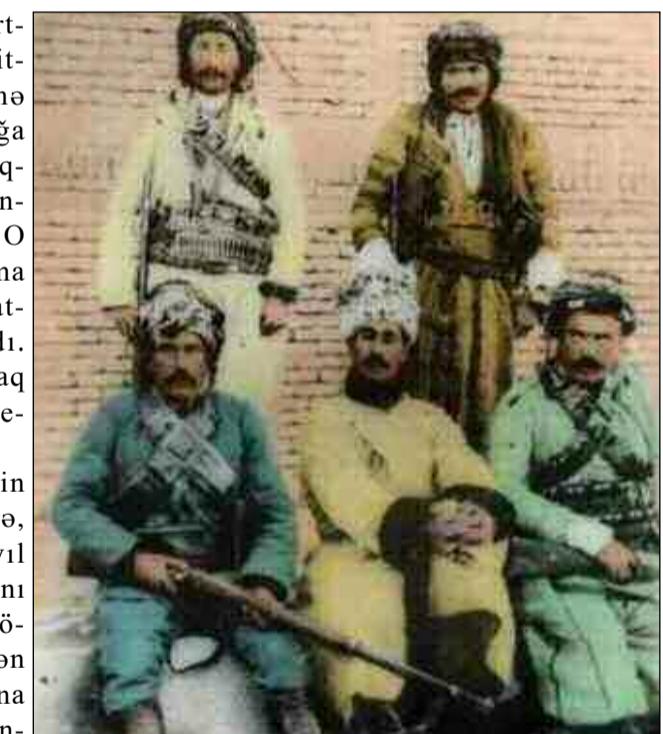
Mükərrəm Məlikin bu namərdiliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Məharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınırlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlmas, Urmiya və Xoy ətrafinda yerləşdilər. Bunlar rus-türk məharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdır. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlmas, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə erməni-assuri dövləti qurmaq isteyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlmas, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq isteyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kurd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bilirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qadıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köcməyə



başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərargahını Səlmas yaxınlığında Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə aqalıq etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

(Davamı səh. 9-da)

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZUNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

(Əvvəli səh. 8-də)

Şeyx Ubeydulla, İsmayıllı ağa hərakatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanada ağalar baş qaldırmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanışınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrərən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini daşıtmak üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrovı "İran Məşrutiyət Tarixi" adlı kitabında bunları yazar:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlmasa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıllı ağanı yaniltmaq istəyirdi. İsmayıllı ağaya xəbər göndərərək onuna bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyi bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Təqdimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırılarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıllı ağanın səsini söndürmək fikrindəyidilər. Ruslar Mar Şəmunla danışqlar aparaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmələkətdə İsmayıllı ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun öündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Simko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətən Simkonu və kürdləri aradan çıxaraq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətən çox bənzeyirdi. Çünkü, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlı varidi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altındadı idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıllı ağanın qüvvələri isə nə dərəcədə təlimli, nə də dissiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Simkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıllı ağa Simko yaxşı bilirdi ki,

erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuza da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıllı ağa Simko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atıldı. Necə deyərlər, suyu üfləyə-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Simkonun siyasetindən baş aça bilməyən bir kürd bəyi Simkoya qarşı çıxır. Onu başa düşən Simko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalaramızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıllı ağa Simko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Secadi bunları yazar:

"İsmayıllı ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rohbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılınc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvhərlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınnıdan çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyətində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

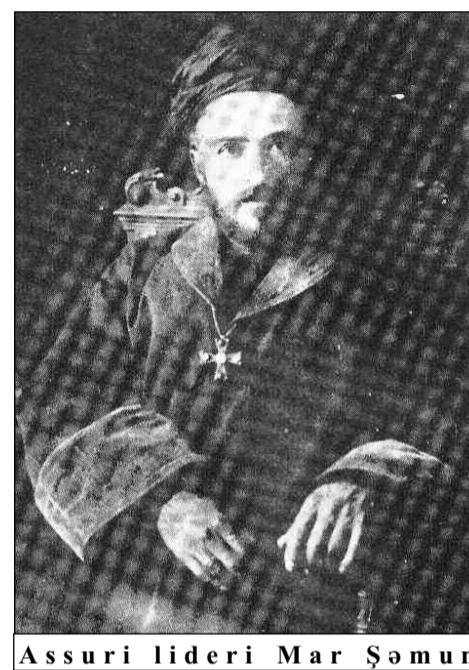
Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıllı Ağa arxasında bir sıra adamlı Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıllı ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atluları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrovı bu haqda belə yazar:

"Bizim Mar Şəmun və Simko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıllı ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılın bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiz gərekdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamalıyıq. Orдумuzu birləşdirsek siz də bizimlə olur-

sanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünkü şimalda da rusların köməyi ilə Şəumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacaqıq.

Simko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümşəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni,**



Assuri lideri Mar Şəmun

Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənci qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğradılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çökildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürüləməsindən sonra Rzayidə yaşıyan (Urmiya) tarixi yaziçi və tədqiqatçı Əli Dehqanının dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urimya bolğesində qətliyamalar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Simko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Simkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Simko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürüləməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılaşması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdir, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistən respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İranın adlı-sənət yazarı və şairi Məliküm-Şüərrəyi Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazar:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bələrli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türkərin yürüdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürüləməsində üzəq bir fikir yoxdur. Həmecə olursa-olsun Simkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919-cu ilin yazında Simko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Tebriz Urmia yolu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahalar Ziyauddin Devlə adında birini Urmia hakimi olaraq göndərmişdir. O, Simkoya qarşı dırənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışıdı.

Araşdırıcı: Tahir SÜLEYMAN

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmayıñından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Kürdüstan bölgəsinin Səlahəddin universitetinin rektoru Əhməd Dzeyinin rəhbərliyi ilə "Osmanlı dönməndə Yaxın Şərq və Kürdüstanın siyasi durumu" mövzusunda 17 ölkənin iştirakı ilə keçirilən konfransda Azərbaycandan beş nəfərlik nümayəndə heyəti də dəvet olunmuşdur.

İlkin olaraq türkmen Yazıçılar Birliyinin sadri və "Yurd" dərgisinin baş yazarı, sabiq türkmen millət vəkili Əsəd Ərbil, Ərbil

törətdikləri faciələri, ələl xüsus Xocalı soyqırımı məsələsini gündəmə qoyun. Əvvəlcə onlar tərəddüd etdilər və dedilər ki, bu gündəlikdə yoxdur. Amma mən təkid etdim, Xocalı ilə bağlı apardığımız kitabları, şəkilləri göstərdik. Dedik ki, Səddam Hüseyn kimyevi silahla insanları kütləvi şəkildə qırıb. Ermənilər isə qırmaqdan əlavə insanların gözlərini çıxardılar, başlarının dərisini soyublar. Yəni bunlar daha dəhşətlidir. Xocalıda azəri türkləri ilə bərabər kürdlər də olub.

Yəni təkidlə məsələni gündəliyə saldırırdım. XIX əsrden ermənilərin Qarabağa gətirilməsi, 1915-ci illərdə erməni-türk müharibəsi dövründə camaatin Qəribi Azərbaycandan məcburi İrana mühacirət olunması, Sovet hökuməti dövründə qayıtması, 1937-ci ildə kürdlərin Orta Asiya və Qazaxistana sürgün olunması, 1947-ci ildə azərbaycanlıların Qəribi Azərbaycandan kütləvi şəkildə deportasiya edilməsi, Dərələyəz, Zəngəzur mahallələrinin boşaldılması məsələlərini tarixi faktlərlə gündəmə gətirdim. Xocalı məsələsinə geniş yer verərək orada olan hadisələri, əlimizdə olan məlumatları çatdırıldım. Apre-

qeyd etdi ki, bu tarixi bir mövzudur, siyasi mövzu deyil. Dədim o halda icazə verin xaricdən gələn jurnalistlərə mətbuat konfranslı keçirrim. Biz Xocalı ilə bağlı əlimizdə

məlumat verdik, onlara əlimizdə olan vərəqələr payladıq. Ayın 20-də mən məsələni Kürdüstan parlamentinin gündəməne qoymaşa çalışdım. Lakin Siyasi Bürodan bize bildirdilər ki, biz Kürdüstan Hökuməti olaraq dəfələrlə Azərbaycan hökuməti ilə diplomatik əlaqələrə girməyə çalışsaq da, bu məsələ hələ də baş tutmayıb. Dedilər 50-yə yaxın ölkənin səfiriyyi,



olan 300-400-ə qədər şəkilləri, fakt olaraq çıxardıq və xaricdən gələn jurnalistlərə təqdim edərək başa saldıq ki, belə bir hadisə baş verib. 50-dən artıq xarici jurnalistə 20 yanvar hadisələrini, Qarabağ hadisələrində partladılmış avtobusları, Bakı met-

konsulluğu Kürdüstan bölgəsində var. Lakin təessüflər olsun ki, Azərbaycan hökuməti soyqırımla bağlı bize müraciət etməyib. Ona görə də məsələni Kürdüstan parlamentinə qoya bilmərik. Bu, qanundan kənardır. Türkiyənin Ərbildəki konsulunun



şəhərində Yazıçılar Birliyinin konfransında iştirak etmək üçün bizi dəvət etdi. Mövzu "Hələbçədə, Balisanda kürdlərin, türkmənlərin Səddam Hüseyn tərəfindən kimyevi silahlarla soyqırıma məruz qalması" mövzusunda, yaxşı yazarlara təqdimat keçiriləcəkdi. Əsəd Ərbil başda olmaqla türkmen və kürd şair və yazıçıları bizi də dəvet etdilər və biz konfransda getdik. Yazıçılar Birliyinin konfransında, mən cəhd etdim ki, ermənilərin 1992-ci ildə Azərbaycanda yaşayan türklərə, kürdlərə qarşı

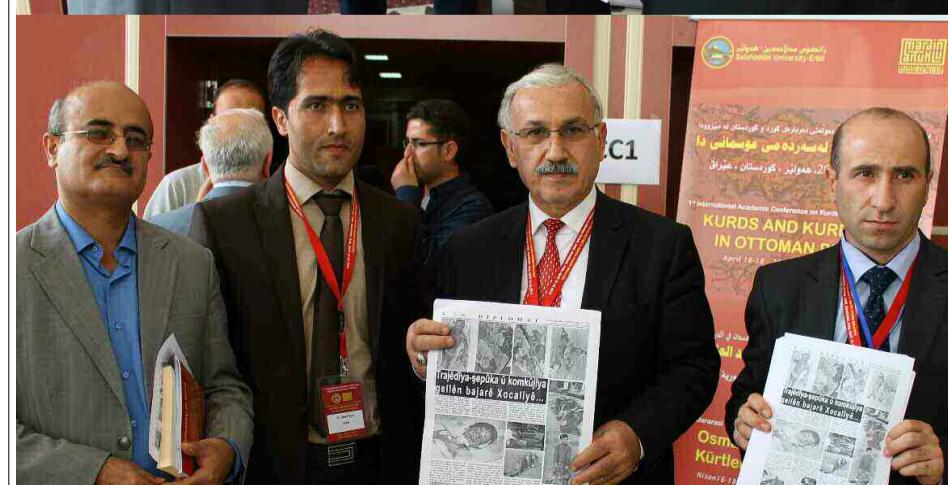
lin 16-da Səlahəddin Universitetində 17 dövlətdən gələn qonaqların iştirak etdiyi konfransda mən Xocalı məsələsini qaldırmaq istedim. Bu zaman konfrans rəhbərliyi

rosundakı terror aktını eks etdirən şəkillər payladıq. Onlarda böyük maraq oyandı və dedilər ki, niye Azərbaycan hökuməti və diasporası bu məlumatları bizlərə çatdırır, bizimlə əlaqə saxlamır? Mən də onlardan xahiş etdim ki, siz də konferans rəhbərliyinə deyin, Xocalı soyqırımı məsələsini gündəliyə salarsa, biz konfrans iştirakçılarına Xocalı məsələsini şərh edərik. Xaricdən gələn jurnalistlər yerli jurnalistlər gedib konfrans rəhbərliyindən xahiş etdilər və bu məsələnin gündəliyə qoyulmasının razılığını aldıq.

Konfrans qabağı biz Xocalı, Qarabağ, 20 yanvarla bağlı 400-dən artıq şəkil və məlumatlar payladıq. Ondan sonra mən Xocalı soyqırımı ilə bağlı, Azərbaycanla bağlı geniş çıxış etdim. Çıxisim böyük alqışlarla qarşılındı. Bundan sonra müxtəlif siyasi partiyalarla görüşdük və Azərbaycanın başına gətirilən hadisələri gündəmə gətirdik. Mən universitetin tarix və ədəbiyyat fakültəsində də müəllim və tələbələrlə qarşısında seminar keçirdik, tarixi hadisələr, başımıza gələn belalar haqqında

müavini İbrahim bəylə görüşdük. O da dedi ki, Xocalı məsələsinin qaldırılması çox yaxşı oldu. Əger burada Azərbaycan səfiriyyi olarsa biz bu məsələni daha qabarık şəkildə gündəmə gətirə bilərik. Beləliklə biz Azərbaycanla bağlı beş konfrans və seminar keçirdik. Türkmen Yazıçılar Birliyində, Türkmen Mədəniyyət Mərkəzində olduq, Molla Musa Bərzənin məzarını ziyaret etdik". Tahir Süleyman onu da vurğuladı ki, "Diplomat" qəzetinin idarə heyəti adından İraqda Azərbaycan səfiriyyin açılması üçün ölkə prezidenti İlham Əliyev cənablarına iki dəfə müraciət ediblər, lakin Xarici işlər nazirliyinin verdiyi cavab sabitliyin olmamasıdır.

Azərbaycanın İraqda səfiriyyin açılması haqqında 2010-cu il noyabrın 12-də prezident İlham Əliyevin sərəncamı var. Lakin nədənsə, bu sərəncam indiyə qədər icra olunmayıb. Ermənistən səfiriyyi isə on illərdir İraqda fəaliyyət göstərir. Arzu edirik ki, yaxın zamanlarda Azərbaycanın da səfiriyyi Kürdüstan bölgəsində fəaliyyət göstərsin.





Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmayıñdan asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Kürdüstan muxtarıyyətində Azərbaycan söhbəti...

Xocalı faciəsi Ərbil şəhərində anıldı; müxbirimiz Şimali İraqdan yazır...

Azərbaycandan Şimali İraqın Kürdüstan muxtarıyyətinin paytaxtı Ərbil şəhərinə gedən 5 nəfərlik nümayəndə heyəti artıq bu ölkəyə çatıb. Məlum olduğu kimi, "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə 5 nəfərlik nümayəndə heyəti Səlahəddin Universitetində keçiriləcək "Osmanlı imperiyası dövründə Yaxın Şərqiye iqtimai-siyasi vəziyyət" mövzusunda konfransda iştirak etməyə dəvət olunublar.

Heyətdə təşkilatçıların dəvətinə qəbul edən "Yeni Müsavat"ın əməkdaşı Emil Salamoğlu da var. Nümayəndə heyətinin Ərbilde yaşayan kurd ve türkmen ziyalıları, eləcə də hökumət təmsilcili, ədiblərlə görüşləri

lar. Yalnız şübhələndikləri adamları saxlayırlar. Ərbil İraqın ən sabit bölgəsidir. Ona görə də başqa əyalətlərdən Ərbilə axın var. Şəhərdə tikinti bumu yaşanır. Hər yerdə binalar inşa edilir, parklar salınır. Türkiyə metbuatının da yazdığı kimi, görünən budur ki, Ərbil gəlmişməkde olan yüksək səviyyəli bir paytaxtdır.

Nümayəndə heyəti aprelin 14-də Ərbil şəhərində təşkil olunmuş Kürdüstan Yazıçılar Birliyinin tədbirində iştirak edib. Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə programda olmayan Xocalı faciəsi ile bağlı mövzu gündəmə salınıb və çıxışçıların sırasında T.Süleyman Xocalı faciəsində ermənilərin başımıza getirdiyi



nəzərdə tutulur.

Bu görüşlərdən əlavə, müxbirimiz Şimali İraqda iqtimai-siyasi vəziyyət haqda reportajlar da hazırlanır. Reportyorumuzun bölge ilə bağlı ilkin təessüratları belədir:

"Şimali İraqın sərhəd qapısından şəhər mərkəzinə qədər yoxlanış məntəqələrində əli silahlı polislər şəhərə daxil olan hər kəsa nəzəret edir. Şəhərin giriş-çixışında hər bir maşın yoxlanılır, maşındakı şübhəli sənşinlərin pasportlarına baxılır. Burada deyilir ki, polislər terrorçuları bir baxışdan tanıyır-

felakətləri konfrans iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb.

Türkmen Yazarlar Birliyinin sədri Əsəd Ərbil və İdarə Heyətinin üzvü Riyaz Dəmirçi də konfransda dəvət əsasında iştirak ediblər. Tədbirin əsas məqsədi Səddam Hüseynin hakimiyyəti dövründə kütləvi qırğına məruz qalan hələbcəlilərə dair bədii əsər yanan ədiblərin mükafatlandırılması olub.

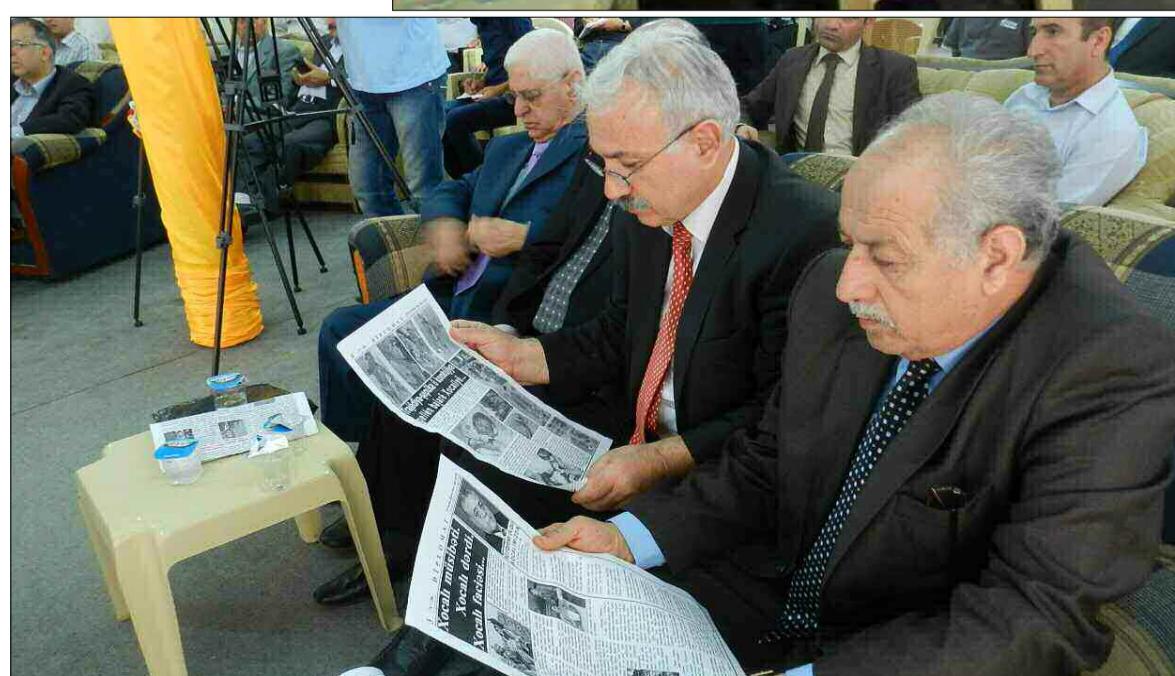
Konfransda ölkənin mədəniyyət naziri Doktor Kava Mahmud və Ərbil valisi Nevzad Hadi iştirak ediblər.

Mərasim Hələbcə və Xocalı qətləmi qurbanlarının bir

Xatin, nə də Songimdir. Xocalı faciəsi daha ağır və dözlüməz olub. Bu ağrı yaddaşımızdan heç vaxt silinə bilməz".

T.Süleyman Xocalı soyqırımında qətlə yetirilənlərin statistikasını açıqlayıb və vurğulayıb ki, bu dəhşətli faciə haqqda bütün dünya məlumatlı olmalıdır: "Xocalıda 623 nəfər həlak olub, 8 ailə tam məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini itirib. 230 uşaq bir valideynini itirib.

1275 nəfər əsir götürülüb. Xocalıya 5 milyard manat ziyan dəyib. İnsanlarımıza zülm olunub. Körpələr, yaşlılar, qadınlar amansızlıqla qətlə yetirilib.



dəqiqəlik sükütlə yad edilməsi ilə başlayıb. Hələbcə qətləmi ilə bağlı Ərbil valisi və başqa yetkililər çıxış ediblər.

Daha sonra Tahir Süleyman söz verilib. Azərbaycan mediasında birmənalı qarşılamaşan T.Süleyman "Yeni Müsavat" müxbirinin birbaşa müşahidəsi olan konfransda erməni faşistlərinin Xocalıda azərbaycanlıların başına gətirdiyi müsibətlərdən, vəhşiliklərdən söz açıb. Qeyd edib ki, illər keçdikcə bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından silinməyəcək:

"Əksinə, xalqımıza daha dözlülmə olmağa, erməni şovinizminə qarşı metin mübarizə aparmağa səbəb olacaq. Xocalı faciəsi nə Hələbcə, nə

Nə yaxşı ki, Çingiz Mustafayev kimi oğullar həyatlarını təhlükəyə ataraq bu hadisəleri çəkib bütün bəşəriyyətə çatdırıblar. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, ana-bacılarımızın ahanası, körpələrimizin göz yaşalarıdır". T.Süleymanın çıxışına görə konfrans iştirakçıları ayağa qalxaraq alqışlayıblar. Konfransdan sonra onlar Xocalı hadisəsinin Ş.İraq iqtimaiyyətinə lazımi şəkildə çatdırılmamasından şikayətlənilərlər. Yekunda Ş.İraqın mədəniyyət naziri və Ərbil valisi Hələbcə mövzusunda yazan bədii əsərlərin qaliblərini mükafatlandırıblar.

**Emil SALAMOĞLU,
musavat.com
"Diplomat" qəzetiñin
240-ci sañından**

Facielerimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xisletini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının borcudur

Hər il imkan daxilində, Şimalı İraqın Kürdüstan bölgəsinə gedir və orda yaşayan qardaşlarımıza haqqında məlumat əldə edir və oxuculara çatdırırıq. Bu il də ermənilərin yalan soyqırım uydurmalarını və ermənilərin Azərbaycan xalqının başına getirdikləri facieleri İraqda yaşayan medya mənsubularına, yerli xalqa çatdırmaq üçün, bir neçə jurnalist dostumla Şimalı İraqa getmək istəsek də, gedəcək jurnalıslılara viza əldə edə bilmədik. Mən iki iş adamı ilə gedəsi oldum.

Səhərə yaxın Erbil şəhərinə çatdıq, IŞİD-lə müharibələrinə baxmayaraq şəhərin hər yerində yeni coxmərtəbəli tikililər göze dəyirdi. Səhər ilk işimiz

erməni daşnaqları hələ 1897-ci ildə Türkiyənin Xanasor əyalətində bir gecədə 40 000 kurd və türk xalqını qətl etmişlər. Hörmətli qonaqlar, hörmətli konfrans iştirakçıları, babalarımızın erməni daşnaqları haqqında söylediklərini və tarixən oxuduqlarımız tarixi faktları sizə çatdırmaq istəyirəm. İstəyirəm biləsiniz erməni daşnaqları özlerinin yazdıqları kimi 1897-ci ildən başlayaraq 1905-ci ildə, 1907-ci ildə, 1915-ci ildə, Türkiyənin və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində kütlevi qətliyamlar törətmışlər, olmazın müsibətlərini azərbaycan, kurd və türk xalqına yaşatmışlar. 1934-cü ildə, 1937-ci ildə, 1947-ci ildə, 1948-ci ildə azərbaycan və kurd xalqını doğma yurdaların-

1992-ci ilin qarlı qış günü nəqədər çətin olsa da, sizlər erməni daşnaqlarının və rus bu olayı anlatmaq bir o qədər

- "Sandi Tayms" qəzeti (London) 1 mart 1992-ci il

- "Sandi Tayms" qəzeti (London) 1 mart 1992-ci il



ordusunun birləşmələri xalqımıza qarşı törətdikləri

zəruridir. Bu qanlı faciə nəticəsində 623 nəfər vəhşicəsinə qetl edilmiş, 8-aile tamamilə yer üzündən silinmiş, 25-uşaq hər iki valideyini itirmiş, 230-uşaq isə valideyinlərindən birini itirmiş, 487-nəfər yaralanmışdır. Onlardan 76-nəfəri usaqdır. 1275 nəfər əsr götürülmüşdür, 250 nəfər isə itgin düşmüşdür. 01.04. 1992-ci il tarixinə olan məlumatə görə Xocalıya 5 milyard manat məbləğində ziyan dəymışdır.

O dövürki SSRİ rəhbərliyi bu faciəni gizlətməyə çalışsa da, hadisələrin şahidi olan xarici jurnalistlər, belə bir faciənin tarixdə olmadığı bildirərək belə yazırdılar: "Krua Eveneman" jurnalı (Paris) 25-mart 1992-ci il Ermənilər Xocalıya hücum

- erməni əsgərləri minlərlə ailəni mehv etmişlər.

- "Faynensl Tayms" qəzeti (London) 9 mart 1992-ci il Ermənilər Ağdama tərəf gedən dinc əhalini güllələmişlər. Azərbaycanlılar 200 nəfərə qədər cəsəd saymışlar.

Bu barədə yüzlərlə qəzet-jurnal yaza, təssüflər olsun ki, burdakı soydaşlarımız, dindaşlarımız Azərbaycan xalqının başına gələn faciələrdən xəbərsizdir. Güman edirəm ki, bundan belə əlaqələrimiz yaranacaq, biri birimizin ictimai-siyasi durumundan xəbərdar olacaq və lazımi məlumatları zamanında dünya ictimaiyyətinə çatdıracaq.

Bize vaxt ayırdığınız üçün, Kürdüstan rəhbərliyinə və konfrans iştirakçılarına təşəkkür edirəm. Selaheddin Universitetinin tarix və ədəbiyyat fakültəsində seminar və Universitetin müəllim heyəti qarşısındada bu mövzuda konfrans keçirdik.

Mənə elə gelir ki, Respublikamızın inkişafını təbliğ etmək, eləcə də faciərimizi yaşadaraq, erməni daşnaqlarının xisletini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq hər bir Azərbaycan vətəndaşının mənəvi borcudur.

Tahir Süleyman
Azərbaycan Kürdləri İctimai
Birliyinin sədri,
"Diplomat" qəzeti
baş redaktoru



Kürdüstan Parlamentinin zi-yareti ilə başladı. Bizi Parlamentin çıxdan tanıdığım sədr müavini Cəfər Heminki qəbul etdi. Biz Xocalı Soyqırımıının Kürdüstan Parlamentinin gündəməne salınmasını və tanınmasını istədik. Lakin Cəfər bəy Azərbaycanın İraqla, eləcə də Kürdüstan bölgəsi ilə heç bir siyasi əlaqəsi olmadığını və bu məsələnin fərdi şəkildə deyil dövlət səviyyəsində qoymaq lazımlı olduğunu bildirdi və dedi:

"Biz sizə imkan yaradarıq ki, medya mənsubuları qarşısında, Universitetlərde konfranslar keçirəsiniz və isteyinizi bu vasitə ilə xalqa, ictimaiyyətə çatdırınınız".

Aprelin 22-də beş ulduzlu "Şiraton" mehmanxanasında "Kürdüstan" qəzeti 117-ci il dönümü münasibəti ilə konfrans keçirildi, biz də dəvətli idik. Mənə də söz verildi, mən də "Kürdüstan" qəzeti tarixindən, xidmətindən danışaraq medya iştirakçılarına Azərbaycanımız haqqında məlumat verdim. Ermənilərin aprelin 24-də keçirəcəyi yalan soyqırıma qarşı olan tarixi faktları qoyaraq bildirdim ki,

dan var yoxlarını əllərindən qətliyam heç zaman alıb sürgün etmişdilər. Və xalqımızın yaddasından silin-

da



sonda 1989-cu ildə Qarabağ məsəlesi ilə bağlı, Qərbi Azərbaycandan yəni indiki Erməni-standan azərbaycanlıları və

məyəcək. Cənablar və xanımlar bu qanlı faciə haqqında danışmaq mənim üçün

məsələn kürdlərini zorla evlərini, mülklərini əlindən alıb qovmuşdular. Hətta körpə

etmişlər. Bütün dünya eybəcər hala salınmış

uşaqları dəmir borulara dolduraraq boruların ağızını qaynaqlamışlar. Bu gün sizlərə

meyidlərin şahidi oldu.

melum olmayan bir qətliyam haqqında melumat vermək istəyirəm, Xocalı Qətliyamı haqqında

istəyirəm, Xocalı qətliyamı XX -əsrde

törədilən ən dəhşətli faciədir.

Xocalı faciəsi daha ağır, daha

dözülməz olmuşdur. 26 fevral



KÜRD XALQININ QƏHRƏMAN OĞLU QAÇAQ NƏBİ

"115 il əvvəl – martın 12-də Azərbaycan xalqının yetirdiyi ən məşhur qəhrəmanlardan olan Qaçaq Nəbi xəyanətə qətlə yetirilib. Qaçaq Nəbi 46 illik ömrünün tam 13 ilini əlində silah, vəfali ömür-gün yoldaşı Həcərlə birlükde fasiləsiz olaraq rus-erməni, fars zülmünə qarşı mücadilə aparıb. Bu qoşa ad həm Azərbaycanın qəhrəmanlıq salnaməsinə, həm də dünya qaçaqcılıq hərəkatı tarixinə şərəflə yazılib, ümumxalq sevgisinin, qorxmazlıq, cəsareti, şücaəti, əyilməz iradənin simvoluna çevrilib". Zəngəzur Cəmiyyətləri Birliyinin sədri Hacı Nərimanoğlunun "Media forum" açıqlamasında deyib.

Hacı Nərimanoğlu Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin "Azərbaycan milli istiqlal mücadiləsi" adlı əsərindən sitat gətirir: "Zəngəzur və Naxçıvanda qorxmadan partizan müharibəsi aparan Qaçaq Nəbi Gəncə vilayəti, Zəngəzur qəzasının Aşağı Mollu kəndində (indiki Qubadlı) anadan olmuşdu. Yeddi nəfərdən ibarət ailəni atası çətinliklə dolandırırdı. Günlərin birində 16 yaşlı Nəbinin atmasını bəy döyür. Bunu görən Nəbi bəyin üzərinə atlıraq onunla savaşır. Bəyin şikayətinə əsasən Nəbi həbs olunur. O, həbsdən qaçaraq həmfikirlerini etrafına toplayır. Rus çar rejimində və onun Azərbaycandakı əlaltıları olan bəylərə qarşı mübarizəyə başlayır.

Nəbinin arvadı Həcər xanımı yanaşı baldızı Mehri xanım da bu mübarizədə yaxından iştirak edir. Nəbi həbsxanadan qaçğıdan sonra çar idarəsinin Azərbaycandakı əlaltıları olan mülkiyyət sahibi xan və bəylərin zülmündə cana gələn kəndlilərdən əli silah tutan bir hissəsi onun etrafına toplanır. Nəbinin əsas düşmənləri çar rejimi, xanlar və bəylər idi. O bu mübarizədə kasıbları və onların hüquqlarını müdafiə edirdi. Nəbinin mübarizə apardığı ərazi Zəngəzur və Naxçıvan vilayətləri idi. İstismarçı imperializmə və rus çar rejiminə qarşı mübarizə aparan qaçqlarla xalq yaxından köməklik edir, onlarla fəxri edirdi. Xalq onları ərzəqla təmin edir, yeri geldikdə gizlədirdi". Rəsulzadənin yazdığına görə, 1896-ci ilin mart ayında Nəbi Kərbələdən dörnəkən Türkiye ilə İran sərhəddi arasında olan Larnı kəndində rus casuslarının əvvəlcədən hazırladığı pusqunun qurbanı olub.

Hacı Nərimanoğlu bildirib ki, Bəhlul Bəhcətin "Qaçaq Nəbinin tarixi vəsiqə və sənədlər üzrə" adlı tədqiqat əsəri 77 illik arxiv qaralığından sonra yaxın günlərdə işq üzünə çıxıb: "Qaçaq Nəbinin həmyerili, müsəri, onu və dəstəsindəkilərin eksəriyyətini şəxsən yaxından tanıyan, görüşüb söhbətləşən, ilahiyyatçı, tarixçi, folklorşunas alım, Zəngəzurun sonuncu qazısı Bəhlul Bəhcətin 1934-37-ci illərdə qələmə aldı 290 səhifəlik "Qaçaq Nəbinin tarixi" vəsiqə və sənədlər üzrə" adlı tədqiqat əsəri yaxın günlərdə işq üzü görəcək. Tədqiqat əsərindəki ayrı-ayrı başlıq-bölümlər Qaçaq Nəbinin düşmənlərinə, kimlərlə savaşmasına, mübarizə yoluna güzgü tutur. Bəhlul Bəhcət İrəvan və Tiflis arxivlərində əldə etdiyi məxfi yazışmalardan da nümunələr getirir, Nəbinin artıq 3 imperatorluğu rahatsız etdiyini, başağrisına çevrildiyini faktlarla göstərir". Hacı Nərimanoğlu onu da qeyd edib ki, kitabın müəllifi Bəhlul Bəhcət 1934-38-ci illərdə "Azərnəş"də və Az.RAİ-nin ədəbiyyat bölməsində çalışıb, "Quran", "Şahname"ni ilk dəfə orijinaldan dilimizə tərcümə edib, Məhəmməd Peygəmbərin və ailəsinin tarixi və digər fundamental tədqiqatları tamamlayıb, Hüseyn Cavid, Salman Mümtaz, Əli Nəzmi, Əhməd Cavad kimi müsəsləri ilə six ünsiyətdə olub. 15 mart 1938-ci ildə NKVD üçüyünün qərarı ilə güllələnib. Zəngəzur Cəmiyyətləri Birliyinin sədri əlavə edib ki, Qaçaq Nəbi ilə Həcərin Azərbaycanın heç yerində abidəsi yoxdur: "Qubadlıda vardi, 18 ildir Qubadlı da yox-

dur".

Qaçaq Nəbinin dostluq etdiyi nəsil - Rüstəmlilər

...Mahmudoba kəndi Şahbuz rayonunun ən qədim-qayım kəndlərindən biri hesab olunur. Bu kəndin salınma tarixi çox qədimlərə dayanır. Hələ 1973-cü ildə rus dilində çıxan tarixi ocerklərin birində Naxçıvanın ən qədim tarixi kökü olan kəndlərindən biri kimi bu kəndin de adı çəkilir. Çox təessüflər olsun ki, zəngin tarixi faktları özündə gizlədən bu kənd haqqında hələ lazımi səviyyədə tarixi araşdırılmalar aparılmayıb. Hələ çox açılmamış sirləri özündə gizlədən bu kənddən gələcək tarixi həqiqətdən hələ də lazıminca bəhrələnə bilməmişik.

Lakin çox sevindiricidir ki, əslən Mahmudobadan ayrı-ayrı ziyalıları, ağsaqqalların müxtəlif dövrlərdə qələmə aldıqları fikirləri həm Mahmudobalıların, həm də Mahmudobanın yaxın iki-üç əsrlik tarixinə güzgü tutmaqdadır. Bu günlərdə əslən Mahmudobalı olan nəsil-nəcabətli ziyalı dostum Qadir Kərimov oxumaq üçün mənə bir dəfərə təqdim edib, Sənin üçün maraqlı olacaq, inşallah, gələcəkdə kitab halına salarıq!,- dedi. Yazı Mahmudobanın ağsaqqallarından hesab olunan, iman sahibi, qeyrəti ziyalı Kərbələyi Qasımə məxsus idi. Yazını demək olar bir nefəsə oxudum. İnsaf namən demək lazımdır ki, yazı mənə olduqca maraqlı gəldi.

Kərbələyi Qasım bu yazını Mahmudobanın oturuşmuş nəsillərindən olan Rüstəmlı tayfasının qocaman ağsaqqallarından olmuş, 1958-ci ildə 104 yaşında dünyasını dəyişmiş Abbas kişisinin nəvə, nəticə və kötүcələrinin dedikleri çox maraqlı faktlar əsasında yazmışdır.

Onu da deyim ki, Kərbələyinin yazıya aldıqları Mahmudobada hamının bildiyi və təsdiq etdiyi həqiqətlərdəndir. Gəlin əvvəlcə Kərbələyi Qasımın öz xatirəsində dediklərinə nəzər salaq:

-Mənim babam Rüstəm kişi Mahmudoba kəndinin xarabalığa çevrildiyi dövründən sonra bu yerlərin ilk sakinlərindən biri olub. Belə ki, babamın əslisi Zəngəzur mahalının Uz kəndindən olub. 1800-cü ildə çar Rusiyasının Azərbaycanı işğalı zamanı gənc Rüstəm baş götürüb indiki Mahmudoba kəndinə gəlib. İlk baxışdan bu kənddə olan münbit torpaqlar, meşələr, sular xoşuna gelir. Özüne bir sıyıncıq düzəldir. Rüstəmin inamında ən çox rol oynayan o olub ki, o haqqā bağlı olub.

Bu torpaqda köhnə məzar daşları, tarixi abidələr və əvvəller bu yerlərin yaşayış yeri olması olmuşdur. Rüstəm qonşu Məzrə kəndindən olan Ağabəy kişisinin Nənəxanım adlı abırı-həyəli, ismetli qızı ilə ailə heyati qurur. Rüstəmin Kərim, Alkərim, Məmmədyar və İbrahim adlı dörd övladı dünyaya gelir. Rüstəm kişi övladlarını yaxşı telim-tərbiyə etdiyindən sonra hər birini evləndirir. Ömrünün sonuna kimi onlara insan kimi yaxşı ad-sən çıxarmalarını, Tanrıya bağlı olmalarını tövsiyyə və vəsiyyət edir.

Rüstəm kişisinin vəfatından sonra onun övlatlarından çoxlu uşaqlar tövsiyədir. Kərbələyi Kərim və Məmmədyar isə "Hacı" titulu qazanır. Hacı Məmmədyarın iki oğlu və dörd qızı, Alkərimin üç oğlu, iki qızı, İbrahimin iki oğlu, iki qızı olur. O vaxt bu nəslə "Rüstəmlilər" deyirlər. Hazırda Mahmudoba kəndinin böyük bir hissəsi Rüstəm kişisinin tərəmələrindən ibarətdir. Eyni zamanda da qonşu Külüs, Uzunoba, Şixmahmudlu və digər bir neçə kəndlərdə də Rüstəmlı nəsilləndən olanlar yaşayırlar. Öz ata-babalarının ləyiqli davamlıları hər şeyi halallıqda görürərlər. Təsadüfi deyil ki, o vaxtlar çar memurlarının kəndlilərə qoyduğu ağır vergilərə Alkərim öz etirazını bildirib onlara qarşı çıxır. Bu hadisədən sonra onu ömürük həps edirlər. Alkərimin haqq-ədalət uğurunda mübarizliyi bu gün də hər kəsə misal kimi göstərilərdəndir. Mahmudoba kəndinin

günbegün çoxalan insanların haqqā, ədalətə, dinə, hökumətə münasibəti də artmağa başlayır. Hər sözünü "Bissimillah"la başlayan Mahmudobalılar heç vaxt ibadətlərini kəsmeyiblər. Keçən əsrin doxsanıncı illərində Hacı Kərim və onun qardaşları öz vəsaitləri hesabına kənddə məscid inşa etdiriblər. Ər Rusiyasının siyaseti nəticəsində İmam Zeynalabdinin adını daşıyan bu məsciddən uzun müddət ambar

Atam qayıtdı ki, ay Nəbi, mən atı sənin kimi igidə bağışlamışam. Biz verdiyimiz bəxşeyi geri almırıq. Nəbi gülümsəyib dedi: "Mən kişiye mənsub hər nə qədər müsbət keyfiyyət varsa, onu səndə gördüm. Səninlə həmişə varam". Bu söz-söhbətdən sonra kimsə içəri daxil olub dedi ki, çugullar Nəbinin yerini piristava deyib. Onlar da bütün nə qədər heyyətləri varsa, silahlandırb kəndi nəzarətə alıblar. Atam Hacı Məhəmməd dərhal gizli çıxış yolunu Nəbiyə göstərdi... Bir azdan Nəbinin dəstəsindən atlığı güllələrin səsi kazakları qorxuya saldı. Onlar Nəbinin qorxusundan kimseyə bir söz demədən çıxıb getdilər. Lakin Nəbinin dəstəsi kəndin kənarında kazaklara xeyli itki verdirdi... Xeyli sayda ölü və yaralananlar oldu. Nəbi yenidən kəndə qayıdış yığışan camaahata tapşırıdı ki, hər kim Rüstəmlı nəslindən xəbərçilik edərsə, onu öz əllərimlə gülləliyəcəyəm...

Nəbi getdi, başqa xatirələr qaldı

Abbas kişi deyir:

-Rüstəmlilərə mensub olan olan Mahmudoba kəndindəki "Danzıl" adlanan 30 hektarlıq yararlı münbit torpağı ələ keçirmək üçün Naxçıvan xanları çox çalışırlar. Lakin ömrü boyu bu sahəni Rüstəmlilər nəslə əkib-biçdiyindən hökumət vergi də ödəyirmişlər. Rüstəmlilərin hər vəchlə məhv edilməsi barədə Naxçıvan xanları kəlle sindirirlər. Dəfələrlə xalq qəhrəmanı Qaçaq Nəbiyle bu nəslin dostluğunu əldə bayraq tutub hökumətə şikayət edərək daimi onları incidirmişlər. Artıq hər cür istədiklərinə çata bilməyəcəklərini görən xanlar bu nəslin üzde olanlarını məhv etmək üçün plan çizirlər. Bunun üçün ağır cinayətlər töredib Naxçıvan həbsxanasında cəza çəkən, Kecili kənd sakinləri- Teymur, Yunis və digərlərini həbsxanadan qaçırdırlar. Sonra isə onlara pul verib tapşırırlar ki, Rüstəmlı nəslində kim varsa, böyükdən kişiye qədər gülləsindərlər. Bu muzdlu qatiller 19-cu əsrin sonlarında kəndə gələrək Hacı Kərimin evinə basqın edirlər. Onlar vəhşicəsinə Hacı Kərimi və 3 oğlunu, qardaşı oğlu Rüstəm və onun nökerini qətə yetirirler. Güllə səsini eşidən Kərbələyi Həmzə qardaşı Hacı Kərimin son nəfəsində özünü ona çatdırır. Hacı Kərim qardaşına deyir ki, siz gizlənin, bu qatiller sizi də öldürəcəklər... Bunu deyib gözlərini əbədi yumur... Kərbələyi Həmzə yerde qalan 3 qardaşının ailələrini bu qatillərdən gizlədib ölümün pəncəsindən qoparır. Qatiller isə yerde qalanları tapa bilmədiklərinə təessüflənib atlarını minib geri qayıdır. Ər hökuməti bu qanlı cinayətə heç bir diqqət yetirmir. Amma rəsmilər biganəliklə deyirler ki, hadisəni qazamatdan qaçanlar törediyindən başqa bir ölkəyə (İran) qaçıblar. Onları isə tutmağa imkanımız yoxdur və s. Bütün bu hadisələrdən xəbər tutan Qaçaq Nəbi Mahmudobaya gələrək dostunun və naməd gülləsiyle qətə yetirilənlərin hünnündə iştirak edir. Orada söz verir ki, bu müdhiş gecənin qatillərini tapıb güllələcək... Bündən bir müddət sonra Nəbi dəstəsiyle Arazın o tayına adlayır. O, çoxsaylı dostlarının köməyi ilə qətəl törədən qatilləri tapıb xalqın gözü qarşısında gülləleyir. Nəbinin İranda qatilləri güllələməsi xəbəri bütün hər tərəfə yayılır. Naxçıvan xanları, çar çinovlikləri qorxuya düşərək Rüstəmlilər nəslinin yerde qalanlarıyla müləyim davranmağa başlayırlar...

...Rüstəmlilər nəslə və bu nəslin keşməkeşli, lakin şərəflə və maraqlı tarixi haqqında daha geniş məlumatlarla Kərbələyi Qasımın qələmə aldığı "Bir nəsilin tarixində" kitabında tanış ola biləcəksiniz... Rüstəmlilər bu gün də öz nəsillərinin adsanını uc tuturlar. Nəzərinizə çatdırmaq istərdim ki, hal-hazırda Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsinin rəisi işleyən general Rafiq Abbasov da Rüstəmlilər nəsinin nümayəndələrindəndir. **Həmid Ormanlı**



31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə bağlı anım tədbiri keçirilmişdir

Hər il olduğu kimi mart ayının son günləri ölkəmizin bütün bölgələrində 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar tədbirlər təşkil olunur, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi ehtiramla anılaraq yad olunur.



Bununla bağlı 2023-cü il martın 31-də Laçın Rayon İcra Hakimiyətinin təşkilatçılığı ilə rayonun idarə, müəssisə və təşkilatlarının fəaliyyət göstərdiyi, həmçinin rayon sakınlarının six şəkildə müvəqqəti məskunlaşdırığı Ağcabədi rayonu Taxta köprü qəsəbəsində anım tədbiri keçirilmişdir. Qəsəbədə "Şəhidlərin xatirə kompleksi" qarşısında keçirilən tədbirdə Laçın Rayon İcra Hakimiyətinin başçısı Aqıl Nəzərli, rayonun hüquq mühafizə orqanlarının, idarə, müəssisə və təşkilat rəhbərləri, şəhid ailə üzvləri, qazilər və müharibə veteranları habelə çoxsaylı rayon ictimaiyyəti nümayəndələri iştirak etmişdir. Tədbirdə iştirakçıları tərəfindən əvvəlca soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla ehtiramla yad edilərək, əbədi məşəlin alovlandığı "Şəhidlərin xatirə kompleksi"nə təqərfillər düzülmüşdür.

Azərbaycan xalqına, türk dünyasına qarşı erməni daşnaklarının 200 ilə yaxın bir dövrü əhatə edən soyqırımı siyaseti sırasında 1918-ci il 31 Mart soyqırımı öz dəhşətləri ilə tarixin qanlı

salnaməsinə çevrilmişdir. Vurğulanmışdır ki, tarix boyu təcavüzkar siyaset yeridən, qanlı əməllərindən dönməyən, "Dənizdən-dənizə böyük Ermənistən" yaratmaq xüyasından el çəkməyən ermənilər zaman-zaman xalqımızı soyqırıma məruz qoymuş,

və dağıdılmışdır. Təkcə Zəngəzurda 115, İravan quberniyasında isə 211 kənd xarabalığa çevrilmiş, əhalisi misli görünməmiş amansızlıqla qətlə yetirilmişdir.

Xüsusiələ vurğulanmalıdır ki, Ulu öndər Heydər Əliyevin yenidən hakimiyətə qayıdışından sonra bu məsələyə prinsipial yanaşma nümayiş etdirilmiş, erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı illərlə yürütdüyü soyqırımı və deportasiya siyasetinin mahiyyəti bütünlükə açıqlanmış və ifşa olunmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 26 mart 1998-ci il tarixli Fərmanı ilə xalqımıza qarşı törədilmiş ağır cinayətlərə hüquqi-siyasi qiymət verilmişdir. Bu gün isə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə erməni təcavüzünün nəticələrinin aradan qaldırılması, respublikamızın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin təmin olunması, aparıcı dünya dövlətləri və nüfuzlu beynəlxalq dairələr tərəfindən ölkəmizin ədalətli mövqeyinin etiraf olunması və müdafiəsi istiqamətində ardıcılı və məqsədyönlü işlər görülür. Bu baxımdan dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin 30 dekabr 2009-cu il tarixli "Quba şəhərində Soyqırımı Memorial Kompleksinin yaradılması haqqında" Sərəncamı bu istiqamətdə mühüm addımlardan biridir. Həmçinin, Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun soyqırımı ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması istiqamətində gərkicəşdirildiyi mühüm layihələr xüsusi önmən daşıyır.

Bədənam ermənilərin 200 illik tarix boyunca təkcə Azərbaycana deyil, bütün qonşu dövlətlərə qarşı ərazi iddiaları irəli sürdüyü və "böyük Ermənistən" yaratmaq iddiasında olduğu, təcavüzkar siyasetinin qarşısının məharətə alınması onların və havadarlarının mənfur niyyətlərini tamamilə puç etmişdir.

Samuxda "31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı siyasi qiymət verilməsində Ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi rolü" mövzusunda elmi-praktiki konfrans keçirildi

Samuxda "31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı siyasi qiymət verilməsində Ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi rolü" mövzusunda elmi-praktiki konfrans keçirildi.



Tədbir iştirakçıları Ulu Öndər Heydər Əliyevin və torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canlarından keçen şəhidlərimiz öz xatirəsini bir dəqiqəlik sükütlə yad etdilər. Daha sonra "31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı" həsr edilmiş videoçarx izlənildi. Samux Rayon İcra Hakimiyətinin başçısı Ali Qocayev çıxış edərək qeyd etdi ki, Azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq yeridilən bədənam soyqırımı siyasetinin yüz illərlə ölçülən uzun tarixi vardır. XIX əsrin əvvəllerindən başlayaraq, ardıcılı olaraq tarixi Azərbaycan torpaqlarında ermənilər kütəvi şəkildə maskunlaşdırılmağa başlamış, Qafqazın cənubunda ermənistan dövlətinin yaradılması, azərbaycanlıların öz qədim torpaqlarından, ata-baba yurdlarından qovulması, onların deportasiya prosesi meqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmişdir.

Xalqımızın və torpaqlarımızın tarixi ilə bağlı öyrəniləsi, dərindən araşdırılması, üzərinə təkrar-təkrar qayıdalı sehifeleri çıxdır. Məhz bu baxımdan ümummilli liderimiz H.Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmani ilə Azərbaycan Respublikasında 31 mart hər il Azərbaycanlıların Soyqırımı günü kimi dövlət səviyyəsində qeyd edilir. Soyqırımı Azərbaycan xalqına böyük siyasi, maddi və mənəvi zərbələr vurmusdur. Çıxış edən digər natiqlər də bildirdilər ki, bütövlükde XX əsr ərzində 2 milyona yaxın azərbaycanlı deportasiya və soyqırımı siyasetinin ağır nəticələrini öz üzərində hiss etmişdir. Ən müxtəlif üslub və vasitələrdən istifadə edən erməni şovinistləri dünya ictimai fikrini çəsdirir, Azərbaycanın və bütün Qafqazın tarixini saxtalasdırır, azərbaycanlılara qarşı kəskin mənəvi təcavüz kompaniyası aparır, dünya ictimaiyyətinin nəzərində «əzabkeş, məzəlum erməni xalqı» obrazı yaradılır. Bu gün dövlətimiz və xalqımız qarşısında azərbaycanlılara qarşı esrlər boyu aparılan soyqırımı siyaseti haqqında həqiqətləri bütün dünyaya yaymaq, beynəlxalq ictimai fikrədə ədaletin bərqərar olmasına nail olmaq, soyqırımı siyasetinin ağır nəticələrini aradan qaldırmaq və bir dərək olunmaması üçün ciddi tədbirlər görmək vəzifəsi durur.

44 günlük Vətən məharibəsində Azərbaycan ərazi bütövlüyünü təmin etməklə yanaşı, tarixi ədaləti də bərpa etdi. Və bu gün hər bir azərbaycanlı bəşər tarixində ən qanlı cinayətlərdən biri olan 31 Mart soyqırımıının günahsız qurbanlarının öz xatirəsini ehtiramla yad etməklə yanaşı, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə şanlı Azərbaycan Ordusunun 44 günlük Vətən məharibəsində düşmən üzərində qazandığı tarixi Qələbənin sevincini yaşayır. Qəhrəman ordumuz düşməni darmadağın edərək bütün şəhidlərimiz, 31 Mart soyqırımı qurbanlarının qisasını aldı. Ümid edirik ki, özlərini demokratiyanın besliyi olaraq qəbul edən Qərb dairələri, nəhayət, bu reallıqlara gözünü açacaq və bəşər tarixinin ən qanlı faciələrdən biri olan 31 Mart soyqırımına layiqli hüquqi qiyməti verecekdir.

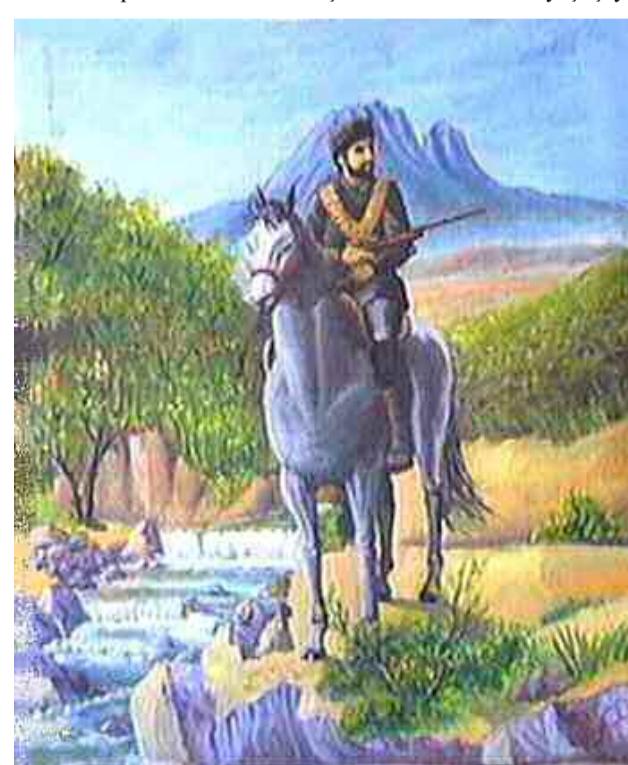
Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan

Düzü əslən Laçınlı olan bu tarixi qəhrəman Çal Aslan haqqında eştəməmişdim. Və bu günü kimi də heç bir məlumatim da yox idi. Amma Qarabağın Çal Aslan adlı ığid və qəhrəman oğlu olub. Bəs Çal Aslan kimdir? Bununla bağlı paytaxta çıxbı sorğu apardıq. Heç kəs bu qəhrəmanı tanımadı. Amma əslən laçınlı olan bir gənc başını bulayıb dedi ki, belə bir ad eştəməm. Amma kimliyi haqqında heç nə bilmirəm. Öz-özümə düşündüm:

Bəlkə taksi sürücülərinə müraciət edim? Çünkü sürücülər daha çox əhali ilə six təməsda olur, qəzet-jurnal oxuyurlar. Taksi sürücülərindən biri gülə-gülə dedi: "Sizi nə maraqlandırır?" jurnalist olduğumu ona dedikdə o, belə cavab verdi: Çal Aslan mənim babam olub. Sürütünən adı Məhəmməd Piriyev idi. M.Piriyev bildirdi ki, əslən laçınlı olsalar da, Ağdamda doğulub, boybaşa çatıb: "Çal Aslan Laçın rayonunun Kürdhacı kəndində doğulub, Soltan bəyin əmisi oğludur. Bölgələrdə, eləcə də camaat arasında adıçəkilən bu tarixi şəxsiyyət haqqında o qədər də məlumat yoxdur. Çal Aslan elə aslan kimi kişi olub. Cəngavər, qorxmaz, dizi büklüməz bir ığid olub. Onun gülləsindən quş da ötə bilməzdi. Çal Aslanın adı gələndə yaşı düşmən zağ-zağ əsərdi. Azərbaycan xalqı Soltan bəyi daha geniş tanır. Amma Çal Aslan ondan da qoçaq olub. Elə Soltan bəy kimi ağıllı adam olub. Bir sözə, Çal Aslan soltan bəyin sərkərdəsi idi".

M.Piriyev onu da dedi ki, babası haqqında elə dərin məlumatı olmayıb: "Allah rəhmət eləsin akademik Xudu Məmmədova, bir gün Xudu müəllim doğuldugu doğma kəndi olan Mərziliyə gəlir və səhəbət Çal Aslan'dan düşəndə o deyir ki, ə, görün Çal Aslanın burda qohumlarından kimi var, onu mənimlə görürsən. Çünkü o ığid haqqında sinəm doludur. Nə qədər sağlam, qoy bu məlumatları onun qohumlarına çatdırıb. Onda çox kiçik idim. Ağlım elə sən deyən kəsmirdi. Amma babam haqqında Xudu müəllimin dediklərindən bir-iki kəlmə qalıb. 1918-ci ildə Andranik Gürcüstana getmək üçün Paşa bəyəndən yol istəyir və bunun müqabilində ona bir qatır yükü qızıl vəd edir. Paşa bəy Çal Aslanla Soltan bəyi yanına dəvət edib bu haqqda

onların fikirlərini öyrənir. Bu dəmdə Çal Aslan belə cavab verir ki, biz gərək Şuşa gubernatoru Xosrov bəyin yanına gedək və ona bu haqda məlumat verək. Çal Aslanla Soltan bəy Şuşaya



Xosrov bəyin yanına gedib bu haqda ona məlumat verir ki, Andranik böyük qoşunla üstüməzə gəlir. Xosrov bəy çox uzaqgörən və ağıllı adam olub. O, Çal Aslanın sözündən tutur və bir az fikirləşib deyir - "Aslan, əmioğlu fikirin nədir?" Çal Aslan Xosrov bəyə belə cavab verir ki, düşmənə yol vermək olmaz. Amma Andranik bizi bir qatır yükü qızıl vəd edib deyir ki, siz yer verin mən qoşunlarımla birgə Gürcüstana keçirəm. Xosrov

bəy Çal Aslanla söyləyir ki, sənin üz-gözündə sərkərdəlik yağır, bir sərkərdə kimi bu haqda nə fikirlərsən? O belə cavab verir ki, Andranikə bildirəcəyik ki, camaat başa düşməsin deyə topları sökün, onu qatırlara yükleyin və sizə onda yol verəcəyik. Bu təklif Xosrov bəyin çox xoşuna gəlir və sağ əlini Çal Aslanın kürəyinə vurub deyir ki, əmioğlu sən əsl sərkərdəsən və mənim sualıma da sərkərdə kimi cavab verdin. Belə də olur. Bu siyasetlə Zabux çayında 3 gün qanlı döyüş gedir. Çal Aslan öz dəstəsi ilə 40 min erməni silahlılarını məhv edir".

Müsəhibin onu da söylədi ki, 11-ci qızıl ordu Azərbaycana gələndən sonra bolşeviklərin əlinə keçməsin deyə Soltan bəy Çal Aslanla təklif edir ki, artıq Azərbaycan sovet ordusunun əlində olduğundan onunla Türkiyəyə getsin: "Çal Aslan etiraz edib deyir ki, kişi də vətonunu düşmən əlində qoyub gedərmi? Qürbətdə yaşamaqdansa və yad məzarın olmaqdansa vətəndə qalmaq daha yaxşıdır. Çal Aslan qucaqlaşır, öpüşüb ayrılan zaman Soltan bəy dərindən ah çəkib belə bir bayati söyləyir:

*Öziziyəm, dolan gözüm,
Dol gözüm, dolan gözüm.
Gedərsən qayutmazsan
Vətəni dolan gözüm.
Çal Aslansa belə cavab verir:
Xoruz keçdi, çağırır
Vədə keçdi, çağırır
Başım collad əlində,
Dilim dostu çağırır.*

Həttə deyilənə görə orda hər iki qəhrəman düşmən əlinə keçməsin deyə bir-birilərinə gülə də atmaq istəyirmişlər. Amma Soltan bəy uzaqqorənlik edib Çal Aslanla deyir ki, özümüzü öldürə bilərikamma arvad-uşağı fikirləşmək lazımdır. Düşmən çoxdur. Soltan bəy ailəsini Çal Aslanla tapşırıb Türkiyəyə gedir. Bolşeviklər Çal Aslanı tutub Qazaxistana sürgün edir. Sürgündə onun iki gözü də tutulur və axırda gəlib vətəndə ölü". M.Piriyev onu da vurğuladı ki, Çal Aslanın nəticəsi Fazıl Mehtiyev də Azərbaycanın milli qəhrənmanıdır.

Qələndər Xaçınçaylı

Zəngəzurun Hacisamlı camaati

XVIII yüzulin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd camaati cəmlənmişdi. Ən böyük icmalardan biri Hacisamlı camaati idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadılı dan alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samın Hüsən adlı oğlu vardi. Hüsən Xorasanda, Məşhəd dövrəbə-

sonra Qaraçənli tayfası bu yurdada məskunlaşmışdı. Qaraçənlilərin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacisamlı camaati Qarabağ xanlığının siyasi yaşamında mühüm rol oynamışdı. Rus-Iran savaşlarında fəal iştirak etmişdi. Gah ruslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacisamlıların Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabağı

Xudaverdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, İmamverdi, Şahverdi) uşaqları dövran keçirirdilər.

1827-ci ildə Hacisamlı camaatinin bir bölüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasim Xələf oğlu (1787-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olurdu.

Hacisamlı camaati bir neçə tayfa dan ibarət idi. Bu tayfalar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhməduşağı, qaraçənli... Hacisamlı camaati Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçənli-Alaqaya, Qaraçənli-Kümbəzli, Qasımıshağı (Kürdhacı), Əhməduşağı (Rəsullu), Namlı (Lələbağırlı), Qarabayramlı, Ərdəşəva, Pircahan, Piçənis, Vağazin və Şelvə adlı kəndlərden ibarət idi. Qasımıshağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Çorman, İkinci Çorman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçənis, Bülövlük şenliklərini salmışdır. Qarabayramlı tayfası Şelvə, Qabaqtəpə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canibəyli, Narişlar, Vəlibəyli, Budaqdərə, Imanlar, Hacixanlar, Qovuşuq, Dambulaq-Seyidlər, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Alıqulular kəndlərini yaratmışdır. Əhməduşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçənli tayfası

rovla ailə qurmuşdu. Davud ağa adlı oğlu, Mariya xanım adlı qızı vardi. Davud ağa Həsən bəy oğlu 1864-cü ildə Tiflis şəhərində doğulmuşdu. Əhməd xan həm dini, həm də hökmət qaydası ilə onu varisliyə götürmüştü. Şuşada yaşayırırdı. Əhməd xanın ona ayırdığı mülkü idarə edirdi. Sonra Sankt-Peterburg şəhərinə köcdü. Milis praporşiki rütbəsi vardi. Davud ağa 14 yanvar 1890-ci ildə vəfat edib. Davud ağa Natalya Iosifovna Boyko adlı xristian qızla evlənmişdi. Övladı olmadı. Mariya xanım Tiflis şəhərində dünyaya gelmişdi. Böyüyəndən sonra xristianlığı qəbul edib (Mariya Aleksandrovna) polkovnik Fon-Kruzenştternlə həyat qurmuşdu. Hacılı camaatinin torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenşttern toplayırdı. Hacisamlı mahalı XIX yüzildə Alxası, Vağazin, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayazı, Ardıcılı, Nurəddin, Fərraş, Korcabulaq, 1-ciTİğıq, 2-ci Tığıq, Qorcu, Zağaaaltı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narişlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərikli, Hacisamlı, Piçənis, Xaçinyalı, Güləbird, Pircahan, Əliqulu, Qaraçanlı, Təzəkənd, Ərdəşəvə, Haqnezer, Qozlu, Fingə, Bülüldüz, I Ipək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhne Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şelvə, Qovuşuq, Zorkeş (Hacixanlar), Budaqdərə, Imanlar kəndlərini yaratmışdır.

1905-1906-ci illərdə Hacisamlı



rində dünyaya gelmişdi. Heyvandırılıqla məşğul idi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyarət etmişdi. Hacı Hüsənin Şirin bəy adlı oğlu vardi. Şirin bəy Məşhəd cəvərində dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfa-tolوغunu (10 ailədən ibarət Babadünlü tayfasını) başına yığıb, Qarabağa üz tutmuşdu. İlk dəfə Ərdəşəvə və Vağazin torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşdə məskunlaşan qeyri-müsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, mal-heyvanını otlağa buraxmamışdı.

"Tarixi-Safi" adlı əsərində yazır: "Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacisamlıların kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çətinliyi, əyri-üyrürlüyü ruslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batalyonu suya çatdırı bilməyib, dağıldılar. Bəziləri qətl olundu və bir hissəsi də əsir düşdü..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıcı", 1991, səh.)

Ibrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönməndə Qaraçorlu tayfasını, Hacisamlı camaatını oğlu polkovnik Xanlar ağaya tapşırılmışdı. Qaraçorlu elini savaşlara Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani "Kitabi-tarixi-Qarabağ" adlı əsərində Xanlar ağanın Qaraçorlu elinə başçılıq etmeyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: "Xanlar ağa öz müqərribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacisamlı kürdlərinin mahalına daxil olub..." Başqa bir yerde yazır: "...Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacisamlı və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıcı", 1991, səh.).

1823-cü ildə Hacisamlı camaati: Vergiödəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyət-ləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasib 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacisamlı camaatının bir hissəsi Mehdiqulu xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin öbündə, 1827-ci ildə 60 tüstündən ibarət idi. Obada Rövşənin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseynin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseynşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (İmamqulu bəy, Vəli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (İman, Məmməd), Hacixanın (Həsən, Fətəli), Cəfərin (Bayram, Süleyman),



Qorcu, Qarabəyli, Zağaaaltı, Löləbağırlı, Ərikli, Güləbird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülüldüz, Ipək şenliklərinin bünyadını qoydular.

XIX yüzildə Qarabağda oğruluq qoçaqlıq, qəhrəmanlıq sayılırdı. Qarətəle sonuclanan xanlıq savaşları bitmiş, silahlar yerə qoyulmuşdu. Dəliqanlılar özlərini yeni atıb-tutmaq, vurub-çapmaq meydani olan qaraoğurluqda sınayırdılar. Bu dönmədə Hacisamlı cavanları da qaraoğurluğa qurşanmışdilar. Ünlü şair Qasım bəy Zakir yazdı:

**Səfikürdi, Hacı Samlı, Kolani,
Tutarlar, soyarlar dalda qalani,
Viran olsun görüm Doyranbasanı,
Evde yatan yoxdu, qarışib papaq.**

Hacisamlı camaatının bir hissəsinin iyiyəsi isə Xanlar ağa Ibrahimxəlil xan oğlu Sarıcalı-Cavanşir idi. Xanlar ağa 1831-ci ildə varissiz vəfat etdiyindən camaat qardaşı Əhməd xana qaldı. Əhməd xanın oğul övladları hələ sağlığında tələf olduğundan qızı Bikə ağa dövr edildi. Bikə ağa general-leytenant Həsən bəy Ağala-



Sonda Şirin bəy camaati başına toplayıb, zorkeşliləri qovub-çıxarılmışdı. Köməyə gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayırmışdı. Nadir şah Qırxlı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasım da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmışdı. Şirin bəy ona Kürdhacı torpağını tuş vermişdi. Qasımıshağından

camaati ermənilərə qarşı qəhrəmanlıq göstərmişdi. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerde, yeni Hacisamlı və Piçanlı kürdləri toplaşaraq Görusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarüklerinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlman kürdlərin bu qəfil hücumundan karıxaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlman kürdlər onların çağşınlığınıından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlman kürdlərin nərələri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qaćmağa başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni ölüdürlər. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacisamlı camaati tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə

Ənvər Çingizoğlu, Hacisamlı camaati, "Soy" dərgisi, Bakı, 2009.

Ənvər Çingizoğlu. Qaraçorlu mahalı. "Soy" dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

Başkan Barzani'den Seyid Emmar Hekim'e başsağlığı mesajı

Başkan Barzani, yaşamını yitiren Seyid Ammar Hakim'in ailesine taziyelerini iletti.



Başkan Mesud Barzani, çarşamba günü Ayetullah Uzme Muhammed Bakır Hakim'in oğlu Seyyid Emmar Hakim'e taziyelerini iletti.

Barzani ofisinden yapılan açıklamada, "29 Mart 2023 Çarşamba akşamı Başkan Mesud Barzani, Ayetullah Uzma Muhammed Bakır El Hakim'in oğlu Seyyid Sadık El Hakim'in vefatı nedeniyle ailesine telefonla taziyelerini iletti."

Nerina Azad

Kürdistan Diyanet İşleri Bakanı Sadiq: Kürtlerin problemi inançsal değil, ulusaldır

Kürdistan Bölgesi Diyanet İşleri Bakanı Piştiwan Sadiq, Kürdistan Bölgesi'nde barış içerisinde yaşayan farklı inanç ve etnik kesimlerin olduğuna dikkat çekerek, Kürtlerin probleminin inançsal olmadığını, ulusal olduğunu belirtti. Cami açılışı sonrasında basın mensu-



pları ile bir araya gelen Piştiwan Sadiq şunları söyledi: "Mele Mustafa Barzani'nın liderlik döneminde şayet Kürdistan'da inançsal bir problemin olduğuna kanaat getirseydi Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) yerine Kürdistan İslami Partisi kurardı."

Piştiwan Sadiq açıklamasında; "Kürdistan Bölgesi'nde camiler ulusal duyguların yeşerdiği yerler oldu. Kürt halkın tarih boyunca hiçbir zaman inançsal bir problemi olmadı. Çünkü geçmişte de Kürt halkın içerisinde tanınmış, değerli din alimleri ve saygın insanları vardı. Hiçbir millette bu kadar değerli ve saygın din insanların olduğunu da zannetmiyorum." ifadesini kullandı.

Sadiq açıklamasına şöyle devam etti: "Ama bizim Kürtler olarak problemimiz uluslararası, toprak ve vatanseverliktir. Maalesef Kürtlerin coğrafyasını kendi aralarında paylaşan ülkeler kendilerini İslami ülkeler zannediyorlar. Oysa şu ana kadar İslami değerleri sadece Kürt halkına karşı kullanmaktan kaçınıyorlar. Bütün bu ülkeler kendi bünyelerinde Kürtlerin ulusal kimliklerini yok etmek için elliinden geleni yapıyollar." Kürt halkı içerisinde bir kesimin başka bir ülkenin Kürtlerin aleyhine yasal olmayan bir karar vermesi halinde mutluluk duyduğuna dikkat çeken Kürdistan Bölgesi Diyanet İşleri Bakanı açıklamasının devamında, bunun 40 milyondan fazla bir nüfusa sahip ve devletsiz Kürtler açısından bir utanç olduğunu dile getirdi. Sadiq açıklamasının sonunda şu hususlara vurgu yaptı: "Şayet Türkîeli, Suriyeli, İranlı ve Arap din alimlerine, Kürtlerin tarihte İslamiyetin gelişmesinde bir rolleri var mıdır? Diye soracak olursak; verecekleri cevap kesinlikle şu; kuşkusuz çok büyük katkıları oldu. Ama aynı alimlere; Kürtlerin de diğer Müslüman halklar gibi bağımsız devlet haklarına nasıl bakarsınız? Diye sorarsak, anında yürekleri daralar ve adaletsizce cevaplar verirler." rupelanu.org

Büyük Kürt göçünün üzerinden 32 yıl geçti

Saddam Hüseyin liderliğindeki Baas rejiminin saldırılardan kaçarak Rojhilat ve Türkiye sınırına göç etmek zorunda kalan 31 Mart 1991 tarihindeki büyük Kürt göçünün üzerinden 32 yıl geçti.

Kürdistan Bölgesi'nden 5 Mart 1991 Raperin'in ardından aralarında Kerkük'ün de olduğu Kürdistanı bölgelerin çoğu özgürleştirilmiştir. Ancak 27 Mart 1991'de Irak Ordusu karadan ve havadan büyük bir saldırı başlatarak, çocuk, kadın, yaşlı, genç demeden sivilleri bir kez daha katletmeye başladı. Aynı gün Kerkük, ayın 31'inde ise Erbil işgal edildi.

Ardından Güney Kürdistan halkın büyük göçü başladı ve yüz binlerce kişi Doğu Kürdistan (Rojhilat) ve Türkiye sınırlarını geçti.

Güney Kürdistan'da 1991 yılında bir milyonun üzerinde insan korunaklı bir barınak bulmak için yollara düştü. Özellikle o dönemde Hakkari ve Şırnak sınırında çekilen görüntülerde Kürt halkın çaresizliği gözlerinden okunuyordu. Zira Türk yetkililer ilk başta Kürt göçcedelere sınırları açmamakta diretiyordu. Sınırda bekleyen askerler halkın geçişine izin vermeyordu. Uluslararası baskılardan artmasıyla Türk yetkililer halkın sınırda geçişine izin verdi.

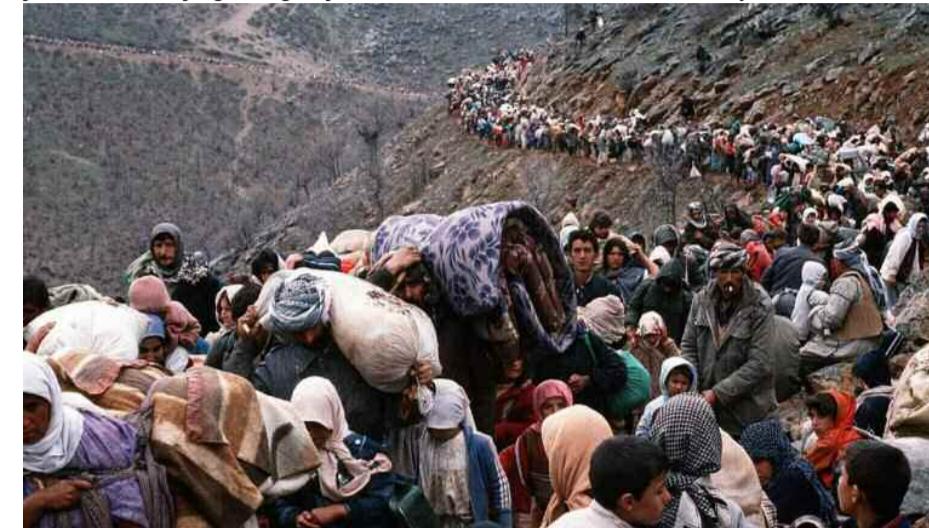
Yaklaşık bir buçuk milyon Kürt Enfal soykırımının tekrarlanacağı korkusuyla sınırlara yığıldı. Kısa bir süre içerisinde sınırda kamplar inşa edilmeye başlandı. Birleşmiş Milletler (BM) Yüksek Komisyonu'nun verilerine göre, 750 bin insan Doğu Kürdistan sınırına, 280 bin insan Hakkari ve Şırnak sınırına ulaştı, ayrıca 300 bin insanda Güney Kürdistan sınırları içerisinde göç etmek zorunda kalmıştı.

Sınırlarını göçcedelere daha erken açan İran yönetimine karşılık Türk yönetimi ilk önce sınırlarını açmakta direttiye de uluslararası baskılar ve mali yardım karşılığında sınırlarını açmıştır.

Çadır, su ve gıdanın bulunmadığı göçte en büyük acayı çocuk ve yaşlılar çekiyordu. Tıbbi desteğin olmamasından dolayı binlerce çocuk ve yaşlı Kürt, soğuk ve açlık

nedeniyle yaşamını yitirdi.

Bir çok göçzede Baas rejiminin helikopterlerinden açılan ateşe şehit edildi. Çokluğu çocuk olan



bir çok kişi de İran-Irak savaşı döneminde sınırlara döşenen mayınlara basarak ya şehit oldu ya da yaralanarak engelli bir insan oldu.

İlaç ve gıda eksikliği nedeniyle çocukların ishal, enfeksiyon, gıda yetersizliği ve bir çok farklı hastalığa yakalandı. ABD Dışişleri Bakanlığı ve uluslararası insan hakları derneklerinin raporlarına göre Hakkari ve Şırnak sınırında günlük 500 ile 1000 kişi arasında hayatını kaybediyordu.

Aynı şekilde Doğu Kürdistan sınırında da her gün onlarca kişi hayatını kaybediyordu. Uluslararası ajanslar Kürtlerin içinde bulunduğu ağır insanlık şartlarını dünyaya ulaştırmaya dönenin Kürtlere ilgisini artmaya başladı.

İnsan hakları dernekleri geçici kamplara ilaç ve gıda yardımında bulunmaya başladı. Ancak buna rağmen Kürtler uzun süre Rojhilat ve Kürt illerindeki kamplarda kaldı.

BM ucuşa yasak bölge ilan etti

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Fransa ve Belçika'nın talebi üzerine 5 Nisan 1991 tarihinde Güney Kürdistan'da oluşturulacak güvenli bölge ile Kürtlerin Irak ordusunun saldırılardan korunması, insanı yardımların ulaştırılması ve göç edenlerin eski yerlerine dönmemelerinin sağlanmasına karar verdi.

688 sayılı BMGK kararı ile Baas rejimi güçlerinin 36'inci paralelin

kuzeyine geçişleri yasaklanarak, bu bölgede ucuşa yasak bir alan oluşturuldu. Bu karar ile BM, 1925 yılında Milletler Cemiyeti'nin Musul

meselesi ile aldığı karardan sonra ilk kez Kürtleri tanıma ve korumaya dönük bir kararı oldu.

Oluşturulan ucuşa yasak bölge ile bir nevi Kürdistan Bölgesi facto olarak özerk bir bölge oldu.

Raperin Kürdistan'daki siyasi cephede de birliğe yol açtı. 1991 yılının Aralık ayında Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) öncülüğündeki Kürdistan Cephesi, Kürdistan Bölgesi'nde bir parlamento seçimi yapılmasına karar verdi.

7 Temmuz 1992'de bakanlar kurulunun oluşturulmasının ardından Kürdistan Parlamentosu 4 Ekim 1992'de Kürdistan'ı Irak'ın içinde federal bir yönetim olarak ilan etti.

Bu federal yönetim 2003 yılında ABD'nin Irak'ta Saddam rejimini devirmesine kadar uzanan yaklaşık 10 yıl boyunca Saddam'ın ekonomik ve siyasi baskılara direnerek işleyişini devam etti.

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin 5 Nisan 1991 tarih ve 688 no'lu kararında ilk defa Kürt ulusunun ismi, baskı ve zulme uğrayan bir ulus olarak BM belgelerinde yer edinecekti.

91 göçünden sonraki süreçte Kürt ulusunun dünya nezdinde tanınırılığı arttı. Bu tanınırılık, sonraki 12 yıl boyunca ucuşa yasak bölge ilanıyla Kürtlerin özerk bir şekilde kendi kendilerini yönetmelerini getirdi.

Nerina Azad

Deprem araştırması: 'Yüzde 54 hükümet zamanında müdahale etmedi' dedi

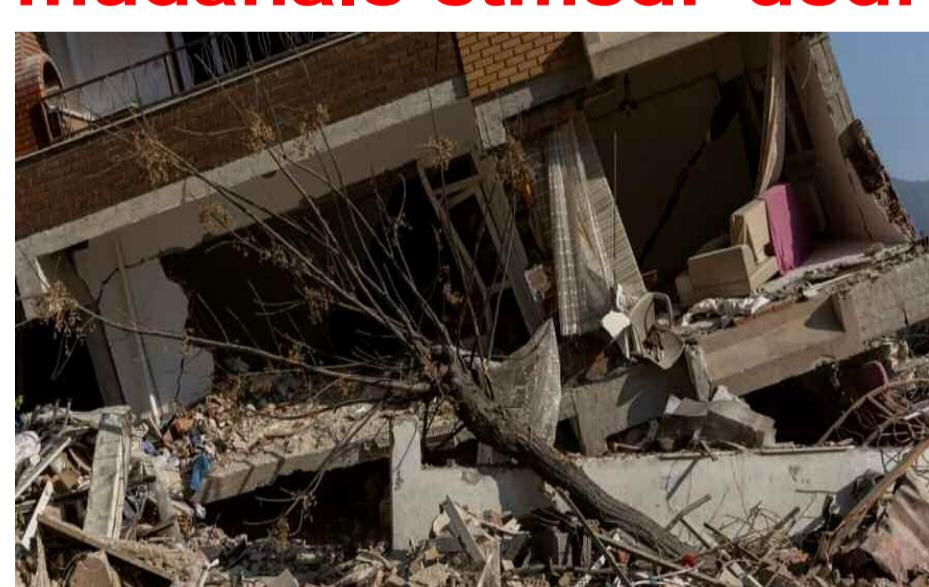
Artıbir Araştırma'nın yayınladığı ankete göre katılımcıların yüzde 54.2'si hükümetin deprem bölgesine zamanında müdahale etmediğini belirtti.

Artıbir Araştırma şirketi yaptığı son anket çalışmasının sonuçlarını açıkladı. Araştırmada, 11 ilde yıkıma sebep olan Maraş merkezli depremlerde hükümetin bölgeye zamanında müdahale edip etmediği soruldu.

Katılımcılara, "Deprem sonrasında hükümetin bölgeye zamanında müdahale ettiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna yüzde 54,2 "Hayır" yanıtını verirken, yüzde 42,1'i de "Evet" yanıtı verdi. Yüzde 3,7'si de "Fikrim yok" dedi.

Anketin künne bilgileri ise paylaşılmadı.

Daha önce MetroPOLL Araştırma anketinde katılımcılara "Sizce



depreden kayıplardan en çok kim sorumludur?" sorusu yöneltmişti. Katılımcılardan yüzde 34.4'ü

"Hükmet", yüzde 26.9'da "müteahhitler" cevabını verirken, yüzde 15.4 ise "Belediye" yanıtını vermişti. rupelanu.org

Qazi Muhammed ve arkadaşlarının şehit edilmesinin üzerinden 76 yıl geçti

Bugün Mahabad merkezli Kürdistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Qazî Mihemed ve arkadaşlarının Çarçırı Meydanı'nda asılarak şehit edilmişlerinin 76'inci yıldönümü.



Kürdistan Bayrağı'ını, Kürdistan Marşı'ını ve onurlu direniş geleneğini ve Kürtlerin kendini yönetme özlemi geride bırakan Mahabad Cumhuriyeti adı özdeşleşen Qadi Mihemed Kürt direnişin simbol isimlerinden biri oldu.

Cumhuriyetin İlanı

22 Ocak 1946'da Mahabad Çarçırı Meydanı'nda Qazî Mihemed'in öncülüğünde, Mahabad halkı, tüm Kürdistan parçalarından misafirler, KDP yöneticileri, aşiret liderleri ve Peşmergeleriyle Mela Mistefa Barzani'nin de hazır bulunduğu toplantıda, Kürt ulusal bayrağının göndere çekilmesi, Milli marş "Ey Raqip"in okunması ve dualar eşliğinde Komara Kurdistanê (Kurdistan Cumhuriyeti) ilan edildi.

11 Şubat 1946 tarihinde 30 üyeli Kürdistan Milli Meclisi (KMM) toplantılarında Qazî Mihemed Cumhurbaşkanı seçilir. On üç üyeli Bakanlar Kurulu oluşturulur.

Hacı Baba Şêx Başbakan,

Mihemed Husên Seyfi Qazî Savunma Bakanı ve Mela Mistefa Barzani Genelkurmay Başkanı seçilir.

Ala Rengin'i resmi olarak Cumhuriyetin bayrağı kabul ettiler

Aynı gün Kürdistan Milli Meclisi,

ordusu Mahabad'ı işgal ederek Kürdistan Cumhuriyeti'ni yıktı. 30 Mart 1947'de Cumhurbaşkanı Qazî Mihemed, Başbakan Hacı Baba Şêx ve Savunma Bakanı Mihemed Husên Seyfi Qazî, Cumhuriyetin kurulduğu yer olan Çarçırı Meydanı'nda asılarak şehit edildiler.

Qazi Muhammed yazdığı vasiyetnamede Kürtlere birlük ve ittifakı, şu sözlerle tembihledi:

"Ben ömrümün son saatlerini yaşıyorum. Allah aşkına artık birbirinize düşmanlık etmeyin, birbirinizi destekleyerek düşmana ve zalimlere karşı durun. Kendinizi düşmana bedava satmayın."

Kürt halkın düşmanları çoktur, zorba ve acımasızdır. Her halkın, ulusun başarı sembolü, birliktir, işbirliği ve dayanışmadır. Birliğini sağlamayan, ittifakı olmayan her halk, her zaman düşmanın baskısına maruz kalır, ezilir.

Kürtlerin, yeryüzünde yaşayan diğer halklardan hiç bir eksisi yoktur. Hatta siz yiğitliğinizle, fedakârlığınızla, baskından kurtulan halklardan daha ileridesiniz. Düşman, işinin gerektiği kadlarıyla sizi ister ve işi bittikten sonra size hiç acımadır, sizi hiç affetmez. Düşmanlarının zulmünden kurtulan halklar da sizin gibi yiderler, ama onlar kurtuluş için birliklerini sağlamışlardır.

Yeryüzündeki tüm halklar gibi artık siz de baskından kurtulun. Birlik olursanız, birbirinizi kıskanmazsanız, kendinizi düşmana satmazsanız, siz de kurtulursunuz."

Qazî Mihamed 1900 yılında Doğu Kürdistan'ın Mahabad kentinin ileri gelenlerinden Ali Qazi'nin oğlu olarak dünyaya geldi. Çocukluğunda 'Kutabhanе' denilen medresede okumuş ve babasından temel eğitimini almıştır. Mahabad Vakıflar Dairesi Müdürlüğü görevinden sonra babasının yerine kadılığa atanmıştır.

Nerina Azad

ENKS heyeti Ankara'da: Afrin halkı, muhaliflerin silahlarından korkmuyor

Suriye Kurt Ulusal Konseyi'nden (ENKS) bir heyet, Afrin'in Cindirêş ilçesinde Newroz ateşi yaktıkları için öldürülen 4 kişi için Ankara'da Türkiye Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle bir araya geldi. ENKS heyetinde, Suriye Muhalefet Koalisyonu Temsilcisi Abdulhakim Beşar ile ENKS temsilcileri Şelal Gedo ve Zuheyir Muhammed yer aldı.

Görüşmede Cindirêş'te yaşanan katliamın yanı sıra silahlı grupların Afrin'de son 5 yılda gerçekleştirdikleri ihlaller masaya yatırıldı.

Görüşmeye ilişkin Rûdaw'a konuşan Şelal Gedo, "Türkiye heyetine silahlı bazı grupların terörist faaliyetlerde bulunduklarını aktardık" dedi.

Cindires'taki saldırıyı gerçekleştirenlerden 4'ünün tutuklandığını 2'sinin ise serbest bırakıldığını hatırlatan Gedo şunları kaydetti:

"Suriye muhalefetinin kontrolündeki mahkemelere güvenmiyoruz. Suçluların Türkiye tarafından yargılanmasını talep etti. Türkiye, konuya yakından takip ediyor ve bu konuda yardımcı olmaya çalışacak-



larını bize ilettiler. Arkadaşlarımız, bu konuya dün İstanbul'da Amerikalı üst düzey bir heyete de göründü, yine Fransızlarla da görüşme yaptı. Ulaşabildiğimiz tüm ülkelere Afrin, Cindires ve diğer Kürt bölgelerindeki halkın yaşadığı sıkıntılardan akıtmaya çalışacağız."

"Halk sokaklarda; halk, bunalımların silahlarından korkmuyor artık"

Silahlı bazı grupların isimlerini vererek Türkiye heyetine bunların

terörist faaliyetlerde bulunduklarını aktardıklarını ifade eden Gedo, "Bunların Kürt bölgelerinde kalması artık kabul edilemez. Bunlar, hükümetleri bölgelerde sınırsız güç sahibi ve bunları durdurabilecek ne kanun var ne de yönetim. İstedikleri her şeyi yapıyorlar. Bu konuya bir çözüm bulunmazsa şu anda bile bir toplumsal patlama var, halk artık evinde oturmuyor. Halk sokaklarda; halk, bunların silahlarından korkmuyor artık" dedi.

Nerina Azad

Avusturya Parlamentosu'ndan Türkiye'ye Kürdistan Bölgesi ve Rojava için kınama tasarısı

Avusturya Ulusal Parlamentosu, Türkiye'nin saldırularını kınayan ve Kürt halkın saldırular karşısında korunmasını talep eden karar tasarısını oy çokluğuyla kabul etti.

Avusturya'da iktidar ve muhalefetteki partilerin Türkiye'nin Rojava ile Kürdistan Bölgesi'ne yönelik saldırılara ilişkin hazırladıkları karar tasarısı, Ulusal Parlamento'da tartışıldı. Irak ve Suriye'nin topraklarına yönelik saldıruları kınayan, Türkiye'nin uluslararası hukuka uyulmasını talep eden karar tasarısına parlamentörler Dr. Reinhold Lopatka, Dr. Ewa Ernst-Dziedzic, Petra Bayr, ve Dr. Helmut Brandstätter öncülük etti.

Saldırılara Dikkat Çekildi

Parlementoda ilk söz alan Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) Milletvekili Katharina Kucharowits, Türkiye'nin saldırularına dikkati çekerek oturum sırasında mecliste hazır olan



Dışişleri Bakanı Alexander Schallenberg'e, "Sayın Bakan artık Türk devletine ne zaman dur diyeceksiniz?" sorusunu yöneltti.

'Kürt Halkının Açıları Son Bulmalı'

Hükümetin büyük ortağı Avusturya Halk Partisi'nden (ÖVP) Reinhold Lopatka, 45 milyondan fazla Kürtün statü sahibi olmasına bingedeki savaş ve krizlere yol açtığını belirtti. Sadece Türkiye değil İran'ın da Kürt halkına zulüm ettiğini ifade eden Lopatka, "Kürt halkının çektiği acılar son bulmalı. Başta Avusturya olmak üzere AB sadece Türkiye ve İran'a değil, Suriye ve Irak'a da baskı yaparak Kürt halkının koruma altına almasını sağlamalı" çağrıları yaptı.

Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) üyesi Axel Kassegger da SPÖ ile daha önce hazırladıkları Türkiye'nin saldırularını sert şekilde kınayan tasarılarının Dışişleri Komisyonu'ndan geçmemesini eleştirdi. Türkiye'nin ciddi biçimde uyarılmasını isteyen Kassegger, yeni tasarıının ilkine göre "yumuşak" ifadeler içeriğini öne sürerek destek vermeyeceklerini bildirdi.

Oy Çokluğuyla Kabul Edildi

Meclisteki gruplar adına söz alan milletvekillерinin konuşmalarının ardından tasarıya ilişkin oylamaya geçildi. Hem hükümet hem de muhalefetteki parlamentörlerin desteğini alan tasarı oy çokluğuyla kabul edildi.

Tasarıda özetle Nehammer hükümetine ana başlıklarda şu çağrılar yer aldı:

** Türk devletinin uluslararası hukuka uygun hareket etmesi için Federal Hükümet, özellikle de Dışişleri Bakanlığı girişimlerde bulunmalı.

* Irak'ın kuzeyi ile Suriye'nin kuzeydoğusunda yaşayan halk ile altı yapının korunması için Federal Hükümet ve Dışişleri Bakanlığı çalışmalar yürütmelidir.

* Federal Hükümet, Avrupa ve uluslararası camia Suriye, Irak ve Türkiye'deki sivil halkın özellikle Kürt halkı için insanı destek bulunmalı.

Türkiye'nin Kürt halkına yönelik saldırularının son bulması için harekete geçilmesini isteyen bu tasarıının ardından ÖVP'li Karl Nehammer'in başbakanlığındaki Federal Hükümet'in nasıl bir tavır alacağı merak ediliyor.

rupelalu.org

Serok Barzanî: Mihemed Xalid Boselî qehremanekî gelê Kurdistanê bû

Serok Mesûd Barzanî bo koça dawî ya Mihemed Xalid Boselî

Mihemed Xalid Boselî, diyar kir ku peyy nikarin wesfa fidakariya wî

pêşmergê herdû şoreshen Eylül û Gulanê Mihemed Xalid Boselî gihişte min.

Mihemed Xalid Boselî qehremanekî gelê Kurdistanê û nimûnê qurbanîdan û mandînenasiyê bû û wişê neşen wesfa fidakariya ewî mirovê xweragir bikin. Mihemed Xalid Boselî bavê şehîdekî qehreman jî bû û hemî jiyanâ xwe di nav tengaviya û ji pêxemet doza mîlletê xwe terxan kir û ji dest dana wî xusaretaka mezin e.

Pirse û serexoşiyên xwe arasteyî binemale û xizim û kesukarê Xwedê jê razî û hemî têkoşerên Kurdistanê û pêşmergên qehreman dikim û xwe bi hevpişkê xema wan dizanim. Daxwaza min ji Xwedayê mezin ewe ruhê Xwedê jê razî Mihemed Xalid Boselî bi beheşa berîn şad bike û sebr û hedârê bidete hemî layekê.

Înna Lîllah We Înna Îleyhî Racîûn (Em ji Xweda hatim disa em ê vegeerin bal wî)

Mesûd Barzanî

peyameke xemgîniyê araste kir û ragihand, ew xebatgêrî herdu şoreshen îlon û Gulanê nimûneya qurbanîdan û mandînenasiyê bû.

Serok Barzanî tevî nîşandana sersaxiyê ji bo malbat û kesûkarên

mirovê xweragir bide.

Peyama sersaxiyê ya Serok Barzanî wiha ye:

Bi xem û kovaneka mezin ve xeberê wexera dûmahiye ya têkoşer û xebatgêrê gelê me û

tiya Çep a Kesek tenê behsa berfirehkirina xwendina Kurdî û zêdekirina hejmara mamostayê dersa Kurdî dike, siyasetmedarên Kurd jî di vê baweriye de ne ku

PARTI

in ku em dê roja 14ê Gulanê AKP, MHP û Erdogan têk bibin."

Partiya Çep a Kesek di karnameya xwe de daxwaza vegera sisteme parlementeriek bihêz



dike heman demê yek ji daxwazên vê partiyê ew e ku zimanê Romanan jî weke dersên helbijartî li dibistana mafê xwendinê hebe.

Parlementerê HDPê Hasan Ozgunes jî got: "Gelê zêdetirî 20 sal in gellek eş û azar ji destê vê hikumetê û hevkarê wê ditiye. Loma hêrsa gelê me zêde bûye, ez bawerim dê ji hemû deman zêdetir yeketî hebe û bi hejmareke zêde ya parlementeran em dê biçin parlementoyê."

Di derbarê pirsa Kurdî de Par-

bername dikare gellek kêşeyan çareser bike.

Parlementerê HDPê İmam Taşçıer jî got: "Partiya Çep a Kesek jî heman HDP ye, wate kadro û xebatkar û endam hemû yê HDP ne û wê xebatêne me weke HDP berdewam be."

Partiya Çep a Kesek dê karekî berfireh ji bo vê yekî jî bike ku dendêrên HDPê nav û logoya vê baş nas bikin û roja 14ê meha Gulanê dengê xwe bidin vê partiyê.

rupelalu.com

Partiya Çep a Kesek beyanameya xwe ya hilbijartinan belav kir

Partiya Çep a Kesek (YSP) ku berbijêrên HDPê dê roja 14ê Gulanê di bin nav û logoya vê partiyê de bikevin helbijartinan karnameya xwe ya ji bo helbijartinan eşkere kir, di karnameyê de bi berfirehî behsa başkirina rewşa demokrasiyê û avakirina komareke demokratik tê kirin. Partiya Çep a Kesek di heman demê de daxwaz dike ku careke din li Tirkîye sistema parlementeriyek bi hêz hebe, yek ji karên vê partiyê jî dê zêde kirina hejmara mamostayê dersa Kurdî be. Berbijêrên HDPê dê di helbijartinan 14ê Gulanê de li ser navê Partiya Çep a Kesek bikevin helbijartinan, vê partiyê ji bo helbijartinan yekem karnameya xwe ji raya giştî re aşkere kir, di karnemaya Partiya Çep a Kesek de behsa demokrasî, maf û azadiyan, mafê jinan mafê xwendina bi zimanê zikmakî û başkirina sîstema dadweryê tê kirin.

Endamê Desteya Rêveber ya Partiya Çep a Kesek Cahît Kirkazak dibêje: "Hemû raya giştî dizane ku tifaqa Erdogan û MHPê êrîşî siyaseta Kurdan û HDPê kiriye, roja ewil me gotiye em HDPê û perspektifa HDPê nadin girtinê. Em iro gehîştin encameke sekeftî û em iro yekem gavê diavêjin. Em kelecan

bername dikare gellek kêşeyan çareser bike.

Parlementerê HDPê Hasan Ozgunes jî got: "Gelê zêdetirî 20 sal in gellek eş û azar ji destê vê hikumetê û hevkarê wê ditiye. Loma hêrsa gelê me zêde bûye, ez bawerim dê ji hemû deman zêdetir yeketî hebe û bi hejmareke zêde ya parlementeran em dê biçin parlementoyê."

Di derbarê pirsa Kurdî de Par-

bername dikare gellek kêşeyan çareser bike.

Parlementerê HDPê İmam Taşçıer jî got: "Partiya Çep a Kesek jî heman HDP ye, wate kadro û xebatkar û endam hemû yê HDP ne û wê xebatêne me weke HDP berdewam be."

Partiya Çep a Kesek dê karekî berfireh ji bo vê yekî jî bike ku dendêrên HDPê nav û logoya vê baş nas bikin û roja 14ê meha Gulanê dengê xwe bidin vê partiyê.

rupelalu.com

Forbes: Eger ji Herêma Kurdistanê re sistemeke dije müşekî hebe jî, li ser ti aî nabe metîrsî

Kovara Forbes a belav kir, hêza asmanî ya Pêşmergîyê Kurdistanê nîne, tevî ku Herêma Kur-

di raporê de hatiye gotin, ji bilî sîstema C-RAM, dayîna tankên li dijî firokeyên otomatîk ên Almanî yê Gepard bo Hewlêrê, dê bandoreke wê ya mezin ji bo rûbirûbûna dronan hebe, di salên dawî de li dijî Herêma Kurdistanê hatine bikaranîn.

Tankên otomatîkî yê Almanî Gepard, di şerê Ukraynayê de ji bo xistina dronên Iranê hatin bikaranîn.

Forbes dibêje, bi dayîna sîstêmê dije-müşekî bo Herêma Kurdistanê re, eger çend helikopterên AH-6 bêñ dayîn, dê piştevaniya asmanî ya Pêşmerge di şerê li dijî DAIŞê û hêzên mîna wê de bikin.

AH-6 helikoptereke şerker a asta destpêkê ye ûbihayê her yek ji wê bi qasî 2 mîlyon dollar e. Li gorî Forbes, eger helikopterên şer ên pêşketî û çend sîstêmê berevaniya asmanî ji Herêma Kurdistanê re hebin, li ser aliye kî nabe metîrsî. Lî belê wê bandoreke mezin li başkirina karînê hêzên Pêşmerge ji bo parastina navxweyên xwe bike.

Nerina Azad

distanê hevpeymana Amerîkayê ye û rûbirûyê kêşey û gefîn cuda yên ewlehiyê dibe.

Kovara Forbes a Amerîkî di raporekê da zanîn, bi dabînkirina çend sîstêmê C-RAM ji Herêma Kurdistanê re, dê di karîna Hewlêrê de be ku rûbirûyî êrisen dronan û müşekî bibe.



25-31 mart, Adar, sal. il 2023

Nêçîrvan Barzanî salvegera damezrandina partiyê Komunist ên Iraq û Kurdistanê pîroz kir

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya 31 saliya damezrandina her du partiyê komonîstên Iraqê û Kurdistanê bi



germî pîrozbahî li serkidayetî û gelê Kurdistanê kir. Serokê herêma Kurdistanê pîrozbahtîya 31 saliya damezrandina herdu partiyê komonîst ên Iraqê û Kurdistanê li serkidayetîya herdu partîyan kir û dibêje, "Di vê slavegerê de em tekezî li ser pêwîstî û giringiya bihêzkirina kar û afirandina hevgirtineke zelal di nava aliye tevahî yêni siyasi û siyasi yêni Iraq û Herêma Kurdistanê de dikan."

Barzanî dibêje "Em rêz û hurmetê ji rol, irade, qurbanîdan û dîroka tekoşîna wan li ser asta Iraq û Herêma Kurdistanê dinirxînin."

Herwiha Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê got: Em tekezî li ser pêwîstî û giringiya bihêzkirina hevkarî, yekrêzî û pêkvejiyana di navbera hemû partî û pêkhatêni siyasi yêni Iraq û Herêma Kurdistanê bo derbaskirina kêşe û aloziyan û xizmetkirina baştir bo niha û paşeroja gel û welatê me dikan."

Nerina Azad

Hêro Mistefa dibe balyoza Misrê

Koşka Spî ragihand ku Serokê Amerîkayê Biden wê Hêro Mistefa wek Balyoza nû ya Misrê destnîşan bike. Qesra Spî ragihand ku Mistefa, ku ji Cotmeha 2019an heta Adara 2023an Balyoza Amerîkayê ya li Bulgaristanê bû, dîplomatek "bi tecrûbe" ye.

Di daxuyaniyê de hat bibîrxistin ku dîplomata Kurd di sala 2021an de ji alîyê Weqfa Carnegie ve wek "yek ji koçberên herî serkeftî yêni Amerîkayê" hatiye hilbijartîn.

Hêro Mistefa kî ye?

Hêro Mistefa di sala 1973an de li Hewlêra pay-



text ji dayîk bûye. Malbata wê di sala 1976an de ji ber zextên rejîma Baas a Iraqê neçar ma koç DYAYê bike. Di sala 1995an de ji Zanîngeha Georgetown a Washingtonê mezûn bû. Mastera xwe li Dibistana Weedrow Wilson li Zanîngeha Princeton wergirt. Mistafa pêştir li Iraq, Portekîz, Hindistan, Lubnan û Yûnânîstanê xwedîyê nûn-erîyê bilind yêni dîplomatîk bû. Ji ber gelek destkeftîyê xwe xelata Zimanê Matilda Sinclair wergirt. Di navbera 2009 û 2011 de, wê wek Şêwîrmendê Cîgirê Serokê Amerîka Joe Biden ji bo Lîkolînê Rojhilata Navîn û Asyaya Başûr kir.

Hêro Mistafa neh zimanî dizane: Kurdî, Ingilîzî, Erebî, Farisî, Hindî, Rûsî, Tirkî, Spanî û Yewnanî. Di sala 2009an de bi navê "Lehenga Amerîkî" li ser jiyanâ Hêro Mistafa belgefîlmek hat amadekirin. Ji bo ku dîplomata Kurd dest bi kar bike, divê Senatoya Amerîkayê pêşniyara Biden bipejirîne.

rojevakurd.com



Almanya: Hêzên Almanyayê li Herêma Kurdistanê dimînin

Li gor zanyariyên malpera Serokatiya Herêma Kurdistanê, îro

Barzanî re şand û tê de tevî spasiya ji bo pêşwaziya dostane ya Serokê



Sêsemê 28ê Adara 2023an, Wezîra Derve ya Almanyayê Annalena Bearbock nameyek ji Nêçîrvan

Herêma Kurdistanê di dema serdana wê ya Herêma Kurdistanê de di rojê 7ê heta 10ê vê mehê de,

tekezî li ser berdewamiya piştevaniya welatê xwe ji bo Iraq û Herêma Kurdistanê dike û bal kişandiye ser berdewamiya hebûna hêzên Almanyayê li Herêma Kurdistanê.

Wezîra Derve ya Almanyayê spasî û pêzanîna welatê xwe ji bo Herêma Kurdistanê nîşan daye, ji bo mîvandarî û hewandina wan awareyan di encama êrîşen DAIŞê de yên ji sala 2014an ve li Herêma Kurdistanê, bi taybetî jî mîvandariya awareyên ji pêkhateyên Mesîhî û Êzidî.

Li ser vê mijarê, Annalena Bearbock piştgiriya welatê xwe ji bo vegera awareyan bo cih û warêne xwe dubare kiriye, ji bo vê mebestê jî, Herêma Kurdistanê û Iraqê han dide ku gotûbêj û xebat li ser vê mijarê bikin.

Herwiha destnîşan kiriye, ji bo Almanyayê girîng e ku karên cidî li ser rûbirûbûna metirsiyên guherîna keşûhewayê li Iraq û Herêma Kurdistanê werin kirin. **Nerina Azad**

Dr. Şaxewan Abdullah biryara Rakan Cibûrî ya ji kar avêtina 47 karmendê kurd betal kir

Cîgirê Serokê Parlamento ya Iraqê Dr. Şaxewan Ebdullah biryara parêzgarê Kerkükê yê desteserkirî Rakan Seîd ya ji kar dûrxistina 47 karmendê kurd ji şaredariyê betal kir.



Piştî ku roja 2.3.2023ê parêzgarê desteserkirî yê Kerkükê Rakan Seîd bi nameya jîmare (5506) hewl da 47 karmendê kurd ji karûbarê şaredariya Kerkükê ji kar dûr bixe û dawî li karê wan bîne. Cîgirê Serokê Parlamento ya Iraqê Dr. Şaxewan Ebdullah di nameyekê de ji Wezareta Avakirinê ya hikûmeta federal re ferman da ku xizmeta xwe berdewam bike. Bi vî awayî, bi biryara Cîgirê Serokê Parlamento, ew 47 karmendê kurd li cihê xwe dimînin û xizmeta welatiyên Kerkükê dîkin. **Nerina Azad**

Dîplomatê Amerîkî: Ji bo yasaya petrol û gazê divê destkarî di destûra Iraqê de bê kirin

Dîplomatê berê yê Wezareta Derve ya Amerîkayê Vincent Campos, ragihand ku divê destkarî di destûra Iraqê de bê kirin û yasaya petrol û gazê bê derxistin daku pirsgirêkê navbera Hewlêr-Bexdayê çareser bibin.



Vincent Campos ji K24ê re daye xuyakirin, divê yasaya petrol û gazê der biçe, ku di dema borî de ji ber tunebûna wê yasayê bandora neyînî li pêwendiyên Iraq û Herêma Kurdistanê dirust bûye û divê destkarî di destûra Iraqê de were kirin.

Campos dibêje; hebûna yasaya petrol û gazê, kêşeyên Iraqê çareser dike, bêyî yasayê ti pêşveçûnek pêk nayê, loma yasaya hidrokarbon, siberoja petrol û gazê dibe qonaxa îstiqrarê ji bo xelkê Iraq û Herêma Kurdistanê.

Dîplomatê Amerîkî diyar kir: "Piraniya kompaniyên cîhanî ku li Iraq û Herêma Kurdistanê kar dîkin, bêguman li benda wê yekê ne ku mafêن wan bi yasayan parastî bin. Dema yasaya petrol û gazê der biçe, seqamgeriya aboriyê dirust dibe." **PeyamaKurd**

Emê pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê bihêztir bikin

Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Hewlêr tekezî li ser helwesta Washingtonê dike ku dixwaze di warêne bazirganî û veberhênanê de pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê bihêztir bike. Îro Pêncsemê 30ê Adara 2023an, Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Hewlêr Irvin Hicks di konferanseke rojnamevanî de ragihand, Amerîka berdewam çavê wê li wê yekê ye ku pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê di warêne bazirganî û veberhênanê de bihêztir bike. Irvin Hicks diyar kir: "Ez dixwazim pîrozbahiyê li Wezareta Veguhestin û Gîhandinê ya Herêma Kurdistanê bikim ji bo destpêşxeriya nuwaze ku teknolojiya nû û derfetên kar dabîn dike. Gelek spas ji bo mîvandariya we." Di beşike din a axaftina xwe de Irvin Hicks eşkere kir: "Em li hikûmeta Amerîkayê berdewam çavê me li wê yekê ye ku pêwendiyên xwe yên ligel Herêma Kurdistanê di warêne bazirganî û veberhênanê de bihêztir bikin." **rojekurd.com**

Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk: Em Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî bi giramî bi bîr tînin



Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk di 76. salvegera darve kîra Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî û hemû şehîdên Kurdistanê de daxuyanîyek nivîskî weşand.

Peyama Serokê Giştî yê PAKê Mustafa Ozçelîk wiha ye:

Em Pêşewa Qazî Mihemed û

hevalên wî bi giramî bi bîr tînin

Serokkomarê Komara Kurdistanê Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên xwe di roja 31.03. 1947an de li bajarê Mehabad a Rojhilatê Kurdistanê, li Meydana Çarçirayê , ji alîyê Dewleta Îranê ve hatin darve kîra.

Jiyan, helwest , şexsîyet û

wasîyet û parastinnameya li mahkemê ya Pêşewa Qazî Mihemed di eslê xwe de rîbaz û hişmendîya Kurdistanî pêşkêşî me dike.

Wasîyet, parastinname û helwesta Pêşewa Qazî Mihemed ji bo îro jî wazîfeyên me yên netewî û dîrokî nîşanî me didin, di têkoşîna azadîya Kurdistanê de rîya me rohnî dike.

Gelê Kurdistanê dê Pêşewa Qazî Mihemed û şehîdên Kurdistanê ji bîr neke.

Em di 76emîn salvegera darve kîra wan de Pêşewa Qazî Mihemed û hevalên wî û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bi bîr tînin.

31.03.2023

**Mustafa Ozçelîk
Serokê Giştî yê PAKê(Partîya
Azadiya Kurdistanê)**

Li Kurdistanê bi du şêweyan petrol tê derxistin

Li Herêma Kurdistanê bi du awayan petrol tê derxistin yek bi fişara gazê ye û sirûştî ye û yên din jî bi pompan tê derxistin.

Derbarê girtina bîrên petrolê li Herêma Kurdistanê, pispor dibêjin ku du corêن girtina bîran hene yek ji wan demkî ye û yan din herdemî ye, ya ku li Herêma Kurdistanê heye Demkî ye û bandoreke mezin nabe, lê eger herdemî be wê demê bandorê li ser bîrên petrolê bike.

Li Herêma Kurdistanê bi du awayan petrol tê derxistin yek bi fişara gazê ye û sirûştî ye û yên din jî bi pompan tê derxistin.

Hinardekirina petrola Herêma Kurdistanê bo Bendera Ceyhan hate rawestandin. Niha bendorâ wê biryarê li ser bîrên petrolê bûye rojek. Ji ber ku karfîna mezin a Herêma Kurdistanê nîne ji bo embarkirinê.

Du corên girtina bîrên petrolê hene, demkî û herdemî.

Pisporê kolna bîrên petrolê

Semîr Nuiman dibêje, tişa ku li Herêma Kurdistanê dibe dekmkî ye

hene, siruştî û destkar, ku bi rîya pompan petrol tê berhemanîn, lê



û ziyana wê nîne.

Dibe di hin keysan de, sîd ji girtina bîrên petrolê hebe, ji ber ku wiha dike hevsengiya navbera petrol, gaz û ava jîr zeviyê biparêze, ku bi sedema berhemanîna petrolê têk diçin. Lî têkçûna bîrên petrolê jî, egereke çaverêkirî ye. Li Herêma Kurdistanê du cor ji berhemanînê

guşara gazê gelek e û herdem bi awayekî siruştî tê berhemanîn.

Ji egera dirêjbûna westana hinardikirina petrolê, kompanya bîrên petrolê bi awayekî taybet digirin, da rastî metirsiyê nebin û boriyên wan bi sedema gaza (Înc 2-S) neyên daxuran û xwarin, lê pêwîstiya wê yekê bi xerçiyê heye. **Nerina Azad**

Serokwezîr Mesrûr Barzanî nameyek ji Wezîra Derve ya Almanyayê wergirt

Annalena Bearbock di nameya xwe de ragihand: "Ez xweşhal bûm ku min ji cenabê we bihîst, parasti-

Mesrûr Barzanî ji Wezîra Derve ya Almanyayê Annalena Bearbock nameyek wergirt. Di nameyê de

karan, cihê girîngiya taybet a hikûmeta we ye. Herwiha ez pêşwaziya germ li wê yekê dikim ku hûn dikarin bi awayekî çalak rûbirûyî bandorê qeyrana keşûhewayê bibin. Hemû ev pêşmercê wê yekê ne ku xelk li niştiman xwe asoya siberojê bibînin." Annalena Bearbock di nameya xwe de diyar dike: "Ez spasiya we dikim ji bo wê yekê ku Herêma we ji sala 2014an ve gelek awareyên navxwe ji ser anserê Iraqê wergirtine û heta niha jî hûn wan diparêzin. Êzidî, Mesîhî û xelkê ser bi kemîneyên din jî pêwîstiya wan bi asoya siberojê heye, ku di jiyana nav kampan de zêdetir bibe û asayîseke civakî ji wan re bibexşîne. Ez dixwazim we han bidim ku derbarê vê yekê de him li Herêma we û him di gotûbêja ligel Bexdayê de di xabata ser vê mijarê de berdewam bin.

Di dawiya nameyê de Wezîra Derve ya Almanyayê dibêje: "Ez hêvîdar im ku pêwendiyên navbera Bexda û Hewlêrê, piştî pêkanîna serkeftî ya hikûmetê li Bexdayê, li ser bingeha nû û pêbawer were avakirin, da ku çavkaniyên dewlemed ên Iraq û Herêmê bi awayê herî baş ji bo xizmeta xelkê xwe werin bikaranîn."

Nerina Azad



na mafêni mirovan, bi taybetî mafêni jinan û medyakaran, cihê girîngiya taybet a hikûmeta we ye." Wezîra Derve ya Almanyayê Annalena Bearbock nameyek ji Serokwezîrê Herêma Kurdistanê re şand û amaje bi serdana xwe ya dawî ya Herêma Kurdistanê da û ragihand: "Ez xweşhal bûm ku min ji cenabê we bihîst, parastina mafêni mirovan, bi taybetî mafêni jinan û medyakaran, cihê girîngiya taybet a hikûmeta we ye." Îro Sêşemê 28ê Adara 2023an, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê

Annalena Bearbock spasiya Serokwezîrê Herêma Kurdistanê dike ji bo pêşwaziya germ û dostane ya di dema serdana Wezîra Derve ya Almanyayê bo Herêma Kurdistanê di rojên 7-10ê Adarê de, herwiha tekezî li ser berdewamiya piştevaniya Almanyayê ji bo Herêma Kurdistanê dike.

Wezîra Derve ya Almanyayê di nameya xwe de dibêje: "Ez xweşhal bûm ku min ji cenabê we bihîst, parastina mafêni mirovan, bi taybetî mafêni jinan û medya-

25-26 mart, Adar, sal. il 2023

Mihemed Hacî Mehmûd: Eger em bibin yek, ti hêz nikare me têk bibe

Serokê Partiya Sosyalîst Demokrat a Kurdistanê tekezî li ser destûrbûna qewareya Herêma Kurdistanê kir û got, ti kesî xêrek bo Herêma Kurdistanê nekiriye û ev qeware li ser sîniyeke zêrin



pêşkêşî gelê Herêma Kurdistanê nekiriye, lê belê, ew berhema xwîn û rondikêne xelkê wê ye.

Serokê Partiya Sosyalîst Demokrat a Kurdistanê Mihemed Hacî Mehmûd di dema beşarbûna xwe di bernameya "Basî Roj" a K24 de got: "Her kesê ku bixwaze dijmin bi ser qewareya siyasi ya Herêma Kurdistanê bikeve, gumane heye bavê wî Kurd be."

Mihemed Hacî Mehmûd got, divê Kurd hemû biryarê li dijî wan hatine girtin, red bikin, her wek çawa berê çendîn peyman û rêkeftinê ku bi armanca "qirkirin û tunekirina Kurdan" hatin îmzikirin, ku Kurdan têkoşîna xwe berdewam kîrin û ji bo encamdana şoreşê, pirs jî aliyeke nekir û bi xwe mafêni xwe bi dest xistin.

Serokê Partiya Sosyalîst Demokrat a Kurdistanê tekezî li ser berdewamiya firotina petrola Herêma Kurdistanê weke mafekî niştimanî û destûrî kir. Daxwaz jî ji sazî û nûnerên Herêma Kurdistanê kir ku li hember hemû binpêkirinê mafêni Herêma Kurdistanê bêdeng nemînin û bersiva wan bidin.

Mihemed Hacî Mehmûd di beşeke din a axaftinê xwe de bal kişand li ser girîngiya yekrêzî û yekdengiya gelê Kurd ji bo rûbirûbûna pirsgirêkan û got: "Eger em di nava xwe de bibin yek, ti hêz nikare me têk bibe."

Nerina Azad

Hêzên Amerîka û HSDê, li Rojava gera kifşê kir

Li gorî agahiyênu ku Rewangeha Mafêni Mirovan a Suriyeyê (SOHR) belav kîrin, hêzên Amerîkayê li bajarê Hesekê yê Rojava, bi Hêzên Suriyeyê Demokratîk (HSD) re gera hevpar a kifşê kîrin.

Li gorî agahiyênu SOHRê, dewriyeyeke leşkerî ya ji 4 wesayîtên zirxî yên bi tipa "Bradley" pêk dihat, tevî wesayîteke leşkerî ya DSGê, ji bo şopandina tevgerên li herêmê li gundewarê bakurê Hesekê gerîyan.

SOHRê ragihand ku hêzên Hevpeymaniya Navdewletî, duh li gundewarê Dêra Zorê jî sefer-ek li dar xistibû.



bibe û petrol bi rîya SOMOyê bê firotin.

Şeva 24ê Adarê Dodgeha Bazırganiya Navdewletî ya Parîsê bîryara doza ku Iraqê li dijî Tirkîyê vekiriye ji medyaya cîhanê re ragihand. Dodgehê bîryar da ku nabe bêyî destûra hikûmeta federal a Iraqê, keştiyên petrolê yên wî welatî ji benderên Tirkîyê ber bi bazarêni cîhanê ve biçin.

Roja Şemîyê Wezareta Samanêni Sirûştiya Herêma Kurdistanê di beyannameyekê de ragihandiye, ku ew dê li ser daxwaza Dodgeha Parîsê şandina petrola Herêma Kurdistanê û Kerkûkê bi rîya borîyan bo Turkiyeyê rawestînin.

Roja Şemîyê Wezareta

Pasrîsê ragihand "Bîryara Dodgeha Fransayê ya li gorî berjewendiyêni hikûmeta Iraqê û li dijî Tirkîyê, wê li pêşîya têkiliyêne me yên bi hikûmeta Bexdayê re nebe asteng. Di vê çarçoveyê de emê careke din serdana Bexdayê bikin û li ser mijarêne pêwendîdar gotûbêjî bikin û çareser bikin."

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di twîterê de wiha got "Têgihîştina me ya vê dawiyê ya ligel Bexdayê, bingehêke baş e ji bo çareserkirina kîşeyen girêdayê bîryara Dodgeha ya îro. Tîmeke Hikûmeta Herêma Kurdistanê dê sibê (Yekşem) serdana Bexdayê bike û li ser esasî niyeteke baş gotûbêjîne me berdewam bikin."

Nerina Azad



Her wiha hat ragihandin ku dewriyeyeke leşkerî ya ji 7 wesayîtên zirxî pêk tê, tevî wesayîteke leşkerî ya HSDê, ji kîlgeha petrolê ya El-Omer derketin û li gund û bajarokê Dêra Zorê gerîyan. Di nûçeyê de hat ragihandin ku dewriye bi firîna helikopteran a li herêmê çebûye. PeyamaKurd

Konsulê Giştî yê Amerîkayê serdana Fermangeha Pêwendiyên Derve kir

Irvin Hicks Jr. tekezî li ser berdewamî û bihêzkirina pêwendiyên navbera Amerîka û Herêma Kurdis-

Amerîka û Herêma Kurdistanê di warên siyasi, aborî, ewlehî û bazirganiyê de kir. Duh roja Duşemê 27ê

Amerîkayê Beyan Samî Ebdurehman jî amade bû, Berpîrsê Fermangehê behsa pêwendiyên dêrîn û dostane yên navbera Herêma Kurdistanê û Amerîkayê kir û bal kişand ser bihêzkirina zêdetir a pêwendiyên di warên cûr bi cûr de.

Li gor daxuyaniya Fermangeha Pêwendiyên Derve, herdu aliyan gotûbêj û danûstandina fikr û ramanan derbarê pêşhatên herî dawîyên siyasi û raporta van demê dawî yên Wezareta Derve ya Amerîkayê de û di warên hevahengî û hekariya hevbeş de kirin.

Ji aliye xwe ve, Konsulê Giştî yê Amerîkayê xweşaliya xwe ji bo vê hevdîtinê nîşan daye û bal kişandiye ser pêwendiyâ dostane û hevpeymanî ya navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Amerîkayê û tekezî li berdewamî û bihêzkirina pêwendiyân kiriye di warên siyasi, aborî, ewlehî û bazirganiyê de.

Di dawiya hevdîtinê de herdu aliyan behsa pêwendiyên navbera Hewlîr û Bexdayê kirine û pêşhatên herî dawî yên Herêma Kurdistanê û Iraqê gotûbêj kirine. **Nerina Azad**

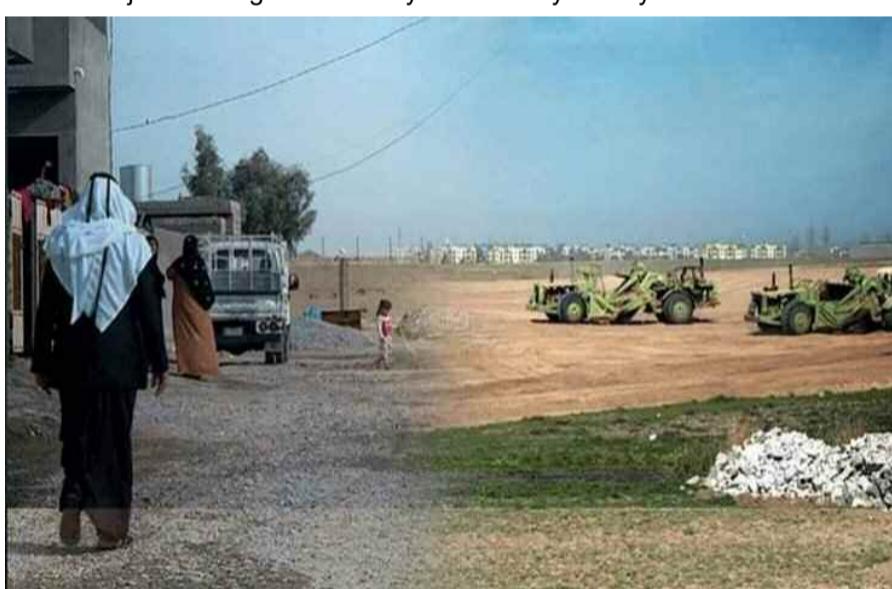
tanê di warên siyasi, aborî, ewlehî û bazirganiyê de kir. Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Hewlîr Irvin Hicks Jr. serdana Fermangeha Pêwendiyên Derve yên Hikûmeta Herêma Kurdistanê kir û tekezî li ser berdewamî û bihêzkirina pêwendiyên navbera

Adara 2023an, Berpîrsê Fermangeha Pêwendiyên Derve yên Hikûmeta Herêma Kurdistanê Sefîn Dizeyî pêşwazî li Konsulê Giştî yê Amerîka yê li Herêma Kurdistanê kir. Di hevdîtinê de ku Nûnera Hikûmeta Herêma Kurdistanê ya li

donim tê texmînkerin.

Rêveberê Çandiyê yê Kerkûkê Zuhêr Elî ji K24ê re got: "Ew zeviyên

vaniyê bêyî agahiya cotkaran û li gorî siyaseta rejîma Beis bûye xwediyê zeviyan."



ku nakokî li ser hene 300 hezar donim e, 200 hezar donim zevî îtfan e û 100 hezar donim din jî ew in ku milkê wan jê hatiye standin."

Komîta Çandiniyê ya Parlamento Iraqê hay ji plana Wezareta Berevaniyê heye û zanyariyên wê li ser hemû zeviyên ku artêşa Iraqê dixwaze ji navçeyeke çandiniyê veguherîne navendeke leşkerî hene. Endamê Komîta Çandiniyê ya Parlamento Iraqê Xerîb Ehmed ji K24ê re ragihand; "Wezareta Bere-

Devera ku dê ji bo niştecihbûnê bê bikaranîn 12 hezar donim erd e û 8 hezar donim erd jî li Daqûqê ye.

Li nahiya Sergeranê 40 gund û li Daqûqê jî 22 hezar donim erd di bin metirsiya erebkirinê de ne. Li Topzawa, Turkalan û Yayci nêzî 40 hezar donim erd di bin gefa desteserkirinê de ne. Zêdetirî 4 hezar donim erd ji bo avakirina baregeheke leşkerî li gundê Kulîtepa hatiye vegetandin, ku hemû di zevî jî di nava madeya 140 de ne. **Nerina Azad**

Tevî ku tapoyêن wan ên reş ên serdema Osmaniyan hene û hemû belgeyên xwedîtiya axa wan hene jî, lê di sala 1986'an de ew hatin sîrgûnkirin û zeviyên wan radestî Wezareta Berevaniyê hatin kirin.

Beşek ji zeviyên ku nakok li ser hene, ew zeviyên ku pişî sala 2017an ji aliye Wezareta Çandiniyê ve peymanê wan hatine nûnkirin e. tevahiya wan zeviyan ku di navbera Kurd, Ereb û Tirkmenan de pirsgirêk li ser heye, bi 300 hezar

Heger Amerîka ji Sûriyê derkeve wê qiyamet rabe

Şirovekar Charles Lister, bal kişand ser hêzên Amerîka yên li Rojavayê Kurdistanê û got ku "heger leşkerên Amerîkî ji Sûriyê derkevin, wê qiyamet rabe" û anî zimîn ku divê hewildanêñ hêzên Amerîkî li Sûriyê zêde bibin, ne kêmkirina wan. Yan na, vejîna DAIŞê tenê bi demê ve girêdayî ye. Lister, di destpêka meha Adarê de ligel şandek leşkerî ya Amerîkî serdana Rojava kiribû. Şirovekarê Amerîkî teqezi kir ku Amerîka li Rojava û Sûriyê yekgirtî ye û got, nêzîkî 900 leşkerên Amerîkî li Rojavayê Kurdistanê û Sûriyê ji çavdêriya asmanî berpîrs in. Lister, da zanîn ku herî kêm 10 hezar endamî DAIŞê û zêdetirî 50 hezar jin û zarok li Rojava di 26 girtîgeh û du kampêñ di bin kontrola QSDÊ de ne û wiha got: "Ev rewşek xeter e, ji ber ku reva ji girtîgehî beşek ji DNAya DAI'ê ye".



Lister herwiha teqezi kir ku hebûna Amerîkayê li Rojava û Sûriyê tevî ku li dijî DAIŞê ye, lê ji bo kontrolkirina Iranê jî gelekî girîng e. **rojevakurd.com**

Mesrûr Barzanî pîrozbahî li du partiyêñ komunîst kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, iro 31ê Adarê bi boneya salvegera damezrandina Partiya Komunîst a Kurdistan û



Partiya Komunîst a Iraqê pîrozbahî li wan partîyan kir.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di peyama xwe de diyar kir: "Bi boneya salvegera damezrandina herdu Partiyê Komunîst ên Kurdistan û Iraqê, germtîrîn pîrozbahiyê arasteyî sekreter û komîteya navendî û hemû endam û alîgirê Partiya Komunîst a Kurdistan û Iraqê dikim û hîviya serkeftinê ji bo wan dixwazim."

Mesrûr Barzanî da zanîn ku herdu Partiyê Komunîst ên Kurdistan û Iraqê, roleke diyar û berçav di bizava siyasi ya Iraq û tevgera rizgarîwaz a gelê Kurdistanê de lîstin û gelek qurbanî dane.

Herwiha Serokwezîr Barzanî got: "Ez hîvîdar im di xebat û têkoşîna xwe de berdewam bin ji bo berevanîkirina mafêñ rewa yên xelkê Kurdistanê û pêşvebirina kultura demokrasî û firealî û azadiyê li Iraqê." **PeyamaKurd**

Roja hilbijartinê Parlamento Kurdistanê hat diyarkirin

Serokê Herêma Kurdistanê rojek ji bo hilbijartinê Parlamento Kurdistanê destnîşan kir.

Berdevkî Serokatiya Herêma Kurdistanê Dilşad Şehab iro 26ê Adara 2023an ragihand, Serokê Herêma Kurdistanê li gorî yasaya hejmara (1) a sala 2005an ya sererastkirî ku yasaya Serokatiya Herêma Kurdistanê ye, ferma lidarxistina hilbijartinê xule şeşemîn a Parlamento Kurdistanê da.

Li gorî ferma Serokê Herêma Kurdistanê, roja 18/11/2023an wek roja hilbijartinê Parlamento Kurdistanê hatiye diyarkirin.



Di xala duyem a ferma de hat: "Hemû aliyeñ siyasi pabend in ku hevkarî û hevahengiyê ligel Komîsyona Bilind a Hilbijartin û Râpirsiyê ji bo cîbicîkirina vê ferma de, gavêne pêwîst bavêjin."

Dilşad Şehab got: "Serokatiya Herêma Kurdistanê daxwaz ji hemû aliyeñ siyasi dike ku berjewendiyêñ Herêma Kurdistanê û mafêñ yasayî û destûrî yên gelê Kurdistanê di ser hemû berjewendîyan re deynin û kîşeyen li pêşîya sererastkirîn û aktîvkirina komîsyonê bidin aliyeikî."

Nerina Azad



X idir U so

Di dema şerê Cîhanê yê 2. de, Tirkîye û Îran nêzî sîyaseta Almanya û İtalya ya faşist bûn û meriv dikari bêje dost û hevkarên hev yên veşartî bûn. Loma Sovyet û Birîtanya artêşen xwe xistin Îranê. Bi ketina van artêşan ya 1941, Mihemed Riza Pehlewî, di dewsa bavê xwe de bû desthilat. Loma di wê demajoyê de, dewleta Îran politîka xwe ya li hember Kurdan bi temamî guhert; hinek qedexeyê li hember gelê Kurd hat rakirin û kesen hatibûn nefikirin disa bi şünde hatin vegerandin.

Gava ku artêşen Sovyet û Birîtanya ketin Îranê, herdû dewlet jî bi Îranê re peymanek ûmze kirin: Li gorî vê peymanê, artêşen herdû dewletan jî piştî şer herî pir di hundir şes heyvan de wê Îranê terk bikin. Loma ew di dema dagîrîya Îranê de, ji xeynî Azerbaycan û Mahabadê, têkelî rêvebirina karê dewleta Îranê, yên hundur û derve nebûn.

Weke tê zanîn, hêza Sovyetê ya dikeve Azerbaycan û Kurdistana Rojhilat, xwe wek hêzek azadîxwaz û pişgirê gelê bindest rê da. Loma ji alî herdû gelan bi kêt û şahî hatin pêşwazîkirin.

Piştî ku hêza Sovyetê ket herêma Kurdistanê, ji bo ku xwe hêzek demî didît û pirs-girêkîn girîng dernekeve pêşya wan, diviyabû bi gelên xwecî yên herêmê re têkilîyen xweş deynin. Loma Karbîdestê dewleta Sovyetê, têkelîyen xwe bi rewşenbîr, axa, şêx û serokeşîren Kurd re danîn û wan vexwendî Sovyetê kirin. Li ser wê daxwazê civata Kurd, heyetek şand Azerbaycana Sovyetê. Piştî ku ew heyet vegerîya, di 16 ûlon 1942 yan de, civînekê li dar dixin û bi navê Komeleyî Jîyaneweyî Kurd, bi kinahî Komel, rêxistinikê ava diken. Komel di demek kin de bi hêz dibe û bi navê Niştîman rojnameyekê derdice. Şêweyê Alarengîn yê dawîn û sirûda ey Reqîb jî ji alî rêxistina Komel ve tê amadekirin.

Di 1945 an de, karbidestê Azerbaycana Sovyetê, di bin serokatîya Qazî Mihemed de disa heyetek Kurd, vexwendî Baku'ye dike. Serokwezîre Komara Azerbaycanê Cafer Bakirof, ji heyeta Kurd re pêşniyara ku di hundir sînorê

KOMARA KURDISTAN

Azerbaycanê de otonomîyekê bixwazin dike; lê heyeta Kurd vê pêşniyara napejîrîne. Piştî pêşniyara damezirandina Partîyek Demokratîk dike. Ji bo parastina xwe Kurd daxwaza alîkarîya çekan ji Bakirof dîkin û Bakirof jî sozê dide ku wê çekan ji wan re bişîne.

Kurd bi bawerîya bi Sovyetê tevdigerin û bîryarê xwe didin. Berpirsêne Kurd, di her

Brno û Martînî ku ji artêşa Îranê stendibûn, dide artêşa Kurd. Wê gavê hejmara leşkerîn Komara Mahabadê dige-hîje 13.000 an.

Bi avabûna Komara Mahabad re, zimanê Kurdî dibe zimanê fermî yê yekemîn; dibistanên Kurdî hatin vekirin; pirtûk, kovar û rojnameyêni bi Kurdî hatin çapkîrin û weşandin. Tiyatroya Kurdî hat

îdarekirin kir. Ev pêşniyar bi Qazî Mihemed maqûl hatibû, lê bi serê xwe nikarîbû bîryar bidaya. Piştî ku bi balyozê Sovyetê şêwîrî, balyoz, li hemberî vê pêşniyara Îranê derket; pejirandina vêna li hemberî Komara Azerbaycanê wek îxanetekê şîrove kir. Lewra di vî warî de, di nava Azerbaycan û Komara Kurd de peymanek hebû.

Archi Mahabad Di heyva ûlona 1946 an de, alîgirê Ataşeyê Emrîkî Archi Roosevelt, bajarê Mahabadê zîyaret kir; bi berpirsêne Komara Mahabadê re peywendî danî. Ji Kurdan pêşwazîyek baş dit. Wê gavê dibê ku "di rewşek werê de, Dewletê Emrîka yên Yekbûyî, ku nikaribe piştgirîya destxistinên Kurdan bike jî, tu egerek mafedar tuneye ku li

Sovyetê Haşîmov. Ew jî ji wan regot; "metîrsin, tişt nîn e".

Di wê demê de, desthilata Kurd di bin serokatîya Qazî Mihemed de, di 5 Berçile 1946 an de ji bo parastina Mahabadê, komîtak şer ava dîkin. Piştî bîryara dewleta Îran ku têkevin herêma Komara Mahabadê, weke ku Sovyet tu helwestê rê nade, serokê eşîra Şikakan Umer Xan û hinek axayê din bi rîya balyozê Emrîka yên Tebrîzê ji desthilata Îranê re têl dikişinîn ku wê girêdayî wan bin.

Piştî ku Kurd, dinêrin artêşa Îranê ket Azerbaycanê û Sovyet bêdeng dimîne, berevacî vêna jî Emrîka û Brîtanya, bi her awayî piştgirî û hevalbendîya dewleta Îran dîkin, baş dizanin ku bi çekêne xwe yên sivik nikarin bi artêşa Îran,



gavavêtina sîyasî de bi berpirsêne Sovyetê dişêwirin. Loma ji bo têkilîyen Kurd û Sovyetê yên sîyasî û çandî bi rîkûpêk bimeše, li ser daxwaza Kurdan, di ûlona 1945 an de, balyozê Sovyetê Haşîmov li Mahabadê komelak bi navê Navenda Têkilîyen Çandî vedike. Di Cotmeha 1945 an de jî, di bin serokatîya Qazî Mihemed, Rêxistina Komel dicive û navê xwe wek Partîya Demokrat a Kurdistanê diguhere.

Di Mijdara 1945 an de, Sovyet mekînak çapê dîyârî Kurdan dike. Bi vê mekînê gelek pirtûk, kovar û rojnameyêni çapkîrin. Di wê demê de, dest bi derxistina rojnama Kurdistanê jî tê kirin.

Azerbaycana Îranê, di 12 Berçile 1945 an de, Komara xwe ûlan dike û dixwazin Kurdistanê jî di hundir sînorê wan de wek herêmek otomom bêt dîtin, lê Kurd vê daxwazê red diken. Pêşwayê Kurd, ji berpirsêne Sovyetê re dibê; "Tu kes nikare me zorgayî ketina bin desthelatîya netewak ji xwe bi şûndetir bike, heger em têkevin zorek werê, wê gavê em li hemberî desthilatîya Îran dernayê".

komara kurdistanê 2 Di 22 Çile 1946 an de, piştî ku Qazî Mihemed agahdarî dide berpirsêne Sovyetê, li Mahabadê li meydana Çarçira Komara Mahabadê ûlan dike. Ji bo parastina Komarê artêseke netewî hat sazikirin. Hêza Pêşmerge, cihê hêza polîs û leşkerên dewleta Faris girt. Wê gavê Mistefa Barzanî tevlî 2000 pêşmergeyêni xwe besdarî artêşa Komarê bû. Karbidestê Sovyetê çekêne sivik, li dora 5000 tufengên

avakîrin û yekem car, jina Kurd, besdarî jîyana sîyasî û çandî ya welat bû. Karmendên

Kurd, cihê yên Faris û Azerîyan girtin

Komara Mahabad, tenê li der û dora Mahabadê desthilatî dikir. Lê bajarêne Bane, Serdeş, Saqiz, Sine û Kermanshâh'ê hîna di bin dagîrîya Îran û Brîtanya de bûn. Artêşa Kurd jî dixwest hemû bajarêne Kurdistanê rizgar bike. Birîtanya û Emrîka destûr nedida ku ev herêm têkevin destê Sovyetê. Loma her du dewletan jî bi israr dixwestin Sovyet ji Îranê derkeve.

Kurdistan Mahabad Artêşa Kurd bîryar da ku êrîşî hêzên dagîrker yê li Saqizê bike, lê berpirsêne Sovyetê bi tundî li hemberî vê daxwazê derketin û gotin; "bi tu warî em alîkarîya we nakin". Di buhara 1946 an de, Sovyet leşkerên xwe ji Îranê bi şûnde kişand.

Piştî ku Sovyetê artêşa xwe ji Azerbaycan û Kurdistanê

hemberî bidestxistinên Kurdan derkeve. Lê piştî du heyva ku dewleta Îran, bîryara ku ji nû de Azerbaycan û Kurdistanê dagîr bike stend, balyozê Emrîka George F. Allen bi daxwîyanîyekê piştgirîya vê helwesta Îran ya mêtinkar kir.

Dewleta Îran bîryara girt ku di 12 Berçile 1946 an de, leşker bişîne Azerbaycanê. Ji bo ku Sovyet wan neparast, kar-

loma ji bo ku xisarek mezin çê nebe, di 17 Berçile 1946 an de bajarê Mahabadê radestî artêşa Îran dike.

Di 21 Berçile 1946 an de, serokê artêşa Îran Hûmayûnî, 45 kes ji serok, rîvebir û karbidestê Komara Mahabad û Partîya Demokrata Kurdistanê, li avahîya beledîya Mahabadê dicivîne. Doza çekêne ku Sovyetê dabûn wan û yên ku artêşa Kurd, ji artêşa Îran stendibûn, li wan dike û piştî civînê, wan tevan davêje zîndanê.

Dewleta Îran, di 23 çile 1947 an, bi darazek leşkerî ya ji raya giştî re veşirtî, pêşwayê Kurd Qazî Mihemed, Birayê wî Evdilqadir Sadîr û pismamê wî Mihemed Huseyîn Seyîfi bi cezayê mirinê ceza dike û di 30 Adar 1947 an de tevlî hevalbendêne wan yên din wan bi dar dadikin.

Piştî ketina Komara Mahabad, hemû sazî, dezgeh û qanûnên dewleta Kurd hatin qedexekirin; pirtûk, kovar, rojnameyêni Kurdî û prwerdeya bi zimanê Kurdî hat qedexekirin û zimanê fermî disa bû yê Farisî. portal.netewe.com



kişand, bi daxwaza çareserkirina pirsgirêka Kurd ya bi aşîfî, dewleta Îranê Qazî Mihemed, di tebâxa 1946 an de vexwendî Tahranê kir. Serokwezîre Îranê pêşniyara ku Kurdistan di hundir sînorê Îranê de, ji alî walîyekî ve bêt

bidestêne dewleta Azerbaycanê reviyan Sovyetê. Dewleta Îran, bêberxwedana Azerîyan ket Azerbaycanê.

Piştî ku Îran bîryara dagîrîya Mahabadê stend, Komara Mahabadê heyetekê şand Tebrîzê, cem balyozê

Gandiyê Kurdistanê

Erdnîgariya (cografyeya) Kurdistanê, di sala 1639an de bi peymana Qesrî Şêrîn di navbeyna împaratoriya Osmanî û Farisî de bû du bes. Bi beşbûna Kurdistanê, jiyana neteweya kurd jî beş bû, mejî, serî, aqlê neteweya kurd jî ji hevûdu dûr ket. duwarên biyanibûnê û eleqeyen qutbûyî bi ragehandina damezirandina Komara Kurdistanê ya Mehabadê ji holê radibe.

Mirov dikare bibêje ku gelek federasyonê eşîretên kurd û mîrîtiyên kurdan, ji gelek dewletên ku di sedsala 21an de jî jiyana xwe didomînin xurttir bûne û hîn jî xwediyê fonksiyoneke mezin ya civakî bûne. Qazî Mihemed jî, ji malbeteke wisa xurt hatibû dinyayê û têgihiştibû.

Malbata Qazî Mihemed, malbeteke herî navdar yê herêmâ Mukiryanê bû û li hemû herêmâ Kurdistanê jî dihat naskirin. Qazî Mihemed wek endamekî rîzdar ê vê malbatê digel merivên xwe di damezirandina Komara Mehabadê de li rîzên pêsiyê cîh girtin.

Qazî Mihemed, kurê Qazî Elî yê kurê Qasimê Qazî ye. Diya wî jî ji Saqizê bû û ji eşireta Fettullah Begî bû. Bavê wî qadî bû. Malbata Qazî Mihemed ji 400 salan zêdetir e ku li bajarê Mehabadê (Sablaxê) dijin û di nav civatê de xwediyê giraniye civakî û çandî û entellektûeli ne. Ji malbata Qazî Mihemed re ne bes kurdan, di hemen demê de desthilatdar û berpirsîn hukumetîn împaratoriya Faris û Şah Riza jî hurmet û rîz digitin.

Bavê Pêşewayê kurd Qazî Elî, di sala 1930an de li Mehabadê rîxistineke kurdî bi navê "Bizava Mihemed" ava dike. Têkiya ev bizav û bavê Pêşewa, bi Şoreşa Şêx Mihemed Xiyabanî ya li Tebrîzê hebûye. Bavê Qazî Mihemed di sala 1934an de çûye ser dilovaniya xwe.

Qazî Elî, xwediyê du zarokan bûye, yek ji wan Ebdulqasim Qazî bûye, ji aliye xelkê de bi navê Sedîr Qazî tête naskirin. Sedîr Qazî ji aliye gel de wek parlementer hatiye hilbijartîn û nifûzeka wî ya xurt hebûye. Pişî dawî lêhatina parlamenteira wî, bi pêşniyara Pêşewayê kurd Qazî Mihemed ji bona ku li Tehranê kar û xebatê siyasi bimeşinê, li wir niştecîh dibe.

Qazî Mihemed jî, di sala 1900î de, di nav ev malbata navdar û xwediyê nûfuzeye civakî û siyasi de tê dinyayê. Qazî Mihemed di salê biçûkîya xwe de dibistan û medreseyeke dînî ku navê wê "Kutabxane" bû, xwendiyê. Wek tê zanîn di wê demê de li Îranê ciyê perwerdeyê, medrese bûn.

Qazî Mihemed, beriya ku di ciyê bavê xwe de bibe qadî, di dezgeha mudirîya weqfan de xebat kiriye. Lî bitaybetî pişî ku Qazî Mihemed bû qadî, qedir û qiymeta wî di nav gel de zêdetir bûye.

Ew him ji zanistiya kevn û him jî ji zanistiya nû ya modern agahdar bû. Ji bona vê ji hewildaneke wî ya îlmî hebûye. Dîsa ji bona ku zimanê biyanî fêr bibe hewildaneke gelek xurt nîşan dide. Wî, ji derveyî zimanê kurdî, erekî, farîş, fransîzi, Ingilîzi û biçek ji rusî dizanibûye.

Qazî Mihemed, pişî mirina bavê xwe bûye dadmendê bajarê Mehabadê. Qazî Mihemed ji bona ku ji karê çandî, zanistî, agahîya xelkê hez kiriye, beriya salên 1941an, du sal jî berpirsiyariya idareya çandî ya bajarê Mehabadê kiriye, di vê qadê de xebateke gelek baş kiriye. Li Mehabadê yekem car dibistana keçan bi hewildana wî hatiye avakirin.

Ji bona vê jî dema ku ji bona Komara Kurdistanê ya Mehabadê makezagonê amade dikin, di makezagonê de mafêjin jinan ciyekî gelek girîng digre. Dîsa ji bona vê pişî damezrandina Komara Kurdistanê ya Mehabadê girîngiyeke mezin dide pêşkevtina ziman, edeb û şanoya kurd.

JIYANA Wî YA CIVAKÎ Û KOMELEYETÎ Û SIYASÌ...

Qazî Mihemed, di çareserkirina pirsirêkîn civakî û eşîrî de rolekî berçav tîne cîh. Gelek pirs û karên rojane yê xelkê, di dîwana wî de ku jê re digotin "Mehkeme" dihatin çareserkirin.

Qazî Mihemed, di destpêkê de nebûye damezrênerê Komeleya Jîyaneweya Kurdistanê (Vejijana Kurd-Je-Kaf/JK), lî bi Komeleyê re xwediyê pêwendiyeye gelek xurt bûye û ji damezrênerê Komeleyê re rez û hirmeta wî hebûye.

Berpirsiyaren Komeleyê, pêwendiyâ wî û Komeleyê têrê nedîtine û xwestine ku ew bibe endamê Komeleyê. Wê demê bitaybetî hewil dane ku Qazî Mihemed bibe endamê Komeleyê. Ew jî di encam de dibe endam û berpirsiyaren Komeleyê.

Dema ku Îran ji aliye dewletên biyanî ve hate dagirkirin, heyetên biyanî jî li bajarê Mehabadê dihatine ziaretiya Qazî Mihemed, Bi wî re rewşa siyasi ya wê demê û Kurdistanê qise dikirine.

Di destpêkê de daxwaza berpirsiyaren Yekîtiya Sovyetê ew bûye ku Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) wek seksiyona Partiya Demokrat a Azerbeycanê ava bibe. Dema ku Qazî Mihemed û grubek hevalên wî çûn Azerbeycanâ Sovyetê, ev pirsa di navbeyna wan de gelek bi tundî tê minaqeşekirin. Eger Qazî Mihemed û havelên wî ev nîrîna Sovyetê biecibandana, wê demê Komara Kurdistanê jî, diviya bû wek komareke serbixwe ava nebe, di nav sînorêni siyasi yê Komara Azerbeycanâ Îranê de bibe xwedî otonomiyeke cûda.

Qazî Mihemed û hevalên wî, biryar dan ku Partiya Demokrat a Kurdistan a Îranê ava bikin û di bin pêşengîya partîye de, bi piştgiriya Kurden beşen din û bi taybetî jî bi piştgiriya Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî Komara Kurdistanê ya Mehabadê ava bikin.

Pişî ku Komara Kurdistanê ya Mehabadê ava bû, Qazî Mihemed bû serokê Komarê. Pişî ku Qazî Mihemed bû serokomarê yekem ê Kurdistanê, li tevayî Kurdistanê û li dinyayê bû kesekî navdar û aktorê siyaseta Rojhilata Navîn.

Tê gotin ku Pêşewa Qazî Mihemed mirovekî gelek bi ferheng, dilsaf, xweşqise, evîndarê wêjê û hûnerê bû. Wî bi dilsafiya xwe, bawerî bi desthilatdariya hov a Îranê anî û dîl kete destê wan,

pişî re jî ew û serokên din yên Komara Kurdistanê hatin daleqandin.

Wasiyetnameya Qazî Mihemed ya dîrokî di nav neteweya kurd de ciyekî gelek girîng girt.

Qazî Mihemed di wesiyatnameya xwe de ji kurdan re dibêje ku:

"Ji hevûdu re dijminatî nekin, hevûdu biparêzin û ji hevûdu re alîkar bin. Li hemberî zulm û zordariya dijmin xwe biparêzin, xwe nefiroşin dijmin. Dijmin heta ku karên xwe bi we bide kirin ji we re tehemmûl dike, piştre divê hûn bizanin ku hîç bawerî bi we nake û dilê wî bi we naşewite. Neteweya kurd jî, wek her mîletekî ye û wek neteweyen din xwediyê tû kêmasyînê nîne. Heta neteweya kurd ji aliye egîdî, xîret de ji gelek neteweyen azad jî pêştir e. Neteweya kurd jî wek neteweyen din yên ji bin esaretê xelas bûne. Divê hûn jî wek neteweyen din ji bin esaratê derkevin û azad bibin. Lî hûn li hemberî hevûdu zikreş nebin, xwe

parastin. Beriya vê du-sê salan bîyar dan ku Îran bibe dewleteke federal û Kurdistan jî bibe herêmeke federe.

Damezirandina Komeleyê û PDK a Îranê

Li Rojhilatê Kurdistanê, neteweya kurd ji bona ku mafêñ xwe yên neteweyî werbigre di sala 1921an de li jîr rîberiya Simko Axa serhildanê dest pê kir. Simko Axa, di demeke kurt de hemû Rojhilatê Kurdistanê azad kir. Hezar mixabin, bi fenûfût û xapanânia dewleta Îranê Simko Axa dîl ket û li Şînoyê hate daleqandin.

Pişî serhildana Simko Axa, li Rojhilatê Kurdistanê talan, hovîfî û zulmî dest pê kir û heta sala 1940î domand.

PDKA Îranê, di 25ê Tîrmeha sala 1945an de, bi destê Qazî Mihemed û 60 hevalên wî ava bû.

Avabûna Komara Kurdistanê...

Di jiyana Qazî Mihemed de avabûna Komara Kurdistanê a Mehabadê bûyerek gelek bingehî ye.

Li Îranê di dawîya sala 1945an



31 Mart 1947

Сейфи Кази

Мухаммед Кази

Садри Кази

de neteweya Azerî serîhilda û bajarê Tebrîzê xiste bin kontrola xwe. Di 11yê meha 1945an de Komara Otonom a Azerbeycanê ava bû. Kurdan jî hem bi xurtî piştgiriya wan kirin û hem jî Kurdistan azad kirin.

Pêşewa Qazî jî di 22. 01. 1946an de li meydana Çarçirayê damezirandina Komara Kurdistanê ragehand. Di dema ragehandina damezirandina Komara Kurdistanê ya Mehabadê de, Qazî Mihemed di axavtina xwe de wusa digot:

"Kurdistan xwedî ciyekî stratejî û erdnîgariya (cografyeya) taybet e ku gelê kurd her tim û bi bê wê hindê ku netewe û mîletekî din di navbera wan de mesafe çêbîke û wan ji hev biqetîne, tev bi hev re têde dijîn û tê de xwedî malikiyeta xwe ya millî ne. Ser bihurî û dîroka wan ya derbasbûyî yek e û bi gişî têde hevpar in. Kurd, xwedî edeb û edet û nerîten netewî yên wisa ne ku bi ti rengan, sedemîn cûr bi cûr û ti bûyerekê nekariye sistiyek di nava bingeh û binaxê milleta wan de peyda bike..."

ALA MEHABADÊ JI STENBOLE HAT

Qazî Mihemed, li ser navê PDKA Îranê û wek serokê gişî yê Komara Kurdistanê di axavtina xwe de damezirandina partîye jîilan kir. Pişî re Komîteya gişî ya partîye ciyâya, Qazî Mihemed wek serokkomar hilbijartin. Qazî

Mihemedî jî di bin serokatiya Hecî Bab Şêx de hikumetê ava kir. Hikumet ji 13 wezîran pêk dihat

Hikumeta Komarê, ala Kurdistanê ya ku di sala 1919an de li Stenbolê ji aliye Komela Teşkilatî İctîmaiye ya Kurd ve hatibû qebûlkirin, pejirand.

Hilweşandina Komarê û Mele Mistefa Berzanî...

Komara Kurdistanê 11 mehan li ser piya ma. Pişî dewletênu ku li ser axa Îranê desthilatdar bûn, di nav xwe de ji bona parvekirina dinyayê li ser peymaneke nû li hevûdu kirin. Yekîtiya Sowyetê xwe ji Îranê vekişand û piştgiriya xwe ya bo Komara Kurdistanê û Ezerbeycanê jî qut kir.

Hikumeta merkezi ya Îranê êris bir ser Komara Kurdistanê. Diyar bibû ku li hemberî êrisen dewleta kolonyalîst û hêzên leşkerî, kurd nikarin rawestin. Di vê qonaxê de gengeşîya rewşa nû dest pê kir.

Mele Mistefa Barzanî, di sala 1943ê de li Başûrê Kurdistanê pêşengîya serhildaneke millî kiribû. Hezar mixabin ku di ençama êrisen İngîliz û Iraqê de şikeş xwar û mecbur bû ku ew û hevalên xwe derbasî Rojhilat Kurdistanê bibin. Wek Mele Mistefa Barzanî bi xwe jî behs dike, li Rojhilat Kurdistanê dikevin bin xizmeta neteweya kurd.

Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî jî di damezirandina Komara Kurdistanê de rolekî girîng lîstîn, di bin serokatiya Komarê de wek xebatkar, leşker û serleşkeran kar kirin, tu caran pêşengîya xwe derneştin pêş.

Mele Mistefa Barzanî ji bona ku rewşa dawî bi Pêşewayê Kurd re qise bike, di êvara 16. 12. 1946an de hevdîtineke dawî bi wî re pêk tîne. Dixwaze ku bizane Pêşewayê kurd dê çi bike. Di vê hevdîtine de Qazî Mihemed ji Barzanî re dibêje: "Ji bona ku zêde xwîn nerije, mîletê min zerar nebîne, ezê xwe bidim destê dijmin." Di eynî hevdîtine de diyar dike ku Barzanî bi xwe jî zerar nebîne û Îranê terk bike.

Mistefa Barzanî di heman hevdîtine de Ala Kurdistanê ji teslim digre, pişî meşeke dirêj û şerekî dijwar derbasî Yekîtiya Sowyetê dibe.

Dîlkîtina Serokê Komarê û Dadgehkirina Wî...

Komara Kurdistanê pişî êrşîke leşkerî ya dijwar hate rûxandin. Serokên wê jî, Qazî Mihemed, Seyîfî Qazî û Sadîr Qazî di 20.12.1946an de ji aliye dewleta Îranê ve hatin girtin. Dîlkîtina wan, neteweya kurd ji qetîfama dewleta Îranê xelas nekir.

Belê Qazî Mihemed Gandîyê Kurdistanê bû. Hezar Mixabin Îran ne Ingîlîstan bû.

Qazî Mihemed û serokên din yên Komara Kurdistanê di dadgehî de bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin. Qazî Mihemed, mafê neteweya kurd, meşrûbûna Komara Kurdistanê ya Mehebadê, ala û surûda Kurdistanê gelek aşkere parast.

Hezar mixabin pişî dadgeheke bêhiqûqî Qazî Mihemed, Seyîfî Qazî û Sadîr Qazî bi lezûbez di 31. 3. 1947-an de li Meydana Çarçiraya hatin daleqandin.

İbrahim GÜÇLÜ

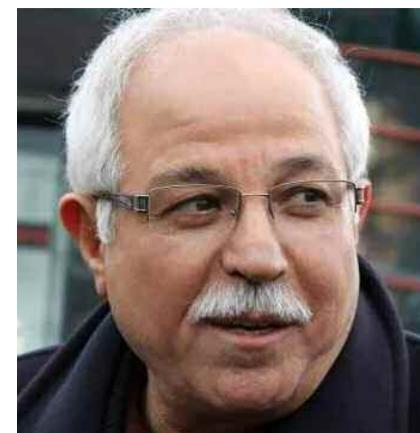
77. salvegera şehîdên Komara Mahabadê

Îro 76emîn salvegera şehadeta Serokê Komara Kurdistanê yê Mahabadê Qazî Mihemed û hevalên wî ye.

Qadî Mihemed ku Ala Kurdistanê, Sirûda Kurdistanê, kevneşopîya berxwedana bi rûmet û xwerêveberîya Kurdan li pey xwe hişt, bû yet ji navê sembol yên berxwedana gelê Kurd. Di roja 22.01.1946ê de bi amadebûna xelkê Mahabadê, mîvanê herçar parçeyên Kurdistanê, rêvebirên PDKî, serokên eşîran, pêşmerge û Mela Mistefa Barzanî bi serpereşîya Qazî Mihemed li meydana Çarçira ya Mahabadê, ala netewî ya Kurdistanê pêl da û sirûda netewî hat xwendin. Bi xwendîna Ey Reqîp û duayan Komara Kurdistanê hat ragihandin. Di 11ê Sibata 1946an de, di civîna Meclîsa Millî ya Kurdistanê ku ji 30 endaman pêk



Îdama Qadi Mihemed / Pirtuka Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî



Ibrahim GUÇLU

"Ez bi çend rîzan Mele Mistefa ji we re bidim danasîn. Di dînyayê û dîrokê de kesên şexsiyetmezin û dûrbîn û leheng û bişeref û hûmanîst û azad û bêtirs hene. Barzanî jî yet ji wan kesan e."

Komara Mehabadê ya Kurdistanê de 22.01.1946an ava bû û 11 mehan li ser piya ma. Pişti dewletên ku li ser axa İranê desthilatdar bûn, di nav xwe de ji bona parvekirina dînyayê li ser peymaneke nû li hevûdu kirin. Yekîtiya Sovyetê xwe ji İranê vekişand û piştgiriya xwe ya bo Komara Kurdistanê û Ezerbeycanê jî quṭ kir.

Hikûmeta merkezî ya İranê êriş bir ser Komara Mehabadê ya Kurdistanê. Diyar bibû ku li hemberî êrişen dewleta kolonyalîst û hêzên leşkerî, kurd nikarin rawestin. Di vê qonaxê de gengeşîya rewşa nû dest pê kir. Mele Mistefa Barzanî ji bona ku rewşa dawî bi Pêşewayê Kurdistanê Qadi Mihemed re qise bike, di êvara 16. 12. 1946an de hevdîtinê dawî bi wî re pêk tîne. Dixwaze ku bizane Pêşewayê kurd dê çi bike. Di vê hevdîtinê de Pêşawayê Kurd Qazî Mihemed ji Barzanî re dibêje: "Ji bona ku zêde xwîn nerije, miletê min zerar nebîne, ezê xwe bidim destê dijmin." Di eynî hevdîtinê de diyar dike ku Barzanî bi xwe jî zerar nebîne û İranê terk bike.

Serokê Efsanewî yê Neteweya Kurd Mistefa Barzanî di heman hevdîtinê de emaneta xwe ya pîroz Ala Kurdistanê, ji Pêşawayê Kurd Qadi Mihemed teslîm digre, pişti meşeke dirêj û şerekî dijwar li hemberî İranê, Tirkîyeyê, Iraqê derbasî Yekîtiya Sovyetê dibe.

Hezar mixabin Komara Mehabadê Kurdistanê pişti êrşîke leşkerî ya dijwar hate rûxandin. Serokên wê jî Qadi Mihemed, Seyfi Qazî û Sadîr Qazî di 20.12.1946an de ji aliye dewleta İranê ve dîl hatin girtin.

Qadi Mihemed Gandîyê Kurdistanê bû. Hezar Mixabin İran ne Engîlîstan bû.

Qadi Mihemed û serokên din yên Komara Kurdistanê di dodgehê de bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin. Wan jî di dodgehê de neteweya kurd û Konmmara Mehabadê ya Kurdistanê bi cesareteke medenî û hiqûqî û neteweyî û layiqîya serokbûna xwe parastin. Hemû tawanên dodgehê red kirin. Li hemberî heqeretên qadiyên dodgeha İranê yên faşist rawestiyen.

Qadi Mihemed, mafê neteweya kurd, meşrûbûna Komara Mehabadê ya Kurdistanê, Al û Surûda Kurdistanê gelek aşkere parast.

Parastiina Qadi Mihemed û têkoşerên din yên Komara Kurdistanê, li hemberî dijminên gelê kurd parastin û helwîsteke dîrokî bû.

Qadi Mihemed di dodgehê de

gelek aşkere desthilatdarên İranê tewanbar kir û got: "Ez di quncen girtîgehê de dengê xwe li dijî dewleta Tehran û serokên wê bilind dikim û dibêjim ku hûn gunehbar in, ne em. We welatê me dagir kiriye. Tevahîya ev serpêhatî û bûyeran encama siyaseta dagîker a dewletê ye. Ger dewlet hemû kurdan bi xayîn dizane, bila ji kurdan vegerin, kar û barân xwe bi xwe bigrin destê xwe. Ev bûyerâ di encamê de bûye ku we bi xwe makezagón binpêkiriye. Niha jî ez tenê bi xwe demokrasiyê di Kurdistanê de xurt dikim û pêşve dibim û tu hêzeke biyanî haydarê min nebûye. Bêpar bûna gelê Kurd yê bûye haydarê min, ji bo birêvebirina van kar û xebatan e." Pêşewa Qadi Mihemed di heman demê de Barzanîyan jî li hemberî dadgehê diparêze û dibêje:

"Mele Mistefa Barzanî kesekî bîyanî nebû ku hatibû Kurdistanê. Kurdistan mala her kurdekî ye. Barzanî, ji bona ku şert û zurufan xwest, ji odayeke mala xwe derbasî odayeke din bû.... Ez bi çend rîzan Mele Mistefa ji we re bidim danasîn. Di dînyayê û dîrokê de kesên şexsiyetmezin û dûrbîn û leheng û bişeref û hûmanîst û azad û bêtirs hene. Barzanî jî yet ji wan kesan e."

Hezar mixabin pişti dodgeheke bêhiqûqî Qazî Mihemed, Seyfi Qazî û Sadîr Qazî bi lezûbez di 31. 3. 1947-an de li Meydana Çarçiraya hatin idam kirin. Îdama wan li Kurdistanê bû darbeyeke gelek mezin. Li Kurdistanê bû sedem ku qonaxeke nû dest pê bike. Lewra rûxandina Komara Mehabadê ya Kurdistanê û Îdama Peşawa Qadi Mihemed û berpirsiyaren Komarê di dîroka Kurdistanê de di şertên Şerê sar de bûyereke gelek girîng bû. Ji bona dînyayê jî rûreşiyek bû.

Neteweya kurd pişti 76 salan hîn re û rîbaza Qadî Mihemed û berpirsiyaren Komara Mehabadê ya Kurdistanê qedirbilind û pîroz qebul dikin. Wan wek rîberên xwe dipejirin û ji wan re xwedî derdi Kevin. Wan di dilê xwe de vedişîrin.

DIVÊ PIRTÜKA SEROKÊ KURDISTANÊ MESÛD BARZANÎ MITLEQA BÊ XWENDIN...

Wek tê zanîn Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî du pirtûkên bi navê "Barzanî û Hareketa/Bizava Azadî û Neteweyî ya Kurd" hatibû nivîsandibû Pirtûk ji aliye weşanxane ya Dozê ve Tirkî hatibûn çap kirin. Ev du pirtûkan di dîroka Kurdistanê de roniye çêkiribûn. Ji aliye gelek kurdan ve hatibû xwendin û hatibûn pejirandin.

Pirtûka 3emîn yê Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî jî, ji aliye Weşanxane ya Dozê ve hat weşandin. Pirtûk bi navê "Barzanî û Hareketa/Bizava Azadî û Neteweyî ya Kurd- III – Şoreşa Gulanê (1975-1990)" hatiye çap kirin.

Pirtûk 455 rûpel e. Ji 5 beşan/biran pêk tê. Di her beşekî/birekî de bûyeren gelek dîrokê hatine rojevê û hatine şirove kirin..

Em dema li wan 5 beşan binêrin tabloya li jêr dê bê pêşîya me.

Beşa Yekemîn: Destpêke Şoreşa Gulanê

-Pişti têkçûna 1975an şert, qewimandin, jînûve plankirina têkoşîna neteweyî

-Nexweşîya Serokê Nemir Meele

Mistefa Barzanî û Seredaniya Emerîkayê

-Destpêkirina Şoreşa Gulanê -Avakirina Komîteya Mûwaqqvet ya PDKê

-Konferansa Berlinê -Komelaya Xwendevanê Kurd li Ewrûpayê

-Li Dîasporeyê rîexistinê partiyê jînûve organîze kirin -Tehdit û pêşîlegirtina SAVAKê

-Nameya Dewleta Sûriyeyê

-Li Viyanayê li hemberî min suîkast

-Wefata Nemîr Serokê Kurdistanê Mele Mistefa Barzanî

-Civîna Şawaneyê

Beşa duyemîn: Kongreya 9emîn ya PDKê

-Civandina Kongreya 9emîn -Rapora Politik ya Kongreya 9emîn ya partiyê

-Biryarê Kongreya 9emîn û parvekirina wezîfayan

Beşa sîyemîn: Çalakî û Rêxistinkirina Şoreşa Gulanê

-Pişti Kongreya 9emîn rîexistinkirin û pêşixtina partiyê

-Damezrandina Cepheya CUDê -Erişa li dijî gora Serokê Nemir Mele Mistefa Barzanî

-Di Şoreşa Gulanê de xebat û hewildanê rîexistikirinê

-Şertîn penaberan û xizmet-rola wan di Şoreşa Gulanê de

Beşa çaremîn: Ziyareta Liqa Yekemîn û Herêmîn Hatibûn Rizgarkirî...

-Mayina min li Herêma Yekemîn, Rewşa Leşkerî û Rêxistînî

-Bandora Komîteya Lépirsîn û Miraqebevêye (Kontrolê)

-Dest Ji Herêma Yekemîn Berdan û amadekariyên jînûva vegere

Beşa pêncemîn: Di Pêvajoya Şoreşa Gulanê de Pêwendiyên PDKê yên Hundir û Derve...

1-BI RÊXISTINÊ KURD RE DANÛSTANDIN: BI YNKÊ RE PÊWENDİYÊN ME

-Projeja Hevkârî ya di navbera PDKê û YNKÊ de

-Bi Partiya Demokrat ya Kurdistan-Îranê re pêwendî

-Partiya Sosyalist re pêwendî

-Bi Partiya Komunîst ya Iraqê re pêwendî

-Bi PKK re pêwendî

-Pêwendiyên PDKa Iraqê bi BDK – Bakur û PDK-Sûriyeyê re

-Pêwendî bi Grûbênl İslâmî yên bi İranê re girêdanbûn

-Bi PASOKê re pêwendî

2-PÊWENDİYÊN DERVE: BI REJİMÊ RE HEVDÎTIN...

-Bi Dewleta İranê pêwendî

-Bi Dewleta Sûriyeyê re pêwendî

û bi Dewleta Suriyeyê re despêkirina pêwendiyên fermî

-Bi Dewleta Lîbyayê re pêwendî

-Bi Tirkîyeyê re pêwendî

-Pêwendiyên Partiyê di pêvajoya Şoreşa Gulanê de bi Dewletê Ewrûpayê û Emerîkayê re...

Ev Pirtûka Serokê Kurdistanê Mesûd Brazanî jî, pirtûkeke gelek girîng e. Dîroka nêzik ya Azadî û Rizgarîwaz ya Başûrê Kurdistanê pêşkêsi me dike. Şoreşa Gulanê bi gelek tefferrûat tîne rojevê. Di pirtûkê de belge, şirove, agahdariyên gelek girîng cî girtine.

Divê Pirtûka Serokê Kurdistanê her kurdperwerek û siyasetvanek û nivîslarek û hunermendekî Kurdistanê bixwîne. Şirove bike û binirxîne.

Diyarbekir, 31.03.2023

Projeyê ûngilîs li Kurdistanê – 1

Xwendevanên delal, em ji rêzenivisa "Berhemên kurdzanê me" vê carê beşek ji cildeya 2an ya berhema zanyaî ya kurdzanê mezin profêstor M. Lazarev ya bi sernavê "împêriyalîzm û pîrsa kurdan (di salên 1917-1923)" raberî we dikin. Iro em besa pêşin a bi sernavê "Projeyê ûngilîs" raberî we dikin.

Her sê cildeyên profêstor M. Lazarev ji alîyê Têmûrê Xelîl da ji rûsî hatine wergerandin, herduyêne pêşin çap bûne, ya 3an heta niha ji çap nebûye, lê bo çapê amade ye.

Rêvebirê bernameyê û wergera ji rûsî:

Têmûrê Xelîl Berhemên kurdzanen me – 74

Wek ku tecrûbeya mehêne pêşin yê hukumdarîya ûngilîs li Iraqê dane xuyanîkirin, tenê bi karanîna mecalêne eskerî-cendirmeyî va ew pîrsdanîn nîkaribû bihata safîkirinê ne diaspêkta hundurîn da, ne ji ya der va da. Serhildana sala 1920-î nîşanî serokatîya ûngilîs li Iraqê derheqa temamîya welêt da bû, him ji derheqa mentîqen kurda da bû. Gerekê sistêma sîyasî ya bi hêz û kardar bihata rikinkirinê, ya ku gotî bibûya kefîltîya serketina berjewendîyen ûngilîs-hindîyê Brîtanîyayê li Iraqê, herwiha li Kurdistana Başûr ji. Ew problêmeke sade nîbû, xwesma "para wê ya derheqa kurda da", ji ber ku bilî dijwarîyê "tabiyî", ku me derheqa wan da çend cara gotîye û gelek kesen ji der hatî ji di nav peywandîyen xwe tevî eşîren kurda ew yek ser xwe texmîn kirine, herwiha lazimayî pêşda dihat bi rewşa li Kurdistana Rohilatê, Roavayê û Bakûr ra hesaba rûnên, ku wan dema rewşekê tevlihev û ne dîyar bû. Ew problême gerekê bi du dereca bihatana safîkirinê: ji alîyê serokatîya Brîtanîyayê li Iraqê û serokatîya sîyasî ya here bilind li Londonê û Dêlyê.

Ber dîwana Brîtanîya dagîrkar pîrseke sext û dualî sekînbû: govîeka (çap, menzîl, çarçove) gêografi ya wê para Kurdistana kîş bikin, ku kurd de'w dikirin, û bi wê ra ji-cûrê serkarîkirina wê. Ew herdu ji karekî nû û pir dijwar bûn, ji ber ku ûngilîs hîc cara diaspêkta praktîk-sîyasî da rû bi rû rastî pîrsa kurda ne hatibû. Derheqa Kurdistana da her tenê tiştek ber çava bû, ku ew di nav Tirkîyê û Farizistanê da hatîye perçekirin. ûngilîs û dewletên Roavayê yê mayîn, ku destbi safîkirina problêma kurda kîrin, tenê berjewendîyen xwe dane ber çava û ji ber wê ji di destpêkê da sîyaseta dijî daxazên gelê kurd meşandin.

Arnold Wilson berî gişka pêşnîyara safîkirina pîrsa kurda li Iraqê kir. Cîyê sereke di nav wê da qedera navçeyen bakûr yê Iraqê bûn, ku kurd lê diman. "Wilayeta Mûsilî û Dêre-Zor,- ewi 20ê sibate sala 1919a ji wezîre di alîyê pîrsen Hindistanê ra nîşîye,- gerekê bikevine nava teşkîla Iraqê, herwiha ew perçen Kurdistana ji, ku niha dikevine nava wilayeta Mûsilî

û yên ku nahevine nava dewleta Ermanîstanê ya pêşdemê, ango temamîya hewza Zaba Mezin", û vira gerekê warekî peyda bikin bona cîwarkirina aşûriya, "eger ew dil bikin vegeerin". "Kese gotî" sînorê bakûr yê Mûsilî gerekê di navbera çemê Zaba Mezin û derya Wanê ra derbaz bibe, ango A.Wilson pêşnîyar dikir temamîya Sûriya Rohilatê (perçekî wê da ji kurd hebûn) û piranîya para Anatoliya Başûr-Rohilatê bikine bin hukumê ûngilîs, ku hema bêje hemû binecîyen wê kurd bûn. Ci ku dimîne derheqa alîyê pîrsîyî sîyasî da, A. Wilson ser vê bawerîyê bû: "Pîrsa avtonomîyake çawa bidne kurdên Kurdistana, diha rind e bihelin ser me, lê ne ku ser konfîransa aşîfîyê. Lê eger statûya cihê bidne Kurdistana, vira gerekê pênc wilayet hebin". Bi bawerîya wî, ne ku "mîrê ereba", lê komîsarê Brîtanîyayê tewrebîlind gerekê serokatî li hemû Iraqê bike.

1. Wilson li Parîsê ew projeyâ safîkirina pîrsen Iraqê û kurda raberî dîlêgasyona Brîtanîyayê kir. Ewî pîrsa derheqa sînorê bakûr yê wilayeta Mûsilî kiribû nava para dewleta ereba li Iraqê: gerekê navça Cizîrî-îbin-Omar (Cizîra niha), Nisêbîn, Urfa û Dîyarbekir biketana navê, ango, temamîya para başûr ya Anatoliya Rohilatê an ji Kurdistana Başûr-Roavayê. Wilson bi xwe ser wê bawerîyê bû, ku mîsîya wî ya li Parîsê, ku gorî daxaza bi cûrê "ûngilîs-Hindîyê"(54) qeydekirina problêma Iraqâ pişti şer bû, wê bi ser keve. Li konfîransê, ewî nîvîsî ye, "pîrsa derheqa Kurdistana da paşda hate êxistinê bi pêşnîyara me, ku emê li Kurdistana Başûr dewleta kurda ya avtonom saz bikin bin serokatî û parastina Brîtanîyayê"(55). Lê rastîyê, pîrs diha sext bû û derheqa wê da emê paşê gîlî bikin.

Bi vî awahî, projeyâ Wilson bi bingehê xwe va ya dagîrkarîyê, bindestkirinê û dijî kurda bû. "ûngilîs-Hindî", ku bi serokatîya A.Wilson pêşnîyar dikirin menzîla wilayeta Mûsilî fire bikin, eşkere destdirêjaya piranîya wê mîrata Ottomaniyê dikirin, ya ku bi peymâna Sayks-Pîkoyê para Fransiyâ ketibû û ji alîyê ûngilîs da hatibû zevtkirinê, ji ber ku axa wan dera bi stratêjî û aborî gelek giranbuha bû û lingê tu eskerekî ûngilîs heta wî çaxî li wî erdî ne ketibû. Paşê, bêy ku sozê xwe bi cîh bînin, ku ûngilîs dema şer dabûne ereba, li temamîya Iraqê ne ku mîle gerekê hukumdarîye bike, lê Brîtanîya dagîrkar. Hela di ser da ji, kurd gerekê dest ji xeyalîn xwe yê ji bo serxwebûnê bikişînin. "Tiştî herî baş", ku pêşnîyar dikirin, ew bû, ku avtonomîyake vir-derev raberî wan dikirin ya bin kontrola Brîtanîyayê, ew ji pêşda hatibû bîrîyarkirin, ku ew gerekê erdekî yekgîrtî da nîbe û serokatî ji gerekê bin destê serekên kurda yên berdevkîn wan bin. Pîrsa derheqa paşdavegerandina aşûriya ji hate bikaranîne bona ûngilîs bikaribin bi hêsanî kontrolîyê li ser kurda bikin(56).

Tiştî sereke di nava derbazkirina sîyaseta ûngilîs ya "perce bike, ku bikaribî xwedî lê derkevî", hin-

dava pîrsa kurda da ew bû, ku wana yekîtîya gelê kurd di goveka Kurdistana Başûr û herwiha yên perçen mayîn da ji ûnkar dikirin. Serdar E.Noel dema li Suleymanîyê bû (destpêka sala 1919a), têrîyake tam amade kiribû derheqa wê yekî da, ku kurd mîletekî pîre-pîrebûyî ye (ji hev dûr ketin, li hev ne kirin), nikare di hêla sîyasî da bibe yek û bona berjewendîyen temamîya gelê xwe kar bike. Ewî tevrabûna azadarîyê ya pişti şer li Kurdistana bi "teyfebazîya (helekarî) qebîltîyê" va girê dida, lê ne ku bi hişyarbûna mîlet va. Ewî dida kîvî, ku kurd timê ji ji ermenîya, ereba, "xelqê Mûsilî" (endamîn gelek sîkîtên xaç-parêzîyê yên wilayeta Mûsilî) hiz



ne kirine, ji wan aciz in, lê wê yekîra tevayî (gorî pîrsdanînên sîyaseta Brîtanîyayê ya wê demî li Iraqê) ser wê bawerîyê bû, ku di navbera kurda û aşûriya (him dîndarîn nîstorîyan, him ji yên sîroxaldey) da dilreşî tune. Bi fîra Noel, kurd zef dixwestin zapitekî ûngilîs yê sîyasîyî usa serokatî li wan bike, "ku mîla wî li ser kurda be" û "bin hukum û idêya ereba" nîbe.

Projeyâ Noel pêşnîyar dikir xerîta wê para Kurdistana bîpejîrînin, ku gerekê biketa di bin hukumê ûngilîs-hindîyê Brîtanîyayê. Piranîya perçê Kurdistana Başûr dikete nava wilayeteke cihê, bi navbenda Suleymanîyê, ku menzîn Nehrî, Rêwandûz, Akra, Erbil, Kêrkûk, Kifîr, Xaneqîn ji diketîne nave. Mûsil bû navbenda wilayeteke usa, ku piranîya wan bînecîyen kurda û xacparêz bûn, ku nav hev da diman. Kurdistana Roava ji wek wilayeteke cihê dihat damezirandin bi navbenda Dîyarbekirê, ya ku gerekê bi "Pîjê Mûsilî" ya ji Kurdistana Başûr bihata qetandinê. Noel ser wê bawerîyê bû, ku tenê bi vî awahî dikaribûn dilê bînecîya bikirin û hukumê navdarîn wek Şêx Mehmûd, Şêx Barzanî û seid Taha kontrol bikin. Fîra Noel derheqa wê yekî da ji balkêz e, ku gerekê temamîya axa kurda ya Anatoliya Rohilatê biketa nava erdê Kurdistana Bakûr, ku ji alîyê ûngilîs da dihat kontrolkirinê(57).

Projeyê Wilson û Noel hema bêje weke hev bûn, xwesma di wan xala da, ku dixwestin temamîya Kurdistana Başûr û Bakûr bikine bin kontrola Brîtanîyayê û serxwebûna ereba û kurda lap dihatê inkarkirinê. Mîtôden raberî ji yên bona

gîhîstina wan armanca weke hev bûn: jihevçûna sîyasî li Kurdistanê ser dereca berê bihelin û hîn kûrtir bikin, di her mentîqekê da serekeşîrên usa hilbijîrin, ku ji gotina zapitên sîyasî yên Brîtanîyayê derneyên, û bingehê amade bikin bona berjewendîyen temamîya gelê xwe kar bike. Ewî tevrabûna azadarîyê ya pişti şer li

Kurdistana bi "teyfebazîya (helekarî) qebîltîyê" va girê dida, lê ne ku bi hişyarbûna mîlet va. Ewî dida kîvî, ku kurd timê ji ji ermenîya, ereba, "xelqê Mûsilî" (endamîn gelek sîkîtên xaç-parêzîyê yên wilayeta Mûsilî) hiz

ú awa dawî li nama xwe anîbû: "Tiştî herî dawî", ku em dixwezin li bakûr-rohilata Iraqê hel bikin, - "ew problêma ser sînor ya bakûr-roavayê ye"(59).

Himberîhevkirina rewşen li navçeyen kurda û afxanîya-pûstûna da berî her tişî derheqa wê yekî da dibêje, ku nîta komên ûngilîs yên serokatîkir hebû gelê kurd usa perçekirî bihêle. Tu şik tunabû, ku London bi çavekî dijmi-nayî li her cûre serxwebûna kurda dinîhêri. Û bi wî awahî ji berbirî serxwebûna Afxanîstanê dibû û ji ber wê ji hema wê salê -1919a ûngilîs dijî wana şerekî giran danîn. Wek xuya bû, dîwana ûngilîs ya dagîrkar turus ne dikir hukumdarîya ku li ser eşîren pûstûna yên bakûr-roava Hindistanê bi kar anîbû, hindava kurda da ji bi kar bîne. Wî çaxî li ser sînorê tevî Afxanîstanê zonake eşîra ya taybetî hatibû çekirin, ku ji navbendê dihate serkarîkirinê, lê dîsa ji eşîr di karên xwe yên hundurîn da azad bûn(60). Sazkirina tişekî awa li Iraqê dikaribû bibûya sebeb, ku Kurdistaneke serbixwe bê damezirandinê, ango dewleteke usa, ku wê ji bin hukumdarîya Brîtanîyayê derima.

Bi vî awahî, raberîkirina pîrsa derheqa çekirina rîyê hesin li Kurdistana Iraqê, ku armancen wê yên dagîrkarîyê û stratêjîyê hebûn, daxazên ûngilîs-hindîyê Brîtanîyayê li Kurdistana Başûr derxistine ser avê. Lê heta destpêkirina çekirina riya, demeke dirêj hebû. Lê ji wê ji gingirtir ew bû, ku dîwana Brîtanîyayê gerekê tabîyên xwe li navçeyen kurda da bida mehkemkirinê û pêşeroja xwe biryar bikira.

Karekî usa -ew safîkirina pîrsa derheqa qedera aşûriyên koçbar da ne, ku ûngilîs ji navça Ürmîyayê ew mihacîrî kampa li ber çemê Dîyalayê, rex bajarê Baakûbê kiribûn. Bilî sazkirina desteyen ji aşûriya yên çekdar, ku derheqa wan da me idî gotîye, lazim bû bînecîyan ji bi cî bikin. Projeyâ cîwarkirina aşûriya li bakûrê wilayeta Mûsilî, ango di Kurdistana Navbendî da, ku bi armancâ dagîrkarîyê û derketina dijî kurda dihate kirinê, û bi heyetiya xwe va dikete nava çarçova sîyaseta "perce bike, ku bikaribî zevt bikî", bû tîmake minaqşê û ew proje hate hesabkirin wek ya provokasyon. Mîsyonêre ûngilîs û zaneyê problêmîn aşûriya W.Wingrenê "aqilmend" A.Wilson dida hesandinê, ku dema raqetandina aşûriya ji bakûrê Iranê dikare qerebalix û tevlîhevî çê be. Wî pêşnîyar dikir wana mihacîrî Kanadayê bikin (!). Lê bi bawerîya wî, ya here baş ew bû, ku hêviya xwe daynine li ser aşûriyên cîlo(61), wana derxine dijî kurda û bispêrîne wan ku bin serokatîya Brîtanîyayê karê cendirmetîyê bikin(62).

Serekî kampa aşûriya li Baakûbê gênerâl Ostîn ji pêşnîyar dikir, ku gumanca xwe daynine li ser aşûriyên cîlo û berk wan deng û basen "xêrnexweza" inkar bikin, ku xudêgiravî Wilson dixweze aşûriyîn bike bin hukumê kurda(63).

Dûmahî heye



HESENÊ HECİSILÊMAN

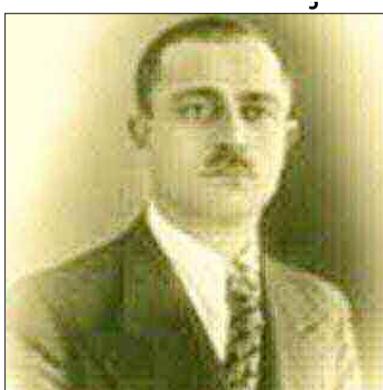
"Eskeran mîr beravkirin navenda gund û ji wir birin gundê Arezdeyanê. Li wir bi wan ra civîn kirin û gotin: "Em ji we re 3-4 roj wext didin, dewleta Tirkiyeyê dixweze êrisî ser dewleta Sovyetê bike, li sînor şerê bibe, ji bona wê jî em we ji sînor dûr dixin." Dîroka Kurdan dîrokeke pir kevnar e. Ew di nava zilm, zorê de, bûyeren dijwar de derbas bûye û gîhiştiye rojêne me yên iro. Ez dixwazim behsa wan bûyera yekê bikim ku sala 1937'an pêk hatibû. Ewa 78 sala ku Kurd ji Qafqasyayê hatine nefikirin û ew şandin Qazakîstanê. Sala 1937'a "babê gel" İ.V. Stalîn Kurd nefikirin. Nenêrin ku 78 sal ji nefikirinê derbas bûye, hê jî çave geleka li riya dê û bavê xwe, bira û xûşkê xwe ye ku wan bibînin. Bi sedan Kurd, Azerî, Ermenî, di riyan de, di sir û sermê de, ji birçûnan mirin. Sala 1937'an ji Qafqasyayê bi emrê Stalîn sirgûnî Qazakîstanê û Asyaya Navîn kirin, wek "gelê bêtîbar". Wî wextî ji navçêye Şerûrê, Naxçıvan a Azerbaycanê nezîkî cemê Erez 12 gundê Kurdan: Qîqaç, Qerka, Misirka, Axayar, Qerebûrin, Yanix, Golevan, Metîqa-Şawalîka û yên din sirgûn kirin. Payîz bû Kurd hê jî çiyan nû hatibûne aranê, amadekariyên zivistanê dikirin.

Rêwitiya bi trêne dest pê dike

12'ê Mijdarê sibe zû bû, wesaîten bargir eskeren Sovyetê jê peya bûn û dora gund girtin. Bore-bora çeleka, ewtîniya seyan, qurte-qurta mirîşkan, girînya zara, bi giîlikîva bû qerebalix. Eskeran mîr li qada gund kom kirin û ew birin gundê Arezdeyanê û li wir wana ra civîn kirin û gotin: "Em ji we re 3-4 roj wext didin, dewleta Tirkiyayê dixweza êrisî dewleta Sovyetê bike, li sînor wê şer bibe, ji bo wê jî em we ji sînor dûr dixin."

Kurdê belengaz bi nîvgîmet pêzê xwe firotin Azerîyan. Îzin dane wan ku hesp û dewarê xwe bi xwera bibin. Piştî 2-3 rojan wesayitên bar hatin, 3-4 mal bar kirin, berê wan dane stasyona Arazdayanê. Mal barkirin vagonê bargir, vagona de tiwalet tunebûn, di kunçê vagonê de, vagon qul kiribûn, perdek têde darda kiribûn, cawa tivalet! Qîz, bûkan ji kal û pîra, xesû û xezûra şerm dikirin herine tivaletê, ber wê jî wan nan, av nedixwarin. Wexta stasyonê trêne disekinî ew peya dibûn, diçûne tiwalâtê. Wexta stasyonê elam dikir ku tirêne here Kurda zimanê Rûsî nizanîbûn, hinek ketine bin tekerê tirêne seqet bûn.

58 SAL DI SER KOÇKIRINA HELBESTVAN QEDRÎ CAN RE DERBAS DIBE



İro, (23.02.2023) 58 sal di ser koçkirina helbestvan Qedrî Can



re derbas dibe, bi min xwes e ku ez vê diyaloga helbestî di navbera

Sirguna - Nefikirina Kurden Qazakîstanê

'Em mirovên çiya ne!'

Nezî meheke ew rî hatin, trêna wan gihişte bajarê Almatayê, ji wir bi wesayitên bargir, di sir û sermê de ew birine navçeya Balxaşê gundê Baxti-Baxtîye. Serokê gund ew parevekirine ser malê Qazaxan, her yekê re otaxek dan, ew hetanî baharê ser wan man. Qazaxan ew bi nan, av û cil kîrin. Baharê dewletê ji wana rî xanî çekirin, ew ketine xaniya, xwe re erd reşandin. Bû havîn dest germe û mixmixka (mêşa) wan taw nedikir. Hineka ber wê dijwariye xwe şewitandin. Şekekê rûspiyê gund beravî mala sedre kolxoze Keremê Lele bûn û giliyê xwe kirine yek, şev seat yekê barkin. Wan bi şevê boholêne xwe yi ker, hespan kirin û berê xwe dane çemê îliyê. Kêleka çemê îliyê meşyan. Bi sibe ra, Qazax deriyê malên Kurda vedikin, lê dinêrin ku mal vala ne, pez, dewar, hesp û kuçikê wan tunenin. Cimeata gund cawê didine navçeyê, esker bi hespa ve dikevin pey şopa wan, lê dinêrin ku 15 km li kîleka çemê îliyê ew westiyayî dîbin. Wî çaxî esker dora wan digirin û dixwezin wan vegérin cihê wan. Cem wan kalek hebû navê wî Biro bû ew jina re dibêje xwe bavêjine çem. Ew xwe davêjine çêm û dikine qije-qij. Eske têne cem mîra û dipirsin, kî zimanê Rûsî zane. Biro tê cem wan divêbe ez zimanê Rûsî zanim. Eske divêjine Biro, ev jinan ci dixwazin, ew dibêje eger hûn pêşîya me bernedin, emê xwe çem de bixeniqînin, em meriyê çiyan e, em

canê, hinek jî li herema Almatayê man. Piştî hilweşîna dewleta Sovyetê sala 1990-1991'ê Kurd ji Ermenîstanê ji bo na şere Qereba xa Çiya hatine Qazakîstanê. Naha ewana li Qazaxistana jiyana xwe didomînin.

Birine pêş eniya şer de

Bi dewr û zemana Kurd ketine mirin, kuştinê û nefikirinê. Dijmin û neyarê Kurdan her tim xebitîne da ku Kurdan ji ci warê wan bibin, wanbihînin û asîmîle bikin. Merî dikare behsa wan bûyera yekê bike ew ji nefikirina Kurda ya sala 1941'ye. Sala 1941'ê şerê cihanê dest pê kir. Wî wextî bi emrê İ.V. Stalîn gelê kêmnetew nedibirine şer, Gurcistanê Kurdê Axiske pasaportê wan guherin, wan de Azerî nîvisin û birine pêş eniya şer. Li gundan de ciwan, kal-pîr, jin û zarok man. Sala 1944 meha mijdarê ji navçeyâ Aspîndînsike ji gundê Axçiyê, Coldê, Timogiyê, Zêdevarziyê, Mîrîşxanê, Danêtê, Anakêtê û yên mayîn nefikirine Qazakîstanê. Kurden van gunda di nava 3-4 rojê de malê wan barkirine irênen bargir de berê wan dane best û beyarêd Sovyetistanê. Kurdan nizanbûn ku wan dibine kû. Trêne de di rî de kal û pir, jin û zar ji sermê, seqemê, birçûnê mirin. 20 roja tirêne di rî de hat û gîhişte herêma Almatayê. Ewana birine navçeyâ Çîlîkê. Qazaxan di sermê û seqemê de alîkarî dane Kurdan ew nan, av, mal û kinç kîrin.

Bi ordêne û madalyava vedigerin

Malxiyê wan mala birine şer em dikarin



nîkarin li çol û qumistanê de bijîn! Wî çaxî izin ji navçê tê pêşîya wan vedikin. Di nava du roja de ew têne Almatê. Hinekan ji wan dişinin navçeyâ îliyê, yên din ji dişinin navçeyâ Enbekşiyê. Yê navçeyâ îliyê têne Kayçük Sovxoze. Ewana nêzîkî çemê Almatînka biçûn 25 kulikê binerd çedîkin. Alîkî kulkêda sewalan xwedî dîkin, yê din de jî ew dimînin. Kurden nefikirî hetanî sala 1948'a wan kulika de dimînin, dû wê re Sovxoze erdê dide wan ew ji xwe re xaniya çê dîkin. Wê demê izina nefikirîya tunebû 2 km dûrî gund herin, lazim bû ku ji komîndat (qomtan) izin bixwestana. Îzîna wan tunebûn ku herin xwendina bilind dest bînin. Pey mirina İ. V. Sitalîn sala 1956'an de izin dane nefikirîyan ku ji ku hatine dikarin herin cihê xwe. Wê demê hinek ji wan vegeriyan Ermenîstanê û Azerbay-

navê çend kesa bikşînin Ziyo Aliyev, Aydin Aliyev, Ezalxan Mistevayev, Adil Hesenov, Sarî Aslanov, Meclîs Hesenov û yên mayîn. Ji wan gundan 25 kes cûbûne şer ji wan heft kesan bi ordêne û madalyava vegeriyan. Ji wana wek mînak ez dikarim bidime kîvşê Aydin Aliyev ku şer vedigere, tê Gurcistanê gundê xwe li dinere pêş mala wî mirovne biyamî hene. ij wan dipirse "Hûn kî ne?" ew dibêjin, "Ev mala me ye", dewletê daye me. Aydin diçe cem muxtarê gund û jê re dibêje, "Ka malbata min?" Muxtar dibêje: "Malbata te nefikirine Asyaya Nvîn!" Aydin bi çetinayî tê Ozbekistanê bajarê Taşkentê li wir dipirse ku malbata wî kû da nefî kîrin. Ew hîn dibe ku malbata wî nefikirine Qazakîstanê. Ew tê bajarê Almatayê bazara Almatayeye li wir jineke Azerî dibêjê ku, malbata wî li gundê Zariya-Vostokê ye, ew

Sebrî dibêje:

*Jiyîn çiqas delal e
Di nîv bav û biran de
Dil heye ko ne nale
Ber birînên riman da
Ev birîna riman e,
Barekî pir giran e,
Kezeb, gurçik ne mane,
Li pepûkên xwehan da.
Hawara me vaya ye
Xewa bê kîr bela ye
Qet şik têde ne ma ye
Di gotinêne yaran da..*

Osmân Sebrî jî yê duyemîn e ku di kovara Hawarâ de dinivîsandiye. Wî jî ev helbest (Berdîlik; Ji Qerdî Canê Canbi-

te ii wir maibate xwe dibine.

Çand û huner a "Berbang"

Sala 1986'an serokkomarê dewletê Sovyet êye Sosialît ê dawî M.S. Gorbaco' di nava dewletan de dabeşkirin dî meşandinî. Di heman demê de partîyî mileperest serê xwe bilind kîrin. Di nava komarê Sovyetê de şer û pevçûnan des pê kîrin. Mirov hatin qirkirin û ji cih û warê xwe bûn. Wî çaxî bi emrê Dewleta Sovyeti ji bo na her netewê û kemneteweki navendê çand û hunerê hatin sazkirin. L Qazakîstanê cara yekemîn sala 1989'an bajarê Almatayê Navenda Çanda Kurd ha sazkirin. Dû wê re sala 1993'an li Qazakîstan tanê Navenda Çanda Kurdên Qazakîstan "Yekbûn" hat sazkirin. Tevlî wê navendê herêma Almatayê, Çîmkendê, Cambûlê i Taldiqorxanê (yi wir gelek Kurd dijîn) bûn. Sala 1999'an navê navendê haten guherandinê û mîna "Berbang" ve haten binavkirin.

Azerî, İranî û Türk hatine nîvisandin

Ji sala 1989'an hetanî sala 1998'âi serokê navenda çand û hunera bajarê Almatayê Huseynê Hemîd Sadîkov bû. J sala 1991 hetanî sala 1996'âi serokê Yekîtiya Kurden Qazakîstanê "Yekbûn" Ezizê Ziyo Bedirxan xebitiye. Ji sala 1996'a hetanî sala 1997'a Kînyazî İbrahîm xebitiye. Ji sala 1998'an hetanî 2006'âi akadêmîsyen Nadir Nadîrov, ji sala 2006'an hetanî niha akadêmîsyen Kînyazî İbrahîm kar dike. Bi agahiyê resmî Qazakîstanêda 45 heza Kurd dijîn. B texmîna Yekîtiya Kurden Qazakîstanêye "Berbang" 100 hezâr zêdetir Kurd dijîn. D pasaporten wan de Azerî, İranî û Tîr hatine nîvisandin. Ewana hîn jî li herêma Almatayê, Canbûlê, Axmolê, Çîmkendê dimînin.

Weşanên 'Jîyana Kurd' û 'Nûbar'

Yekîtiya Kurden Qazakîstanê ya çand û huner "Berbang" kar û xebatê çandî hûnerî û civakî ve mijûl dibe. Ji sala 1991 hetanî niha li bajarê Almatayê rojnemâ "Jîyana Kurd" (berê navê wê Kurdistan bû weşanî dike. Rêdaktorê rojnemâ Hesenî Hecîsilêman e. Ji sala 1992'a hetanî niha kovara "Nûbar" weşanî dike. Rêdaktori wê akadêmîk Kînyazî İbrahîme. Yekîtiya Kurden Qazakîstanêye "Berbang" çand û hunerê usa jî berhemên nîviskar û helbest vanan çap dike. Niha li Qazakîstanê 1: komê folklorê û reqasê hene. Pêş Assam blîya Gelê Qazakîstanê ji sala 2001'ê het anî niha komên dersên zimanê Kurd hatine teşkilîkirin. Di wan komê de dersê zimanê Kurdi Hesenî Hecîsilêman dide.

Cara yekemîn dewlet finanse kir

Di Qazakîstanê de cara yekemîn Yekîtiya Kurden Qazakîstanê "Berbang" çand û huner hesabe (fînasê) dewletê ve sala 1996'a elfeba û giramîra zimanê Kurd da weşanî. Torîvanê kitêbê Kînyazî İbrahîm e. Mûzêya dewletê ya mezin de sala 1995'a para çanda Kurda hatîye vekir inê. Kurden Qazakîstanê di nava pê daçûyîna komarê de ji aliyê çand, hûne ilmî, perwerdê de û aborî de keda xwe tevlî kirine. Kurden Qazakîstanê her tim welatî xwe Kurdistanê û gel xwe re ye. Eş û jana Kurd û Kurdistanê eş û jana wan e!

YENİ ÖZGÜR POLİTİKA

ra re), wek bersiv ji Qedrî Carre, di hejmara 2an de ji kovara Hawarê belav kîriye:

*Jiyîn xweşe bi xurtî
Li Kurdistan bi Kurden
Bav û biran; çi bikim?
Hemû min tê bi dirdan..
De rabin li me tu zanî
Rim nîne giş nîzanî
Xopan kirin Kurdanî
Ev teral û nezanan
Hawarê, xweş awakir
Dilê Kurdan pê şakir
Zar û ziman ava kir
Jîn û xweşî belav kir..*

Konê Reş Qamişlo

Ji Ermenistanê heta Kazakistanê axîneke ji kezebê

"Ez Kinyazê İbrahîm Nevoyê Mîrza. Wekî Kinyazê İbrahîm Mîrzoyev jî tême naskirin. 1-ê Gulana 1947-an, li Zengî basara Ermenistanê hatime dînyayê. Ev der li ser Çemê Eresê ye û nêzîkî sînorê Tirkîye ye. Navê Gundê me Rihanlû ye. Malbata me ji Serhedê ye. Em ji Eşîra Celaliyan in. Kal-bavê min ji Rojhîlatê Kurdistanê hatine Bazîdê, ji wir jî li Îdirê bi cih û war bûne."



Prof. Dr. Kinyazê İbrahîm, rojhîlatnas û akademîsyen. Serokê Kurdên Kazakistanê û li Zanîngeha Abaya Alma Atayê Serokê Navenda Zimanê Dînyayê. Piştî Şerê Qerebaxê terka Ermenistanê dike û di destpêka sala 1990-î de li Alma Ataya Kazakistanê bi cih dibe. Li Erivanê, li Zanîngeha Xaçatûr Abovyan salê dirêj Serokatiya Beşê Ziman û Edebiyata Azeriyan kiriye. Vê gavê Endamê Yekîtiya Nivîskarên Kazakistanê û Endamê Yekîtiya Rojnamegerên Kazakistanê ye. Li hêla din ew Li Kazakistan û Asya Navîn Nûnerê Navenda PEN'a Kurd e û Berpîrsê Giştî yê kovara edebî Nûbarê ye ku li Alma Atayê bi zimanê Kurdî û rûsi ronahiyê dibîne. Kinyazê İbrahîm xwedîyê gelek xelatên neteweyî ye. Bi 6 zimanân dizane. Nêzîkî 20 kitêb li pirtûkxaneya Kurdî zêde kiriye. 'Xortê 67 salî' xwedîyê serpêhatiyeke balkêş e. Di 65 salan de, bûye şahidê gelek qewimnân, guhdariya karesatêne mezin kiriye. Ji dayîkê û nefîkirina yekem destpê dike: "Dayika min malxâma Mihemedê Nadoyê Ûso ye. Ji Eşîra Birûkan e. Li Wanê hatîye dînyayê. Di sala 1926-an te bi qasî 2000 malan malbata me jî dersînor dibe, dikeve nav axa Nexîvâna Sovyeta Berê. Wê gavê gelek eşîrên me kurdan ji ber serhîdanê Agirî, Şerê Bro Heskê Telî, Şêx Seîd xwe li sînoran dixistin û ji ber zîlma roma reş terkeser dibûn. Rehmetiyê bavê min digot ku ew ji eşîra Bro Heskê Telî yê Celalî ne. Gel bi halekî perîşan hatîye sîrgunkirin. Parek çûye Îranê. Em ji wan eşîrân bûne ku 1926-ê salê derbasî axa Sovyetê bûne. Gelek eşîrê kurdan para xwe ji nefîye standine. Brûkî, Celalî, Sîpkî. Lê zêdetirê wan Brûkî bûne. Heta sala 1937'an li wir mane. Piştî ku derbasî hêla din a Eresê dibin, li aliyê din ji malbata wan gelek kes dimîn. Artêşa Sor a Sovyetê rê li ber wan digire. Edî nahêle derbas bin. Sînor tê şidandin. Berê di navbera Tirkîye, Sovyet û Ermenistanê de sînor tunebûn. Havînê kurd ji wir dihatin zozanê Egrîce, Qanîgol, Qizilziyaretê. Heta payîza dereng li wir diman. Payîza dizivirin Serhedê. Gava ku birek ji eşîrân kurdan li wan zozanen bûne, leşkeren Sovyetê hatine û gotine; 'Edî hûn nikarin derbasî hêla din a Eresê bibin!' Milet

perîşan dibe..."

Kinyazê İbrahîm piştî vê rewşê behsa malbetekê dike ku serî ji vê yekê re rakiriye û tevî kuştina mîran û leşkeran sînor derbas kiriye: "Çend mal hene, ji Mala Basoyê Ozmîn ku Mamkî ne. Şer dîkin sînor derbas dikin. Xwe li Çemê Eres dixin, digihîjin qewim, bira û pis-mamîn xwe. Di navbera wan û leşkeren Sovyetê de şer cedîbe. 2-3 kes ji wan, ji leşkeren Üris jî çend leşker têne kuştin. Piştî wî şerî, Sovyet sînor girê dide. Hinceteke din jî ew bûku divê kurd ji wir derketana. Digotin; 'kurdên li nav sînorê Azerbeycan, Tirkîye û Ermenistanê karê îstîxbarat û ajantiyê dikin.' Desthîlatdarên ermenistan û Azerbaycanê jî dixwestin kurd ji wir derkevin. Armanca wan 'paqijkirina' kurdan, yekmîletbûna wan bû.' 1937'ê salê, di nava şevekê de kurdan li trênen bar û heywanan siwar dikin, di bin kontrola leşkeran de neffî dikin. Kes nizane bi ku ve jî dibin. Du mehîn dirêj di riyan de 'dê weledê xwe davêjel!' Gava dibînin ku li Kazakhstan û li ser hidûdên Kirgîzstanê ne. Sar, seqem, çol, best. Ne ew der bi zimanê wan dizanin, ne ew bi zimanê wan deran!

"Malbata me jî di nav wan de ne. Dê, bav, xwişk-bira, kal-pîr, qewim û pis-mam. Malbata me li Kirgîzstanê wîlîyeta Qızılqeyayê peya dikin. Ew der nêzîkî Osê ye. Osî li ser sînorê Ozbekistanê ye! Kurdên Ermenistanê tînin Kirgîzstanê. Kurdên Azerbaycan û Nexîvanê tînin Kazakhstanê. Malbata me sê salan li Qızılqeyayê dimîne. Heta sala 1940'î." Sê sal paşê destpêka Şerê Cîhanê yê Duyem e. Camêrek heye, ji wan re dibe dergeh û star! Stara vegera Erivanê. Ew camêr rewşenbîr, şâîr û nivîskarê mezin Wezîrê Cebarê Nadirî ye. Kinyazê İbrahîm bi van hevokan behsa wan rojan dike:

"Di nav nefîkiyan de malbata Wezîrê Nadirî jî hebûye. Ew jî hatine sir-gunkirin. Wezîrê Nadirî tê malbata xwe dibe. Dewletê ji bo malbata me digot;



"Ev kesen biguman in. Dikarin ajantiyê bikin.' Lê Wezîrê Nadirî ketibû karê dewletê. Di îstîxbarata dewletê de nav û dengê wî hebû. Rê jê re vekirî bû. Digot; 'Ez kefîlê vê malbatê me.' Hat û malbata xwe bir. Mala me jî tevî mala wan, 1940'ê salê zivirî Erivanê. Li Erivanê ji bo 10 malan avahî standin, erd standin. 1941'ê salê mala me derbasî Zengîbasarê dibe, li gundê Rûhanîyê cîwar dibe. Wê salê birayê min ji dayik dibe, navê wî Têmîr e û niha 70 salî ye. Xwişk û birayekî min jî li Kirgîzstanê dimirin: Yaqûb û Gulnaz. Dê-bavê min bi du zarakan ve têne Kirgîzstanê, destevala dizivirin Ermenistanê! Her du jî 2-3 salî bûne. Di wan zîlma û çetinahiyan de dimirin. Lewma jî dê û bavê min her dem digot; "Me du zarok bi xwe re anîn vir, lê em destevala zivirîn." Ji dê û bavê min

re 9 zarok çêbün. 7 bira, 2 xwişk: Têmîr, Yaqûb, Gulnaz, Ez, Eylaz, Ewyaz, Ehmed, Nûrê û Mihemed. Em destpêka 1990'î ji Erîvana Ermenistanê hatin Alma Ataya Kazakistanê. Birayê min Yaqûb 4-5 mehan li Alma Atayê ma û li vir rehma Xwedî kir." Kinyazê İbrahîm di sala 1955'an de dest bi dibistanê dike û heta 1963'ye salê li gund dixwîne. 1963'ye salê tevî zarokên rehmetiyê xalê xwe Balayê Nadir li Erîvanê dest bi dibistana navîn dike. Bala birayê Wezîrê Nadirî ye. Navê dibistana wan Axundov bû. Dibistan li ser navê Azeriyan bû. 65-66'ê salê dibistan diqedîne û diçe Fakülteya Ziman û Dîrokê ya Zanîngeha Bakûyê. Doktoraya xwe jî li wir dike. 1978-ê salê teza xwe ya doktorayê dinivîse. Teza wî li ser 'Têkiliya Edebiyata Kurdan û Azeriyan' e: "Min di teza xwe de behsa edebiyata me ya bedew xal bi xal nivîsandîye. Edebiyata çar perçeyen welatê me tê de heye. Min edebiyata me û ya azeriyan daye ber hev. Li gorî vê tezê em dibînin ku gelek rewşenbîr û nivî-

Azeriyan li ser Komara Mehebad, Qazî Mihemed û Pêşmergeyê Barzanî nivîsandine. Min di teza xwe de behsa van têkiliyan jî kiriye."

1989-1990, Şerê Qerebaxê. Azerî û Ermenî hev dixwin! Kinyazê İbrahîm dibêje ku şer mala kurdan jî mîrat kiriye: "Kurdên me -xasma jî kurdên me yên misilman- rastî êş û azareke mezin hatin. Ji neçarı li seranserê Sovyetê belav bûn. Hinek ji wan çûn Sîbîrya û Yaqûtskê, beşek ji wan çûn Rûsyâ û derdora wê, qismek ji wan hatin Kazakhstan, Qırğızistan û Ozbekistanê. Ev nefîkirin ne wekî nefîkirina 1937'an û 1944'an bû. Ermenî bi darê zorê digotin; 'ji nav me derkevin herin. Ermenîstan axa Ermenîyan el' Di dema Sovyetê de ji bavê kî zêde bû wisa bigota? Sovyet çavê wan derdixist!"

Kinyazê İbrahîm dibêje ku ev polîtikaya dewleta Ermenîstanê bû, dixwestin kurdên misilman û kurdên êzîdî ji hev cuda bikin û ev polîtika iro jî berde-wam e: "Digotin; 'Êzîdî ne kurd in!' Ji ber



karêne mezin ên Azeriyan, li ser edebiyata kurdan nivîsandine. Di nav wan de gelek kes jî hene ku kurd in. Mesela nivîskarê Azeriyan ê mezin Nîzamî Gencewî dinivîse ku dayîka wî Kurd e. Nîzamî 'qerasayekî edebiyata dînyayê' ye. Wî bixwe 'Xemse' nivîsandîye. Xemse ji pênc berhemên mezin pê. Leyla û Mecnûn, Xosrov û Şêrîn 2 ji wan in. Her wiha wî Îskendername nivîsandîye. Nîzamî di berhemâ xwe ya Leyla û Mecnûnê de dibêje 'dayîka min kurd e û navê wê Reîse ye. Min terbiya xwe ji malxalanê xwe yê kurd dîtiye.' Gava dayîka wî dimire gelek xemgîn dibe. Li ser dayîka xwe nivîsandîye, me kiriye kurdî. Lî bi azerkî dibêje: 'Kürt kîzî anamdir/Bizi Terg ettî/Bîr ana kalbîne dünyadan gitte/Ne geder yansa da, yaksa da ürek/Anama dîl vêren var midir görek?' Dibêje; 'Kürt Kizi Anam/Diya min a keça kurd.' Jixwe dayîka wî ji bajarê Gencê, ji Elâ Şedadiyan bûye. Nîzamî li tu deverî nanîvîse; 'bavê min faris e, an azerî ye an tirk e.' Naxwe bavê wî jî kurd e."

Prof. Kinyazê İbrahîm diyar dike ku mînakên wisa gelek in, di zargotina azeriyan de gelek motîfîn kurdan hene û berde-wam dike: "Yek ji wan 'Destana Koroglı' ye. Koroglı bi kurdî jî hatîye gotin. Koroglı kurdekî Celalî ye. Têkiliya kurd û azeriyan di tarîxê de xurt e. Zimanê azeriyan bi ser tirkî ve ye, lê ew ne tirk in, arî ne. Kurd jî arî û medayîne. Îranî jî wisa ne. Li Rojhîlat, li Îranê Azerî di nav kurdan de mezin bûne. Rabûn-rûniştin, xwarin, adetên wan gelek nêzîkî hev in. Kurdan nêzîkî xwe dîtine. Mesela gelek şâîr û nivîskarê

ku digotin; 'Em kurd in', kirin ku gelek rewşenbîr, ziman, nivîskarê kurdên me yên Êzîdî terka Ermenîstanê bikin. Dewletê bi riya şêx û pîrên Êzîdiyan zîlm û neheqî li wan kir. Semendê Siyabend, Şekiroye Xudo Mihoyî, Karlanê Çaçan, Mîroyê Esed, Çerkezê Reş, Tîtalê Efo, Şerefê Eşîr, Celîlê Celîl, Ordîxanê Celîl. Tevahîya van navan digotin; 'Em Kurd in', lê Ermenîyan şêx û pîrân sor dikirin ku li dijî wan bikin şer. Dikirin jî. Digotin; 'We mîletê xwe firotiye!' Bi ser de jî li Karlanê Çaçan û Çerkezê Reş xistibûn. Ez bixwe li wir bûm. Ev lîstîka Ermenîyan bû. Dixwestin tîfaqa kurdan perçe bikin. Ermenî niha tiştekî wiha xistine nav Êzîdiyan me. Ji wan re dibêjin; 'Nebêjin zimanê me Kurdî ye, bibêjin Êzîdî ye' Radyoya Kurdî heye. Radyo vekirin bi navê Radyoya Êzîdiyan nemeşıya, rojname derxistin nemeşıya. Nameşe jî! Gava digotin; 'Zimanê me Êzîdî ye' jî bi Kurdî digotin! Ez bixwe 43 salan di nav kurdên me yên Êzîdî de mame. Piraniya heval û hogirê min Kurdên Êzîdî bûne. 43 salan min negotiye; 'tu Êzîdî yî' wan negotiye 'tu misilman î.' Em diçûne malên hev, me nanê hev dixwar. Kurdayetî iro behrek e. Di wê behrê de Êzîdî jî, zaza jî, Goran jî, Soran jî, Behdîn jî di hûndirê wê behrê de ne. Gelo tu dikarî ji behrê, ava çeman cuda bikî? Nikarî! Tu sax û ez silamet...

* Di hejmara 140-î ya rojnameya Rûdawê Çapa Ewropayê ku li Kolnê tê weşandin de bi sernavê "Ji Erîvana Ermenîstanê berbi Alma Ataya Qazaxistanê: Çiroka sîrgunkirina malbata Serokê Kurdên Qazaxistanê Kinyazê İbrahîm" hatîye weşandin.

Salihê Kevirbiri
salihkevirbiri@hotmail.com

Herêma Xorasanê li Îranê ye. Erdê wê, ji sînorê Turkmenistanê dirêjî tixûbê Afganîstanê dibe. Hejmara kurdên li Xorasanê ne diyar e. Lékolînê qala 1 milyon 500 hezar, hinek jî dibêjin hejmara kurdên li herêmê, 2-3 milyon in. Dîroka koçberkirina kurdên Xorasanê di salen 1100-1500 (pz) de pêk hatiye. Lé hinek nivîs qala şopên kevnare yê kurda li herêmê dîkin. Zerdeş Pêxember' li herêmê maye û ev never jî dikeve ber xaka kevnare ya kurda. Lewma têkiliyên kurda bi herêmê re têra xwe kevn e.

Lékolînê û nivîskarê kurd Şoreş Reşî zêdeyî 10 salan e li ser kurdên koçber kur dibe. 2 pirtükên wî, Kurdên Koçber 1, 2 li ser pirsê belav bûne. Ew bi xwe jî jî kurdên Anadoliya navîn e. Çend caran çû Xorasanê û li wir lêkolînê giranbuha pêk anîn. Me, li ser rewşa kurdên Xorasanê bi nivîskar Şoreş Reşî re axîf.

- Li ser pirsê Kurdên Koçber du pirtükên we belav bûne. Tu bi xwe jî Kurdê Anadoliya navîn e. Tu çûye Xorasanê û li ser pirsê kur bûye. Derbarê dîroka Kurdên Anadoliya navîn û Kurdên Xorasanê pispor e.

Hejmara Kurdên Xorasanê çîqas e? Li kijan bajarê Xorasanê dijin? Hejmara gundûn wan cend in û bêhîr li çî deverê kom bûne?

Şoreş REŞî: Spas. Min 10 salan li ser pirtükên bi navê "Dîroka Kurdên Koçber", cîlî I û II an kar kir û dû caran çûm Xorasan û Gîlanê. Kurdên Xorasan, Gîlan, navenda Anadolê û xeta Berfiratê yek in...

Wekî her beşekî Kurdistanê an jî cîhênu ku kurd lê dijin, em baş nîzanin ku çîqas kurd li Xorasanê dijin. Anku iştatîkîlî liser wê yekê li ber destenê me nîne. Yênu ku heyî jî ji alî dewletê dagirker vê nayêne eşkerê kirin. Bê guman hinek texmîn hene. Mînak, gencen Xorasanê dibêjîn: "Hejmara me sê mîyon in." Hinek nivîskarên mîna R. Blaga dibêjîn: "Dema çûn Xorasanê, mîlyonek 900 hezar bûn, Ew ji 15 heta 50 malbat bûn." Kelîmullah Tevahudî dibêjî: "45-50 hezar malbat" birin. Ew jî texmîna 250 hezar kesan dike. Dîtinê iro li ser hejmara wan têna gotin, bi min zedî realistin nayen. Dema mirov kurdên li eyalata Gîlanê jî bide ser yê Xorasanê texmîn di navbera mîyon nîv û dû mîlyonan de kurd li bakûrê Îranê dijin. Bakûrê Xorasanê bi dewletên Afganîstan û Turkmenîstanê rê cîran e. Kurd li rojhîlat, ji sinûrê Afganîstanê bigre heta Behra Kesk û Gîlanê belav dibin. Herdû cografya jî çiya, tazî, hişk û bêkîr e. Ji rojhîlat de, Kurd li bajarên Kelat-i Nadîr, Çinaran, Deregez, Qoçan, Nîşabur, Sebzavar, Esferayn, Şîrvan, Oxaz, Bojnurd û Aşxanê dijin. Li paytexta eyaleta Xorasan, bajarê Meşhedê tê gotin ku 400 hezar kurd dijin. Di nava wê cografayê de mirov gundûn fars, turkmen, tat jî dibîne ku ew ji bo helandine kurdan hatine bîcîhîrin. Li Xorasanê piranî Kurmancî dijin. Lé li bajarê Kelatê kêm bê jî kurdên Lor peyda bibin. Li Eyalata Gîlan ku li başûrê Behra Kesk dikevê jî gelek kurd hene. Paytexte eyaletê Reşî ê. Gor bawerîya min ew nav ji êla kurdê bi navê Reşî gitîye. Li Gîlanê, li çiyayêne nezikî behre kurdên Kurmancî dijin û piraniya wan xwe wek "Reşî" û "Emarlû" binav dikin. Weki tê zanîn Reşî li nava Anadolê û li dora Meletî, Semsûrê û gelek cîhênu din jî dijin. Emarlû jî iro bi hema navî li gundûn Qırşehîrê dijin û parçen hevin. Li herêmêni bi navê Lahîcan, Şâhrûdan, Sefîdrud û Loşan kurdên Lek-Lor û kurdên Hewremân dijin. Lek wek Şêxbizîn jî tê zanîn ku fro li Haymana û gelek cîhênu dinê Turkiyê û Xaneqînê hene. Kurdên bi zaravê Hewramî û Dimîlkî jî li Gîlanê hene. Gîlan wek mûza ziman û zaravaya ne. Ji bo lêkolîneran cîhekî mûkemel e. Di nava van kurdan de: "Tat", "Gîlek", "Talîş" û komên dine biçûk jî dijin. Dîsa nezikî vê herêmê li bajarê mîna Kazîn û Xalk-alê (Celiîkî dijin ku ew li Çelîkhan, Semsûr û navêna Anadolê jî hene) jî gelek kurd dijin.

Li herdû eyalatan nezikî 2000 gund hene. Tenê li Xorasanê 1600 gundûn kurdan hene. Lé iro ew gundana piranî vala bûne. Dema ez di salen 2001 û 2003 an de çûm herdû herêmêni min dît ku gelek gund vala bûne û xelkê jî gundan barkirine bajarêne mezin. Lewra li gundan kar nemaye û salen dawî gelek xela û hişkî heye û çandînî êdî nema dibe. Ji ber sedemêne aborî, gundîyan barkirine. Ew politîka ji alî dewletê ve jî tê teşwîk kirin. Dewlet dixwazê kurd belav bibin û bêne helandin...

Bêhtîr ji Kijan herêmâ Kurdistanê hatine?

Şoreş REŞî: Bêhtîr ji aliye Meletî û Semûrê ne. Wê demê jiyana koçer û koçberîyê hêsanîr bû sînorê çûnûhîn û bîcîhbûnî jî Çiyayê Kurmenc, Ôlebê heta Erzîrûm û Qersî dirêj dibû. Federasyon, êlî konfederasyonê van kurdana di navbera wê cografayê de diçûn û dihatin, bîcîhîr bû. Li herêmek Xorasanê kurdên bi navê "Karye-î Layîn", yanê gundê Layîn dibîne. Di salen 1500 de ew gund heye û xelk lê niştecihîr

e. Lé pişti salen 1535 an gund vala bûye û xelkê bar kiriye. Ji dokumenten dîrokî yêni bi vî rengî, axaftina mirovîn li herdû herêmâ, qereker û şêxsîyeta wan dide ispat kirin ku, ew berê li wê herêmâ jîyanî. Bi kurtî mirov dibîne ku ew ji dora Semsûrê neçarî koçê bûne. Berî wê serdemê jî, di dema Sasanîyan de (ss VI) hejmarek kurd ji alî Silîvanê û Gîlan kurdên Gor (1148-1215 an de

Kaxizekê tu bişîne ez bixwinim lê yare
(Ji pirtûka Stran û Awazên A. Navîn-Ş. Reşî).

- Li herêmê, kurd bi gişî bi ci karî mijûl in
û rewşa herêma Kurda ya abori çawa ye?

Şoreş REŞî: Kurd piranî bi maldarî, bax û cotkarî debara xwe dikin. Xorasan cîhekî zûha, hişk, baran kêm dîbarê û çiyayî ye, çandînî kême. Maldarıya jî merg û çêrê kême. Di hinek newalan

Lê xebateka bingehîn nîne. Wekî din kovara "Kurmanj" derdiket lê gelek pirsigirekên wê aborî hebûn. Saziyeka bi navê "Müseses Kurmancan" heye ku navêna we li bajarê Qoçanê ye û wek müzeyekî xebatê dimeşîne. Eleqa ci bi kurdên wir we hebe kom dike û dixê nava sazîye. Radio û TV yêni ji alî dewletê we tê finansî kirin jî hene, lê piranîya bernameyan bi Quran xwendine, an jî bi propaganda sistemê diç. Wextek sînorkirî didin stranan. Rewşa Kurdên Gîlanê xiraptir e û tu xebatê wan yê çandî û kultûrî nîn in. Ew bi asîmîlebûne re rû bi rûne.

- Têkiliya wan bi Kurdê Kurdistanê re
çawa ye?

Şoreş REŞî: Ez kurdên Xorasan û Gîlanê wek "Koda reş a kurdan" binav dikim. Çawa balafîran kodên xwe reş hene, kurdên Xorasanê jî ji kurdan dûr manê û bi tena serê xwe dijin. Ne tekiliya wan bi kurdên rojhîlatê Kurdistanê re ne jî bi yên din re hene. Ji bo ku dewlet parabolan qedexê dike, nikarin TV kurdî jî mezê kin. Hevalbendê PKK têkiliyê xwe danibûn. Wekî din ne TV, ne rojnamê, ne kovar, ne jî tiştekî din digehêje ber destenê wan. Di her carê ez diçüm, min gelek pirtükên zarokan, alfabet û ziman, CD û amûrîn din dibirin û hema hemâ li her cîhekî belav kir û dan hinek kesan ku kopya bikin û belav bikin. Pêwîst e sazî û rewşenbîrên kurd berê rexnê bidin xwe. Hêzên kurd û gelê kurd dikarin gelek alîkarîyê mezin bidin xwîşk û birayêne xwe, kurdên Xorasanê. Di vî warî de kemasîyêne mezin hene.

- Polîтика dewleta İranê li
hemberî wan çawa ye?

Şoreş REŞî: Wek her dagirkerekî Kurdistanê, ya wan jî polîtikayek sinsî, nankor û bi xeter e. Tenê kurdan înkâr nake, lê ji bo ku wan bîhîlîne ci ji dest tê dike. Eger kurd nebiyana iro cografya İranê wek iro nedima; qet nebe

Xorasan di nav sînorê İranê de nedima. Kurdish ji bo Xorasanê gelek bedel dane. Lé li bajarê Xorasanê xelk mûhtacê nanê tisî ye û peykerek mezinik kurd nabîn.

Di alî din de, sistema dewletê ji bo ku xelkê bîhîlîne hewil dide ku berê wan bide aliye olî. Li her kolanekî mirov dikarî mizgeftekâ modern bîbîne û heroj civînên olî pêk tê. Lé ji bo rîkûpêkiya jiyana xelkê ci kar nayê kirin. Bi propagande bi rî engî bi hezaran kurdên Xorasanê di şerê Iraqê de kuştin û an jî seget hiştin.

Li bakûrê Xorasanê, sinûrê Turkmenîstanê cîhekî pîroz heye. Dewlet propagandê dike ku "îmamî Elî li wir şer kirîyê û paşê bûye cîhê istîretetê." Di dîrokê de bûyeraka wiha pêk nehatiye. Dewlet rûpelân dîrokî yêni nû ji derewan diafirine. Berevajî, gelek belgê û dîtin hene ku Zerdûş Pêxember li wir jîyaye. Lé dewlet hewil dide dîroka rastiya herêmê berevajî bike...

- Têkiliya wan û Kurdê Anadolê ji aliye
girêdana eşîr, xizm û xwedîtiyê heye, an na?

Şoreş REŞî: Di dema iro de, têkiliyên Kurdê Anadolê û Xorasanê zêde ne xurt e. Qels e. Lé girêdana me, ji aliye êl û eşîran ve heye. Elîn li Koban, Efrîn, Çiyayê Kurmenc, Cebel el Ekrad (Lazqiyê), Meres, Dîlok, Meletî, Semsûr, Dêrsim, Qers, Erzîrûm, Rûsyâ û Navêna Anadolê yek in. Şax û bavîken koçber li Xorasan û Anadolâ navêna eşîr û êla xwe jîbîr nekiri ne. Elâ min a ku navê xwe Sêvika yê li Xorasanê 60 gundin, li Anadolê 5 gundin. Wekî din li Dêrsim, Meletîyê jî hene. Dîsa konfederalasyona me ya bi navê Reşî tê nasin, li taveyê cografayê belav bûye. 120 êlén kurd li Xorasanê hene, hinek nav hatibûn guhartin ji mirov parçê wan li bakûrê Kurdistan, Rûsyâ, Rojava û Anadolê dibîne.

- Pirtükên te Dîroka Kurdê Koçber 1, 2
çiqasî bala kurdûn koçber kışand?

Şoreş REŞî: Di pirtûka min de gelek tez, idîa û ispaten nû hene; li ser idîayêni di vê pirtükê de nişanî pêvîst nehatin kirin. Belavkirina pirtükê didome. Pirtük bi kurdî ye û gelek kes nikarin bixwînin. Beşek ji dîrokzanayê kurd bi kurdî naxwînin, an berhem negîhişîye destê wan. Lewma nirxandin, rexnê û nişanî pêvîst çenebûn. Ji alî kurdûn koçber vê jî rewş wiha ye. Di xwendîna kurdî de li paş mayîn heye. Lé gor wê jî bala wan dîşînê û dixwazîn bixwînin. Hewîdananîn wisa rî li ber fîrbûna kurdî jî vedike. Armanca min ew bû ku, ew li ser dîroka xwe ronî bibin û bi nivîsîna kurdî teşwîqî xwendîna zimanê xwe bibin. Divê bê gotin ku, gavên erêni jî têne avêtin. Li herêmê kurda, wekî kevirekî bavêji nava avê, pêl bi pêl kurdî di nava kurdên koçber de belav dike û intresa wan zedetir dike. Xebatên hêja dibin û gelek projeyen giranbuha pêk tê.

Hepveyîn: Zarathustra Gabar ÇIYAN
EuroKurd News

Kurdê Xorasanê

Dîmenek ji jiyana Kurdê Koçber: Kurdê Xorasanê

dewleta Gor avakirin) birine Xorasanê. Dîsa ji Hewremân û Lekîstanê kurd çûnê herêmâ Gîlanê.

- Te hinekî qal kir. Lê bi gişî Kurdê Xorasanê ci demê li wir bi cî bûne û sedemê Koçberîyê ci ne?

Şoreş REŞî: Di serdemâ Safevîyan de, cara yekêmîn Şah İsmâîl, kurd birin Xorasanê. Şah dizanî ku kurd servan in û liser esasî Sersortiyê (Qizilbaş) ew giredayî şah in. Wê demê moxol û ozbekan êrisi Xorasanê dikirin. İsmâîl jî êlek e kurd bi navê "Qereman-lu" bir û wek mortal li pêşberî wan bi cîh kir. Qeremaniyan li hember Osmaniyan gelek salan şer kirin. Bajarê 'Karman'a li Anadolê, navê xwe ji wan gitî ye. Piştre di dema Yıldırım Beyazid de vedigerin aliye rojhîlat û Qafqasyayê. Di heman demê de, dewleta Safevî ava bûye û Qeremani û avakirina wê dewletê de rolek mezin fistine. Şah wan ji wir dice Xorasanê. İro jî Qeremani û bajarê Aşxanê hene. Ez du caran çûm hêla wan. Piranî koçberin, zaravê Kurmancî diaxfîn û mirovîn pir şervan û egid in. Koçberîya dûyêm di serdemâ Şah Tehmasip de di sala 1553 an de pêk hat. Serdemâ wê jî Sersortî û eskerî bû. Koçberîya dawî jî di serdemâ Şah Ebbas de bû. Şah bi Osmaniyan re di sala 1590 an "Peymana Stembolê" mohr kirin û gor vê peymanî de sala 1593-94 an de 15.000 malbatê Kurd birin Xorasan. Kurd wê demê piranî li dora Serhedê û Azarbeycanê koçber bûn û sinorê ku dagirkeran çekirî ihlal dikirin. Biçûyan kijan dewletê jî ew di şer de bi ser diketin. Lewma herdû împaratorîyan jî dixwestin ji kurdan rizgar bibin. Abbas soz da kurdan, ji bo xwedîkîn pez cihekî peyde bike. Bi vê yekê kurd xapandin û birin Weramîn (başûrê Tehran, iro bûye taxa Azerbeycanê) bicîh kirin. Lé pişti dû salan xapandina wî eşkere bû û derket holê, wî kurd şandin aliye Xorasanê. Wê demê Xorasan di bin êrişa Ozbekan de bû û şah nedîtin, lê tiryakîbûna narkotikê baş tê dîtin. Ji bo ku bi herêmâ Xorasanê bi Afganîstanê re sinor e, kişandin û bikaranîn ne qedexe ye. Gelek gund û kes pabendiyê kişandinê bûne. Ez bixwe bûm şahîd ku li gundan dê û bav di nava zarokan de dikşînin û gelek gund bi temâmî bûne êsîrê wê. Ew sucêkî mirovahiyê ye. Pêwîst e UN (Neteweyen Yekgirtî) û hêzên kurda bi pîsê mijûl bibin. Zarokan temenê wan nebûyî 10 salî jî di narkotikê de tênik bikar anîn an jî bûne mûptela ku ji bo civaka kurd xeterek pî mezin e. Dewleta İranê dema tîcarea narkotikê tê kirin (meblaxen mezin) kesan digre û ïdam dike. Lé ji bo bikaranîna wê di nava ciwanîn kurda de, çavên xwe

dîtin, lê tiryakîbûna narkotikê baş tê dîtin. Ji bo ku bi herêmâ Xorasanê bi Afganîstanê re sinor e, kişandin û bikaranîn ne qedexe ye. Gelek gund û kes pabendiyê kişandinê bûne. Ez bixwe bûm şahîd ku li gundan dê û bav di nava zarokan de dikşînin û gelek gund bi temâmî bûne êsîrê wê. Ew sucêkî mirovahiyê ye. Pêwîst e UN (Neteweyen Yekgirtî) û hêzên kurda bi pîsê mijûl bibin. Zarokan temenê wan nebûyî 10 salî jî di narkotikê de tênik bikar anîn an jî bûne mûptela ku ji bo civaka kurd xeterek pî mezin e. Dewleta İranê dema tîcarea narkotikê tê kirin (meblaxen mezin) kesan digre û ïdam dike. Lé ji bo bikaranîna wê di nava ciwanîn kurda de, çavên xwe



wêrî herê herêmâ. Şah, kurd birin û ew avitên nava êgir. Pişti wê demê 1594 an de, êdî şerê kurd û ozbekan dest pêdike û kurd gelek wen-dahîyêne mezin didin. Şâfrêkî faris dibêje: "Eger mirov xaqa Meşhedî bigûvişê dê xwîn heta Kerbelayê here..." Rastî ew xwîna kurda bû. Pişti şerên dehansalan ajotî, kurd herêmâ ji ozbekan paqîj dike û li wir niştecihîr. Ew strana geleri jî şerê wê demê ifade dike ku di dema êrîşen ozbekan de jî direvandin û li bazaran difrotin:

Te dîbin li min çêrdikî lê yarê?

Li kî alî sefer dîkî lê yarê?

Her derê terî min xeberke lê yare!

Dûmîn girtîye seri Zengilan û Rûbarî

Премьер-министр Барзани поздравил лидеров ОАЭ с новыми назначениями

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани поздравил Объединенные Арабские Эмираты

и министром президентского суда. Шейх Мансур бин Заид Аль Нахайян был назначен вместе с



(ОАЭ) с рядом недавних назначений, сделанных президентом шейхом Мухаммедом бен Заидом Аль Нахайяном.

В серии твитов, опубликованных в среду, 29 марта, премьер-министр поздравил Его Высочество шейха Мансура бен Заида Аль Нахайяна с назначением новым вице-президентом страны

нынешним вице-президентом Мухаммедом бин Рашидом Аль Мактумом, который также занимает посты премьер-министра и правителя Дубая.

Масрур Барзани выразил готовность укреплять сотрудничество с ОАЭ под руководством Его Высочества шейха Мухаммеда бен Заида Аль Нахайяна.

Премьер-министр Барзани также передал свои поздравления Его Высочеству шейху Хаззе бен Заиду и Его Высочеству шейху Тахнуну бин Заиду в связи с их назначением заместителями правителя Абу-Даби.

Назначения были объявлены шейхом Мухаммедом в среду, что подтверждает приверженность ОАЭ развитию политического и экономического ландшафта страны. Халед бин Мохамед бин Заид Аль Нахайян был назначен новым наследным принцем Абу-Даби, а Хазза бин Заид и Тахнун бин Заид были назначены заместителями правителя Абу-Даби, сообщает "Emirates News Agency".

В последние годы Курдистан и ОАЭ работают над укреплением своих экономических и торговых связей. ОАЭ являются одним из крупнейших инвесторов в Курдистане, при этом несколько эмирских компаний инвестируют в различные сектора, включая энергетику, строительство и гостиничный бизнес.

kurdistan.ru

К 32-й годовщине массового исхода курдов



Каждый год 31 марта жители Иракского Курдистана отмечают трагическую годовщину массового бегства 1991 года, когда, спасаясь от террора режима Саддама Хусейна, свои дома покинули более миллиона курдов.

После десятилетий революций и жертв ради свободы 5 марта 1991 года курды северного Ирака

начали народное восстание, изгнав силы режима "Баас" из Курдистана. Но в результате жестких военных операций иракскому режиму удалось отбить часть территории Курдистана. Напряженные боевые действия привели к массовому исходу курдов в горы, а затем с 31 марта 1991 года - в Иран и другие страны.

В общей сложности 1 400 000 человек были перемещены и нашли убежище в Иране, Европе и Америке, столкнувшись с гуманитарной катастрофой, которая побудила Совет Безопасности ООН принять резолюцию 688 об объявлении бесполетной зоны над курдскими территориями Ирака.



25-31 mart, Adar, sal. il 2023

Конфликт между Турцией и РПК повлиял на уровень безработицы в Дохуке

Продолжающиеся военные столкновения между турецкой армией и "Рабочей партией Курдистана" (РПК) повлияли на уровень безработицы в провинции Дохук Иракского Курдистана. Это заявление было сделано 30 марта губернатором Дохука Али Татаром во



время брифинга для журналистов. Он объяснил, что ущерб, нанесенный конфликтом, помешал провинции достичь своей цели - зафиксировать самый низкий уровень безработицы в курдском регионе Ирака.

Кроме того, Татар сообщил, что более 330 деревень провинции были эвакуированы из-за военных действий между турецкой армией и РПК, и что многие из этих деревень остаются незаселенными, а их жители остались без работы.

Кроме того, продолжающиеся бои не позволяют властям предоставлять основные услуги гражданскому населению приграничных деревень. Большинство жителей приграничных сел Иракского Курдистана занимаются сельским хозяйством и разведением скота. От военного конфликта страдают пастбища, сельскохозяйственные поля и природа. Турция считает РПК террористической организацией, которая регулярно атакует ее позиции в приграничных районах Курдистана. Региональное правительство Курдистана (КРГ) и власти Ирака последовательно призывают как турецких военных, так и партизан РПК воздерживаться от использования территории Ирака для разрешения конфликтов.

kurdistan.ru

США остаются приверженными партнерству с Курдистаном и Ираком

США вновь подтвердили свою приверженность сотрудничеству с Иракским Курдистаном.



Заместитель официального представителя Государственного департамента Ведант Патель подчеркнул важность их стратегического партнерства.

Выступая на брифинге для прессы, Патель сказал, что "Ирак, включая Иракский Курдистан, является стратегическим партнером США, и у нас есть долгосрочные обязательства перед этим регионом".

Далее он пояснил, что это обязательство было подтверждено в ходе Стратегического диалога в июле 2021 года, в ходе которого представители обеих стран обсудили ряд вопросов, включая безопасность, экономику, культуру, образование и здравоохранение.

Курдистан известен как самая стабильная и процветающая часть Ирака и союзник Соединенных Штатов в регионе. Высокопоставленные официальные лица США часто высоко оценивают успех региона и его важность как союзника. Президент Джо Байден также является сторонником курдов и называет бывшего курдского президента Масуда Барзани своим хорошим другом.

kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 12 (524) 25-31 марта 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Глава МИД Германии поблагодарила Курдистан за предоставление убежища беженцам

Министр иностранных дел Германии Аннапена Бербок в письме президенту Курдистана

федеральное правительство Ирака активизировать усилия по этому вопросу.

сирийских беженцев. Многие из них по-прежнему не хотят возвращаться в свои родные города из соображений безопасности.

В Курдистане находятся почти 320 000 иракских езидов, которые в настоящее время живут в лагерях по всему региону. Спустя почти девять лет после того, как террористы атаковали их родной Синджар в провинции Ниневия, большинство из них остаются в Курдистане и не могут вернуться в свой родной район из-за нестабильности и отсутствия безопасности, вызванных многочисленными вооруженными группами.

В 2020 году ООН помогла заключить Синджарское соглашение между Эрбилем и Багдадом, чтобы восстановить нормальную жизнь в езидском районе и способствовать возвращению внутренне перемещенных езидов в их дома. Согласно соглашению, Багдад должен решать проблемы безопасности и политические проблемы в городе в тесном сотрудничестве с КРГ.

Курдистан предоставил убежище тысячам людей, спасающихся от конфликтов и насилия после войны в Сирии и появления террористической группировки "Исламское государство".

В январе этого года Региональное правительство Курдистана (КРГ) сообщило, что в

2022 году в Курдистане все находился почти миллион временно перемещенных иракцев и

[kurdistan.ru](#)

Нечирвану Барзани выразила благодарность Курдистану за прием людей, спасающихся от насилия и преследований.

В своем письме курдскому лидеру высокопоставленный дипломат Берлина выразила "благодарность Германии региону Курдистан за прием беженцев, особенно беженцев-христиан и езидов, которые находятся в Курдистане с 2014 года после нападения ИГИЛ ["Исламского государства"]". Об этом говорится в заявлении, обнародованном офисом курдского президента. Также в письме министр подчеркнула, что Берлин поддерживает возвращение беженцев и ВПЛ в дома их предков, и призвала регион Курдистан и

Губернатор Эрбия рассказал школьникам о важности защиты окружающей среды

30 марта регион Курдистан присоединился к мировому сообществу наций, чтобы отметить первый Международный день безотходного производства в попытке повысить осведомленность о рисках для здоровья и окружающей среды, которые представляют отходы жизнедеятельности человека.

В поддержку инициативы губернатор Эрбия Омед Хошнав посетил одну из столичных школ, чтобы рассказать детям о важности защиты окружающей среды, в том числе путем минимизации и утилизации отходов в школах и дома. Губернатор подарил школе несколько мусорных баков, чтобы помочь учащимся научиться правильно обращаться с отходами.



В декабре прошлого года Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций провозгласила 30 марта Международным днем безотходного

производства для популяризации рационального обращения с отходами и предотвращения загрязнения окружающей среды.

[kurdistan.ru](#)

ТӘSİŞÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:

TAHİR SİLÈMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:

Tariye Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейfur

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S. Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq S. Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С. Мехмандаров дом 25, кв. -17

Qəzet "Diplomat" qəzeti bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NFŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500



Премьер-министр Судани: Ирак привержен демократическим ценностям, несмотря на трудности

Премьер-министр Ирака Мухаммед Шия ас-Судани посредством видеоконференции выступил перед мировыми лидерами на саммите, посвященном состоянию демократии во всем мире. Он подтвердил свою приверженность продвижению демократических принципов в стране.



"Наше правительство стремится продвигать свободу мнений и их свободное выражение в соответствии с законом, и стремится обеспечить подходящие условия для проведения провинциальных выборов, запланированных на этот год", — говорится в заявлении, опубликованном пресс-службой Судани вечером 29 марта. Иракский лидер выступил на саммите по официальному приглашению президента США Джо Байдена. На саммите были рассмотрены глобальные проблемы, стоящие перед демократиями во всем мире, и способы реагирования на них при защите основных демократических ценностей.

Премьер-министр Ирака подчеркнул многочисленные трудности, с которыми столкнулась его страна после свержения режима Саддама Хусейна в 2003 году, включая коррупцию и сектантство, которые стоят на пути утверждения демократических принципов.

Он изложил повестку дня своего кабинета и подчеркнул, что одной из приоритетных целей является "укрепление демократии в политической и общественной жизни".

Одним из основных препятствий, стоящих на пути усилившихся стран по демократизации, является коррупция. Ирак занимает 157-е место в списке Индекса восприятия коррупции "Transparency International" из 180 стран мира.

[kurdistan.ru](#)

Беспилотник Коалиции потерпел крушение недалеко от Эрбия

Беспилотник, принадлежащий возглавляемой США Международной коалиции по борьбе с "Исламским государством" (ИГ), в результате технической неисправности вечером 28 марта упал в жилом районе на западе провинции Эрбиль Иракского Курдистана. О пострадавших не сообщается.

Источник в управлении безопасности Эрбия сообщил "BasNews", что инцидент произошел в общине Себиран во время учебной миссии Коалиции. Упавший беспилотник врезался в жилой дом. На место происшествия направлена специальная группа для расследования причин крушения.

Коалиционные силы еще не сделали официального заявления по поводу инцидента.

Международная коалиция действует в Ираке и Сирии. Она была создана в 2014 году для борьбы с "Исламским государством" (ИГ). В нее входят более 80 стран. Соединенные Штаты являются ее крупнейшим поставщиком войск, оборудования и средств.

[kurdistan.ru](#)